

Awara Baibel

Awara Bible portions

Contents

Hängä Yakap Alakinde Wam	1
Rut	79
Jona	84

Awara Baibel

Genesis, Ruth, and Jonah in the Awara Language of Papua New Guinea

Buk Stat, Rut, na Jona long tokples Awara long Niugini

Language: Awara

Provided by: Wycliffe Bible Translators

This print-on-demand edition of Scripture is produced and provided at cost by the Digital Bible Society in partnership with the Bible League of Canada, Open Doors International, and other missions and translation agencies. To order additional copies of this or other Bibles, please visit www.dbs.org (USA), www.bibleleague.ca (Canada), and www.opendoors.org (Europe).

Copyright and Permission to Copy

Copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc. Scripture text used by permission.

PDF, ePub, and MOBI Bible covers and design are copyrighted 2017 by the Digital Bible Society (www.dbs.org).

PDF generated on 2017-08-24 from source files dated 2017-08-24.

557598af-bbaf-51ed-b36b-33ced8c57f4f

ISBN: 978-1-5313-0066-1

Yakap

Hängä Yakap Alakinde Wam

Anätutä hängäläpä pahawän yiwikin

1 Yakapde hikngä Anätutä kepkät yekäpkät yawän yiwikin.² U yawän yiwikin gwenune, kewu moyo wom yiwikut. Tiwän kupilä täkngatä yanggä gwende enetängä yiwikut. Tiwän Anätule Wawunggä yanggä unggwende enetängä kungapgut.

³ Tixäwik Anätutä using yakut. “Kwakäpä täknga tingalayok,” yawän, kwakäpä täknga tingalakut. ⁴ Tiwän kwakäpä uläknganin kake, täke natäpgut. Tikengä kwakäpä täkngaxät kupilä täkngaxät matäkut. ⁵ Matäke, kwakäpatäne umanä “kwakäpä” yang inikut. Tikengä kupilätäne umanä “kupilä” yang inikut. Tiwän täpduxu yakawu unggwenu tukwake kwakakut.

⁶ Tiwänä Anätutä using yakut. “Yanggä matäwikge, wangga womdu yanggä bänäkängän tingalayok,” yawän,⁷ inä u yakut using tike, uwomdä yanggä bänäkängän matäwän, yanggä käwutdu uwomde enetängä yiwän, käwutdu kematde yiwikut. ⁸ Tiwän wangga uwomu umanä “yekäp” yang inikut. Tiwän täpduxu 2 unggwenu tukwake kwakakut.

⁹ Tiwänä Anätutä using yakut. “Yanggä yekäp gepbine yiwigaxu womdunekän täku yiwän, womdu koxolä yiwiyok,” yawän, inä u yakut using tikut. ¹⁰ Tiwän koxolä yiwikulu uwomu umanä “kep” yang inike, yanggä u päku yiwikulu umanä “yanggä gwen” yang inikut. Tikengä unin dayike, täke natäpgut.

¹¹ Tikengä hipdu using yakut. “Kep däkänetä songäsongä, pa, äwä nak yang alätnong. Tike salinä inäinäne alätnong,” yawän, inä u yakut using alakin. ¹² Kep däkäne songäsongä, pa äwä nak yang doke, salinä inäinäne alakin. Tiwän unin dayike, täke natäpgut. ¹³ Tiwän täpduxu 3 unggwenu tukwake kwakakut.

¹⁴ Tiwänä Anätutä using yakut. “Kwakäpä täknga äwä kupilä täknga yang tuwängutningge, kakalä gwenggwenu yekäwune alätnong. Tikengä hopä täpduk, gusit täpduk, äwä täpduxu inulung gwenggwen yangu tuwängutning.” ¹⁵ Itä yekäwune yiwiike, kep däkäle kwakäpä imining,” yäwan, inä u yakut using alakin.

¹⁶ Anätutä kakalä inulungu gwenälä pahakut. Kakalänä inulung hikngä gwenu, kwakäpänele tahakut. Tikengä kakalänä mätekngä bimä gwenu, kupilänele tahake, kuminamkäyä pahakut. ¹⁷⁻¹⁸ Tikengä kep däkäle kwakäpä imike, kupilä täknga kwakäpä täknga yang matäke daying yiwitningge, yekäwune pewän yiwikin. Tikengä unin dayike, täke natäpgut. ¹⁹ Tiwän täpduxu 4 unggwenu tukwake kwakakut.

²⁰ Tiwänä Anätutä using yakut. “Yanggä gwenkätanu pis, hängä ulung pahanangäsä yangu meya yiwitnong. Tixawän kwäwitkäyä alake, enetängä wepmähikunong,” yang yakut. ²¹ Hängä inulung hikngä täpäläpä yanggä gwenkätanu yiwigaying äwä hängä undä ulung tahake yanggä gwenkätanu meyä yiwigaying yangu, inäinäne pahakut. Tixäwik kwäwitkäyä inäinäne undä pahakut. Tikengä unin dayike, täke natäpgut.

²²Tikengä hängä u pahakulu, wam gwalängu using yämikut. “Pisu duksäng sakngälake, yanggä gwenu yiwä dopsok. Tixawän kwäwitkäyä kewune meyä sakngälätong,” yakut. ²³Tiwän täpduxu 5 unggwenu tukwake kwakakut.

²⁴Tiwänä Anätutä using yakut. “Kälawu kep däkäne nanä inäinäne alätnong. Kälawu songäne nanä, kälawu äminsak äwä gwakgwak yangu inäinäne alätnong,” yawän, hängä inä u yakut using alakin. ²⁵Anätutä kälawu songäne nanä, kälawu äminsak, äwä gwakgwak yangu inäinäne pahake, unin dayike, täke natäpgut.

²⁶Tikengä using yakut. “Äminu nihä bimä pahanim. Tiwän itä hängäläpä yanggäne nanä, kwäwilu enetängä nanä, kälawu songäne nanä, kälawu äminsak, äwä hängäläpä undä kep däkäne nanä yang daying yiwitning,” yake, ²⁷Anätutä äminu inä bimä pahakut. Wäwi mängälä yangu inä hikngä bimä pahakut.

²⁸Tikengä wam gwalängu using yämikut. “Engangu meyä dukngisol. Tiwän unetä sakngälake, kewune yiwitake kuwä dopän, hänga undä daying yiwitnong. Tike pisu yanggäne nanä, äwä kwäwilu enetängä nanä, äwä kälawu kep däkäne nanä yangge kuhiläle yiwitnong,” yang yakut.

²⁹Tikengä hipdu using yänikut. “Kätag natäpsol. Nätä naxu tämbam salin bimä,* pa salin yangu undä naksäle dampinggat. ³⁰Tiwän songäsongä undä käläp, kwäwit yanggä näningge yäminggat,” yawän inä u yakut using tikin.

³¹Tiwän Anätutä hängä undä u pahakulunin dayike, täke hikngä natäpgut. Tiwän täpduxu 6 unggwenu tukwake kwakakut.

2 Anätutä kepkät yekäpkät pahake, hängäläpä undä inäinäne nomän hikngä pepulukut.

²Tiwänä täpduxu 7 gwendä kwakawänu, puyä awahapulukutde, moyo yiwikut.

³Tike täpduxu 7 gwenu wam gwaläng imike, tahawän takwän tikut, inale puyä awahapulukutde, täpduxu unggwenune, inä Anätu moyo yiwikut.

Anätutä ämin pahakut

⁴Wamu aläknga kepkät yekäpkät yawän yiwickindäne. Anätu Yawetä† kepkät yekäpkät pahakutkätanu, ⁵naxu puyäne nanä kep däkäne dondopgin, inale Anätu Yawetä kep gomune hopä dolewän takut, tiwän äminu täpätu kep gomune doyi-wike, puyä dowahakut. ⁶Tiwändeyä yanggä kewunetä akoxäwïk, kep däkä tängux-awä kwikakut. ⁷Tiwänä Anätu Yawetä kewu päke, ämin‡ kwätäluke, inä kwämanu käluk yiwitnangäsä täknga nomnä gwäk puyäpän, äminu uläpä käluk yiwikut.

⁸Tiwänä Anätu Yawetä gusitdä akonggak käwulune, Idenkätan puyä womdu pahakut. Tikengä äminu uläpä kwätälukulu une tewän yiwikut. ⁹Tixawän Anätu Yawetä pahawän, puyä ulängäne pa kepkätandä inäinäne meyä dopgin. Pa kay-itä dayipä täkäningge äwä salinä alawä näningge yang pekut. Ile bänäkäkätanu pa däkäyalä. Däkätule salin nakengu käluk yiwitnangäsä, tiwän däkätule salin nakengu nomän bä wäyi yang natäpnangäsä pekut.

¹⁰Puyä ulängäle yanggä imikge, yanggä dupitu Idenkätandä tewän sipgut. Yanggä undupinetäkän upuke, inäinä sipmäke kukinu unekänu 4. ¹¹Yakap dupi umanä

*^{1:29} Naxu tämbam salin bimä sänggum, wit, bali, rais yang.

†^{2:4} Yawe yangu Anätle uman. Hibru wamune alemgin. Tiwändeyä äpmasimu takwän yake, Täkeläpä yang inikaying.

‡^{2:7} Hibru wamune ‘adam’ yangu yäpuli ämin bä wäwi. Tiwän ‘adamah’ yangu yäpuli kep. Wamu uläkngayalu guläkngä usäkän bimä.

Pison. Undupi asipmäke, ku Hawilale kewune kunggak. Kewu uwomu golu käyä.¹² Golu uwomune nanä nomän. Tiwän uwomune pa inuxu käpängä gwälam hikngä äwä huwu gwälam hikngä umanä oniks yang yänikayingu käyä.¹³ Yanggä käwutdu dupi umanä Gihon. Undupi asipmäke, ku Käs kep womune kunggaxunin.¹⁴ Yanggä käwutdu 3 dupi umanä Taigris, Asutde gusitdä akonggak käwut sipmänggaxunin. Tiwän 4 dupi umanä Yupretis.

¹⁵ Anätu Yawetä äminu uläpä puyä ulängä kang yiwikge une tekut.¹⁶ Teke wamu kitokngä hikngä täkngatu using inikut. “Gä pa salinu puyä alängäne nanä täkekän näyo.¹⁷ Tiwändeyä pa nomän bä wäyi yang natäpnangäsä däkätäne salinä manäyo, inale änakengu, täpduxu inä unggwenunekän kupiläk,” yang inikut.

¹⁸ Tikengä Anätu Yawetä “Äminu inäkän yiwänu nomänundo. Ge gatäkgatäkngäle notnä täpätu tahawit,” yake,¹⁹ kepädä kälawu kewune nanä äwä kwäwilu enetängä nanä pahakut yangu “Äminu uläpätä dayike umanä dasingga yäniwik?” yake, päkapgut. Tiwän itä dayike, umanä dasingga yänikulu, umanä unin.²⁰ Äminu uläpätä käläp, kwäwit äwä hängäläpä ämindä daying yiwitnangäsä yangu umanä undä yänikut. Tike teyä gatäkgatäkngäle älwämbän malikut.

²¹ Ge Anätu Yawetä tahawän, äminu uläpä däpmunä kupsä hikngä pekut. Awexawänä, äminu uläpäle täkäpulä täpätu täkengä, hipdu gupnätä tahang umukut.²² Tikengä mängälä täpä äminu uläpäle täkäpulä täkutdä kwätälukut. Tikengä mängälä uläpä wäwi uläpätä käwikge täkpgut.

²³ Täkapän kakuläkaxäwik using yakut. “Ile kwätänu näle kwätän, tiwän ile guwu näle gup. Äminu uläpä wäwile tängäneta kwätälukut. Ge umanä ‘mängälä,’”²⁴ yang yakut. ²⁴ Ge ile tiwän, wäwi nanämingä peke, mängätnäxät unekän gatäke yiwä, gupnä buläkänu däkngäkaying.

²⁵ Wäwi uläpäxät mängätnäxälu belum yiwxäwik geyä, domäyäkakumäläk.

Äminu uläpäyatdä Anätule wam upukumäläk

3 Anätu Yawetä hängä dakngä käyä pahakutkätanu, gomoxu äminu kem yänikäxäluwikge nomän hikngä. Ge mängälä täpä yawänyaxu using inikut. “Anätutä ‘Pa salinu puyä alängäne nanä manahol,’ yangu hiykände hikngä danikut?” yang inikut.

² Iniwän mängälä täpätä using inikut. “Pa salinu alängäne nanä täke nahim.³ Tiwändeyä Anätutä using ninikut. ‘Pa puyä bänäkän nanä däkäle salinu manahol. Tike kätakgaxäyä malahol. Using tahakengu axumsimäläk,’ yang ninikut,” yang inikut.

⁴ Yawän gomokgä inikut. “Doxumsimäläk.⁵ Anätu using natäpgut. ‘Unin nakengu, kayi kakalä tining. Tiwän nina bimä däkngake, nomän bä wäyi yang natäpsimäläk,’ yang natäke usingu ile danikut,” yang inikut.

⁶ Mängälä täpätä pa undäkäle salinu kayitä dayipän, nomän tiwä, nänangäsä tikin. Tiwän unin napän, natädetdetnä käyä tiwikge natäpgut. Ge unin päke naxäwik, käwutdu ayäle imän nakut.⁷ Unin napät, natädetdetnä kakalawä, “Belum yiwxämäk,” yang natäpgumäläk. Tikengä pa “fixu” däkätule täm päke, gupnä wamäng umukumäläk.

⁸ Tukwatde kewu axwikaxawän, wäwi täpä äwä mängätnä yanggä natäxawälu, Anätu Yawe puyä tängäne apuhiwän kake, pa yäpuli däkändäkäxätan ko-

^{2:23} Hibru wamune ‘wäwi’ äwä ‘mängälä’ yangu guläkngä usäkän bimä.

hopikumäläk.⁹ Tiwändeyä Anätu Yawetä wäwi täpä using inikut. “Adam, gä sandan?” yawän,¹⁰ using yakut. “Puyäxätan apuhiwi kake, nä belum yiwitde äanaxälake kohopinggat,” yakut.

¹¹ Yawän Anätutä inikut. “Gä belum yangu imindä ganik? Pa salinu donapiläkge ganikumu imindä ganiwän naläk?” yawän,¹² Adamdä “Mängälä näxätde tekuläxu aläpätä pa salinu notnä anamän nat,” yang inikut.

¹³ Tiwän Anätu Yawetä mängälä uläpä “Uläknga inale tahaläk?” yang iniwän, mängälätä “Gomokgä kem naniwän nat,” yakut.

¹⁴ Yawänä Anätu Yawetä gomoxu using inikut. “Uläknga tahaläkge, tokngä wam yäwa, gä gikakän tokngä däkä päpiläk. Tike kälawu äminsak äwä songäne nanä yangu tokngä dowänning. Gä täpduktäpduk yiwiläxu, kep däkäne muhipdatä peng-wähake tihikuxawi, muluwu mapdaxätan kopning.¹⁵ Tiwän näätä pahawa, gäxät mängälä täpäxät iwalivalnä däkngahimäläk. Tiwän gäle bapuka mängälä täpäle bapunä yangkäyä usäkän yiwitäke kuning. Tiwän ile bapunätä kuhitda yayiwä, gätä bälängäne yähawiläk,” yang inikut.

¹⁶ Inikengä mängälä täpä using inikut. “Engangga tängäkane kaya tiwän, meyä däkä gamit. Tiwän tokngämbam päxäwik, engangu dukngiwiläk. Tike teyä apdale natänggämätawi, itä kuhitdale yiwik,” yang inikut.

¹⁷ Inikengä, wäwi uläpä using inikut. “Mängätdale wam gwälamike, pa salinu donapiläkge kitokngä ganikumu naläk. Ge gäle tiwän, tokngä wam yäwa, kep däkä maliwik. Ge täpduktäpduxu yiwiläxu, tokngämbam päxäwik, kep däkä yamäpuke, puyä pahawiläk.¹⁸ Tiwän unetäkänu kep däkäne songäsongä pälangänä käyä doke bupning. Tiwän kwätäl pahakengä, naxu puyäne nanä napiläk.¹⁹ Puyä mepgämän bulak pahawiyä, naxu alawä napiläk. Usinggän pahahika, hipduka kewune kuwiläk, inale gä unetä alakuläk. Gä kepädä kwätalukum. Ge hipduka kep däkäne kuwiläk,” yang inikut.

²⁰ Adamdä mängätnä “Äminbamu käluk yiwitning täpäläpäle apekngä däkn-gawik,” yake, umanä Iv[§] yang inikut.

²¹ Anätu Yawetä täwixu käläp gupdä Adamkät Ivkätde pahake yämikut.²² Tikengä using yakut. “Wäwi aläpä nihä bimä andäkngake, nomän bä wäyi yangu anätäxak. Ge pa käluk yiwitnangäsä däkätäne salinä nake, käluxu iwikge yiwiyk” yake,²³ puyä Idenkätanu ulängänäetä täwakut. “Anätu Yawetä äminu uläpä kepädä kwätalukum. Ge äminu uläpä kewu undäkäne yamäpuke pahawik,” yake,²⁴ täwambän epuxukut. Tiwän puyä ulängä gusitdä akonggak käwutkäten, ängela kerup yang yänikaying täpäläpäxät gwäwäyä täpätuxät pewän kang yiwikin. Keruwu uläpäläpä kitokngänä käyä. Tiwän gwäwäyä uläpäne, däki ayähakoxawä kungapgut. Anätutä unin pewän, itä pa käluk yiwitnangäsä däkäle kahilu kang yiwikin.

Ken Abel yangge wam

4 Adamu mängätnä Ivkät yiwikumäläk. Tiwän tängene käyä tiwänä, wawakngä täpätu dukngikut. Tikengä “Yawetä gatängamän, wäwi täpätu kake tät,” yake, umanä Ken** yang inikut.² Tikengä yiwitäke kuhika, Kende ulawu, Abel, dukngikut.

^{§3:20} Hibru wamune ‘Iv’ yangu yäpuli käluk yiwitnangäsä täkngä.

^{**4:1} Hibru wamune ‘Ken’ äwä ‘alät’ yangu guläkngä usäkän bimä.

Uläpäyalu inulung täpäyat tike, Abelu sipsip daying yiwigawän, Kenu nak puyä pahakakut.

³ Gwendune Kendä naxu puyäne nanä päke, Yawele ofa tahakut. ⁴ Tixawän Abelu sipsip mätexu yakap pekin gwengwenu ofale päkut. Tikengä sipsip mätexu sipmäke matäke, gwaxu nomängän tahakut, ofanän. Unin imän, Yawetä Abelkät ofanäxätde täke natäpgut. ⁵ Tike Kenkät ofanäxätde mähe natäpgut. Ile tiwän Kenu tokngä hikngä natäpän, nomnä malikin.

⁶ Tiwän Yawetä Kenu using inikut. “Tokngä inale natäxaläk? Nomda inale ma-likaying? ⁷ Nomän täknga tahawi gandupa, täke tiwik yangu donatäläk? Tike nomänu dolahawi, wäyi täknga angguwikge yämäkane yiwigawän. Kuhitdale yiwikge natänggämatanggak. Tiwändeyä gäta yapmike, ile kuhiläle yiwi, wäyi täknga mawahayo,” yang inikut.

⁸ Tiwänä Kendä ulapnä iniwän, songäxatan kukumäläk. Täku une tänguwän kumgut.

⁹ Tiwänä Yawetä Kenu using inikut. “Ulapda Abelu sandan?” yang iniwän, Kendä using inikut. “Doxat. Inale naninggaläk? Nä ile kula tahanggalunin?” yang inikut.

¹⁰ Tiwän Yawetä using inikut. “Wäyi uläknga inale tahäläk? Natäpsö. Ulapdale daxu kepätandä kwänämu näle tikgak. ¹¹ Gätä notda tänguwi kupän, ile daxu kepätan kuying. Ge tokngä wam yake, kewu awomunetä gäwämba kuwiläk. ¹² Ku kewune puyä pahawi, naxu doalätning. Tiwän gä yotda wenä tiwän, kep gomune täwake tihikuwiläk,” yang inikut.

¹³ Tiwän Kendä yakut. “Meyä namiläxu inulung hikngä. Nätä pänangäsändo.

¹⁴ Kewu awomunetä gäle nomune doyiwitde anäwaxaläk. Yotna wenä tiwän, kep gomune tawake tihikuwa, imindäka nandukengu, anuwän kupit,” yang yakut.

¹⁵ Yawän Yawetä inikut. “Äminu täpätutä guwän kupi, meyä gäle gamilu ayapmike, meyä ⁷ inulung äminu uläpätä päpik,” yang inikut. Tikengä “Ämindä kake, tänguwä kumsäk,” yake, Kenu tuwäng tengämikut.

¹⁶ Tiwän Kenu Yawe äwä kewu Idenu uwom yang peke, gusidä akonggak käwutkätan kewu womdu, umanä “Tihikuktihikuk” uwomune päku yiwikut.

¹⁷ Tikengä mängätnäxät yiwihi, mängätnä tängene käyä tiwän, wawakngä Enok dukngikut. Tiwän Kendä yolu gäpanggu tahake, unggäpangu Enok yang inikut. ¹⁸ Tiwänä yiwitäke kuhika, Enokgä wawakngä Irat towimbänä, Iratdä Mehujael towimbänä, Mehujaeldä Metusael towimbänä, Metusaeldä Lamek towikut.

¹⁹ Tiwänä Lamexu mängätnä täpäyalä päkut. Täpätu umanä Ada, tiwän täpätu Sila. ²⁰ Ada Jabal dukngikut. Tiwänä Jabalde bapunä mahande alakindä selyot päku kewu womduwomdu tapike yiwigawän, kälawu äminsak towikakin. ²¹ Jabalde ulawu umanä Jubal. Tiwänä Jubalde bapunä mahande alakindä gita sipmäxawik, pipip puyäkakin. ²² Silaxäyä wawakngä dukngikut. Umanä Tubal-Ken. Itä hängä puyä pahanangäsä bää amäk pahanangäsä yangu ain äwä kapa yanggä pahakut. Tiwän haminäle umanu Nama.

²³ Gwendune Lamekgä mängätnä using yänikut.

“Adaxät Silaxät, natäxasol.

Mängätna, wamu nättä yäwa, mäläk pähol.

Äminu täpätutä dak nuwän, nättä äminu uläpä alänguwa kupik.

Tike wawakdäkä täpätutä nä nuwän, ixäyä kupsäle tänguwit.

²⁴ Äminu täpätutä Ken tängukengu, meyä ⁷ inulung päpik.

Tiwändeyä äminu täpätu nä nukengu, meyä Kendäne ayapmike, inulung hikngä 77 päpik,” yang yänikut.

²⁵ Adamu mängätväxä hipdu yiwikumäläk. Tiwänä mängätväxä wawakngä täpätu dukngike, “Kendä Abel tänguwän kumgutde, Anätutä engangu Abelde tangge namik,” yake, umanä Set^{††} yang inikut. ²⁶ Tiwänä yiwitäke kuhika, Selu wawakngä towike, umanä Enos yang inikut. Täpduxu unggwenggwenkätanu ämindä tumuxu Yawele käluk yakin.

Adamde bapunämbam

5 Wamu aläknga Adamde bapunä yiwitäkapgindäne temginunin. Anätutä ämin pahakengu, inä bimä pahakut. ² U pahakulu wäwi, mängälä yang pahake, bänip kwikwik yämikut. Tikenga umanä “ämin” yang yänikut.

³ Tiwän Adamu krismasnä 130 yiwikengä, wawakngä inä hikngä bimä towikut. Towikengä umanä Set yang inikut. ⁴ Tikengä krismasu 800 yiwxäwixu, wawak yäpanä towikut. ⁵ Unekänu krismasnä 930 yiwi ke kumgut.

⁶ Tiwän Selu krismasnä 105 yiwikengä, Enosde nanä däkngakut. ⁷ Tikengä krismasu 807 yiwxäwixu, wawak yäpanä towikut. ⁸ Unekänu krismasnä 912 yiwi ke kumgut.

⁹ Tiwän Enos Krismasnä 90 yiwikengä, Kenande nanä däkngakut. ¹⁰ Tikengä krismasu 815 yiwxäwixu, wawak yäpanä towikut. ¹¹ Unekänu krismasnä 905 yiwi ke kumgut.

¹² Tiwän Kenanu krismasnä 70 yiwikengä, Mahalalelde nanä däkngakut.

¹³ Tikengä krismasu 840 yiwxäwixu, wawak yäpanä towikut. ¹⁴ Unekänu krismasnä 910 yiwi ke kumgut.

¹⁵ Tiwän Mahalalelu krismasnä 65 yiwikengä, Jaretde nanä däkngakut. ¹⁶ Tikengä krismasu 830 yiwxäwixu, wawak yäpanä towikut. ¹⁷ Unekänu krismasnä 895 yiwi ke kumgut.

¹⁸ Tiwän Jarelu krismasnä 162 yiwikengä, Enokge nanä däkngakut. ¹⁹ Tikengä krismasu 800 yiwxäwixu, wawak yäpanä towikut. ²⁰ Unekänu krismasnä 962 yiwi ke kumgut.

²¹ Tiwän Enoxu krismasnä 65 yiwikengä, Metuselale nanä däkngakut. ²² Tikengä Anätuxät gatäke yiwikumäläxu, krismasu 300 yiwikut. Yiwxäwixu, wawak yäpanä une towikut. ²³ Unekänu krismasnä 365 yiwikut. ²⁴ Tiwänä Anätuxät gatäke yiwi ke, Anätutä täkut. Tiwän doxakin.

²⁵ Tiwän Metusela krismasnä 187 yiwikengä, Lamekge nanä däkngakut.

²⁶ Tikengä krismasu 782 yiwxäwixu, wawak yäpanä towikut. ²⁷ Unekänu krismasnä 969 yiwi ke kumgut.

²⁸ Tiwän Lamexu krismasnä 182 yiwikengä, wawakngä towikut. ²⁹ Dungikengä, using yakut. “Yawetä tokngä wam yake, kep tahawän malikutde, puyä kitokngä pahake, meyä päkamäng. Tiwändeyä mahande engangu aläpätä yiwitäkaxu äpme nimik,” yang yake umanä Noa^{##} yang inikut. ³⁰ Tikengä krismasu 595 yiwxäwixu, wawak yäpanä towikut. ³¹ Unekänu krismasnä 777 yiwi ke kumgut.

³² Tiwän Noa krismasnä 500 yiwikengä, Sem, Ham, Jafet yangge nanä däkngakut.

^{††}4:25 Hibru wamune ‘Set’ äwä ‘anamik’ yangu guläkngä usäkän bimä.

^{##}5:29 Hibru wamune ‘Noa’ äwä ‘yiwitäkak’ yangu guläkngä usäkän bimä.

Äminu yiwiywinkngä gutongä yiwikin

6 Äminu kewune yupsänggän sakngälaxäwik, yäpanä dukngikin.² Tixawän Anä-tule wawak täpäläpätä äminde yäpa dayipä, gwälam hikngä tixawä, daying butaxäwik, mängätnäle päkin.³ Tiwän Yawetä using yakut. “Äminu kitokngänä wenä. Ge käluk iwikiwixu dowewa yiwitning, kewunen. Tike krismasu 120-kän yiwxäwik kumning,” yang yakut.

⁴ Tiwän täpduxu uwomkätan äwä mahande yiwikin yangu Anätule wawakgä äminde yäpa päpä, ixät yiwiike, engangä dukngikinu äminu äyapmike, inulung hikngä täpäläpä täkake, kitokngänä käyä tikin. Tiwän umanä käyä tikin.

⁵ Tiwän Yawetä dayipänu, äminbamu yiwiywinkngä kekem hikngä tiwän, baniyäne väyi pahaninggekän natängämätakin.⁶ Tiwän äminu kewune pa-hakutde, meyä hikngä natäpgut.⁷ Natäke yakut. “Äminu pahakumde, meyä natäxat. Ge äminu undä pahawa hopining. Hängä kewune yiwxaying äwä awepmäke tihikukaying yangu awahawa hopining,” yang yakut.⁸ Tiwändeyä Noale bänip gwaläng natäpgut.

⁹ Noale wam. Noa äminomän täpä. Äminu kewu anggomune yiwikinkätanu Anä-tule kayine Noatäkän gutongänä wenä yiwikut, inale Anätuxät gatäke yiwikumäläk.

¹⁰ Noale wawaxu täpäyalä täpätu. Umanä Sem, Ham, Jafet yang.

¹¹ Anätule kayine äminbamu notnä sipmäxäwik, väyi hikngä yiwxakin.¹² Tiwän Anätütä dayipänu, kewune nanä äminu gutongä hikngä yiwi. ¹³ Tinggawän Anä-tutä Noa using inikut. “Äminbamu äminsipmäk täknga tahake yiwxaying. Ge hängä undä käluk yiwxayingu awahawa hopining. Hängä undä äwä kep gom yang pahawa hopining.

¹⁴ “Ge gü siwu gwenu pa nomän päge tahayo. Tikengä okopixätanu ämindä yi-witningge äwä käläpdä yiwitningge, inäinä matäke peyo. Tikengä yanggätä kopnäng yakengu, okopi käwut kepän käwut yangu kolttä pahayo.

¹⁵ “Sip gwenu using tahayo. Belakngänä 140 mita, kwalangänä 23 mita, tiwän dämnä 13.5 mita tahayo.¹⁶ Tiwänä nomnäne gänangä mätekngä hap mita tewi kungapsok. Tiwän yolu gwenalä gwenu pahayo; yäpuline gwenu, bänäkänu gwenu, äwä nomnäne gwenu yang. Tikengä yämä däkä teyo.

¹⁷ “Näta yanggä inulung tewa, kewu anggomu yiwikdoke pänguhiwik. Tiwän hängä kewune nanä käluk yiwxayingu undä pahawa hopining. Tiwän hängä undä käluk yiwxayingu axumning.

¹⁸ “Tiwändeyä näta kontraknga gäle tahawa, sip gwenune kopiläk. Gü, wawakga, ile mängätnä, äwä gika mängät yang kopning.¹⁹ Gikaxät käluk yiwitningge, hängä haxalike tihikuke yiwxayingu ayä mängätnä yang päko peyo.²⁰ Hängä kewune tihikukaying, awepmäke tihikukaying yangu ayä mängätnä yang gäle apning, käluk yiwitninggen.²¹ Ge naxu gika äwä hängä uläkwäk yanggä naningge, inäinäne peyo,” yang inikut.

²² Tiwän Noa Anätütä yakut using tawake pahakut.

Kewu anggwenu yanggätäkän yiwikdoke pänguhikut

7 Täpdukngätä apän, Yawetä Noa inikut. “Äminu ayiwixayingkätanu, näta gandupa, äminomänu gäkän. Ge gin yänggwälu undä sip gwenkätan kopnong.

2-3 Gwaxu nomänu^{¶¶} inäinä, äwä kwäwilu inäinä, mängälä 7, wäwi 7 yang päyo. Tikengu gwaxu nomänundo täpäläpä, mängälä gwenu, wäwi gwenu yanggän pätäke kuyo. Ge uläkwäkgäyä kewune sakngälawik. ⁴ Anggwenunetä täpduxu 7 yi-wikengä, hopä tewa, kwakäpäne kupiläne yang takuhixawän, ku täpduxu 40 apuxuwik. Tiwän hängäläpä kewu anggomune nina pekumu, undä pahawa hopining,” yang inikut. ⁵ Tiwän Yawetä u yakut using tawake pahakut.

⁶ Noa krismasnä 600 yiwxawän, yanggätä kep gomu yiwikdoke pänguhikut. ⁷ Noa, mängätnä, wawakngä, äwä wawakngäle mängät yang, “Yanggätä nihipsäk,” yake, sip gwenune kopgin. ⁸ Gwaxu nomän, gwaxu nomänundo, äwä kwäwit yangu ayä mängätnä yang ⁹ sip gwenune kopgin, Anätutä Noa inikut using. ¹⁰ Täpduxu Anätutä yakut using 7 gwendä apän, yanggä une sipgin.

¹¹ Noa krismasnä 600 tixawän, yekäwu 2 gwende täpduxu 17 gwenune kep gomu gänanggänangäkän tixawä, yanggä undandä akopgin. Tixawän yekäpde yämäxäyä wangga tixawä, ¹² hopä takuhixawän, ku täpduxu 40 apuxukut.

¹³ Inä täpduxu unggwenunekänu, Noa, mängätnä, wawakngä äwä wawakngä uläkwäkge mängät yang siwune kopgin. ¹⁴ Tiwän hängä kewune alihikuke yiwxaying, awepmäke tihikukaying, inulung, mätekngä yang undä kopgin. ¹⁵ Hängä undä mepmé pexayingu gwenalänänäxäyä apä, sipkätan Noaxät using kopgin. ¹⁶ Anätutä Noa inikut using, hängä undä u kopginu, mangätnä ayä yang kopgin. Tiwänä Yawetä yämä däkä tahakuhikut.

¹⁷ Tiwänä yanggä kepkätändä akoxawä, hopä alakuhixawän, täpduxu 40 apuxukut. Yanggätä yiwikdoke, sip gwenu enen hikngä tängenakut. ¹⁸ Yanggätä inulung hikngä yiwitexäwik, sip gwenu täpän tayikut. ¹⁹ Tiwän unetäkän yanggä inulung hikngä yiwitexäwik, täwalu belakngä däkändäkä undä pänguhikut. ²⁰ Pänguhike, täwalu 7 mita ko yapmikut.

²¹ Tikengä hängä kewune tihikukaying, kwäwit, hängä inulung, mätekngä äwä ämin yangu undä pänguhiwän kumgin. ²² Hängä täpä mepmé pexäwik, kep däkäne tihikuke yiwxayingu, undä hikngä kumgin. ²³ Tiwän hängäläpä kep däkäne nanä undä pahawän hopikin. Tike Noaxät siwune yiwickindäkän käluxu yiwickin.

²⁴ Tiwän yanggä ayiwikut täkngane using yiwxawän, ku täpduxu 150 apgut.

Yanggä gwenu yiwikulu aleke pukukut

8 Tixawän Anätutä Noa äwä hängäläpä ixät sipkätan yiwikinde natäke, kwä-manu tewän puyäpän, yanggä teke pukukut. ² Tiwän kep gomu gänanggänangä tiwä, yanggä akopginu gwätnakin. Tixawän yekäpde yämäxayä wangga tikanu apu umumbä, hopä däkngakut. ³ Yanggä wepdäwepdä teke pukuxawängän, täpduxu 150 apgut. ⁴ Tiwän yekäwu 7 gwende täpduxu 17 gwenune siwu täku, täwalu Alalatkätanu däkätune yiwickut. ⁵ Tixawän yanggä hipdu teke pukuxawän, yekäwu 10 gwende täpduxu 1 gwenune täwalde nomnä alanggämän tikin.

⁶ Ge täpduxu 40 apänä, Noa sipde windua sike, ⁷ käpämu gwenu^{§§} tatewän kungu, yanggä doleke pukukutnä kake, enetängä wepmähikuxawän, yanggä gwenu teke pukukut.

^{¶¶}7:2-3 Gwaxu Anätule kayine nomänu, ofäle bä anananggengä täke.

^{§§}8:7 Kwäwilu käpäm bimä, kwayit wamune kotkot yang yänikaying.

⁸ Tiwän Noa yiwän maliwän, yanggä ambä teke pukuk yake, kombunanangu gwendu tatewän, wepmäke kukut. ⁹ Yanggätäkän yiwikutde, kombunanangu unggwenu ayiwitnangäsä wenä tiwän kake, hipdu wepmäke apän, tätekut.

¹⁰ Tikengä täpduxu 7 yirike, kombunanangu unggwenu hipdu tatewän kukut. ¹¹ Ku tihikuhiha tukwatdeyä, pa “oliwu” däkätule tämu käluxu handu mayätä ihing-gänggänuke, täkapän kakut. Unin kakengä, Noa “Yanggä gwenu aleke pukukngä tinggak,” yangu natäpgut.

¹² Tikengä hipdu täpduxu 7 yirike, kombunanangu tätewän kukengu, doapgut.

¹³ Noa krismasnä 601 tixawän, yekäwu 1 gwende täpduxu 1 gwenune yanggä gwenu teke pukukut. Tiwän sip gwen tahangumukulunin wäsike, unetä kewu koxolä bimä alikutnä kakut. ¹⁴ Tixawänä yekäwu 2 gwende täpduxu 27 gwenune kep gomu koxolä hikngä tikut.

¹⁵ Tiwän koxotawänä, Anätutä Noa inikut. ¹⁶ “Gika, mängätta, wawakga, äwä wawakgale mängät yangu teke epuxuxut, sip gwenun. ¹⁷ Hängä undä gäxät yiwi xayingu, kewune sakngälake yiwitäke kuwä dopikge, päke epuxuyo,” yang inikut.

¹⁸ Tiwän Noa, mängätnä, wawakngä, äwä wawakngale mängät yangu siwu teke epuxukin. ¹⁹ Tixawän kälap, kwäwit, gwakgwak, undä uläpäläpähimkäyä teke epuxukin.

²⁰ Tiwän Noatä alta tahake, gwaxu nomän äwä kwäwilu nomän yangu gwendu gwendu päke sipmäke, däkine Yawele hakut. ²¹ Häwän, Yawetä ile käpängu gwälam tiwän natäke, bänijäne using natäpgut. “Äpmunu ämindä yiwikmaliwä, kewu andäka tokngä wamu hipdu dohikngä yake tahawa maliwik. Engangunetä äminbamu wäyi täkngäläknga pahaninggekän natänggämätäkaying. Tiwändeyä mahande u pahawa malikin usingu, hängäläpä undä käluk yiwi xayingu dowahawa malining. ²² Ge unin. Kewu anggomu using yiwi xawängän, puyä dändän, bulä nak pänangäsä dändän, o gusit dändän, hopä dändän, kwakäpä bä kupilä yanggäkän apukaning,” yang yakut, Yawetän.

Anätutä kontraxu Noale tahakut

9 Anätutä Noa, wawakngä yangu wam gwalängu using yämikut. “Ginu engangu meyä dukngitnong. Tiwän unetä sakngälake, kewune yiwitäke kuwä dopsok.

² Tiwän kälawu undä kep däkäne nanä, kwäwilu enetängä nanä, äwä pisu yanggäne nanä yangu ginde kätaxune pexat. Ge gindä kuhiläle yiwä, itä dandung naxälätning.

³ “Naxu puyäne nanä tupä damikum usinggän, kälapkäyä using näningge dampingat. ⁴ Tiwändeyä gwaxu dakngäxälu manänong, inale käluk yiwitnangäsä täkngä daxune yiwi xak. ⁵ Tike äminu täpätutä ämin notnä tänguwän kupänu, yäkwäle ile dakge näti tokngä däkä imit. Tike kälawu täpätutä äminu täpätu tänguwän kupänu, ixäyä kupsäle tänguwit, ⁶ inale Anätutä äminu inä bimä pahakut. Ge imindäka äminu täpätu tänguwän kupänu, äminu uläpä ämin notnäti tänguwä kupik.

⁷ “Ginu, engangu meyä dukngitnong. Tiwän kewune äminu meyä yiwitning,” yang yänikut.

⁸ Tikengä Anätutä Noa wawakngä yangu hipdu using yänikut. ⁹⁻¹⁰ “Nätä kontrakngä gin, bapuhä mahande yiwitning, hängä undä ginkät yirike siwunetä epuxuying, äwä kewune nanä undä mahande yiwitning yangge tahanggat. ¹¹ Kontrakngä using tahanggat. Hipdu hängä käluk yiwi xayingu undä yanggätä doyawä pahawän

hopining. Tiwän kewu anggomkäyä yanggätä doyawä tahawän maliwik,” yang yänikut.

¹² Yänike, unetäkänu using yänikut. “Kontraxu gin äwä hängäläpä käluk yiwiaying yangge tahake, tuwängu täkngatu texat. Ge kontraxu aläknga iwikge yiwiwärik. ¹³ Kontraxu kewune nanäle tahanggalu uläkngale tuwängge, sawilakwäna mingädäkäne texat. ¹⁴ Yekawune mingändäkä pewa umumbä, sawilakwändä une alawänu, ¹⁵ kontrakngale natäpit. Tikengä hängäläpä käluk yiwiayingu undä yanggätä hipdu dowahawa malining. ¹⁶ Sawilakwänu mingändäkäne alawän kakengu, kontraxu iwikiwik yiwiing, ginu kep däkäne nanä undäle tahanggalu uläkngale natäpit. ¹⁷ Kontraxu kep däkäne nanä undäle tahat täkngale tuwängu uläkngale texat,” yang yänikut.

Noaxät wawakngäxät

¹⁸ Noale wawaxu siwunetä epuxukinu, Sem, Ham, Jafet yang. Tiwänä Hamu wawakngä täpätu umanä Kenan. ¹⁹ Noale wawaxu aläkwäkgä äminu undä kep däkäne yiwiayingge bapunä däkngakin.

²⁰ Noa nak puyä pahakakut. Pahake yakapde itä wain puyä pahakut. ²¹ Gwendune Noa wain tängoke datdawuke, täwikngä päpän epä, selyotnäne belum pekut. ²² Tixawän Hamu Kenande nanä, selyolune ko, nanä belum pekgawän kake, epuxu notnä täpäyalu yänikut. ²³ Yäniwän Semkät Jafetkätdä täwixu kwämbätdu täke, gwälämnäne mehe kawut mapät epgut. “Nanit kähäm,” yake, mahatä täko, nanä omikngämikumäläk.

²⁴ Noa andatdawukulu wenä tiwä enake, wawakngä wasekngä täpätä u tahaku-lunin natäke, using inikut. ²⁵ “Kenanu tokngä däkä päpik. Notnäle gepbine yiwiwärik, ile puyä däkä pahangämik,” yang inike, ²⁶ unetäkänu using yakut. “Yawe, Semde Anätnä, ile uman yatängenatnim. Tiwän Kenanu Semde gepbine yiwivärik, ile puyä däkä pahangämik. ²⁷ Anätütä tahawän, Jafelu bapunä meyä tiwä, kewune yiwitake kuning. Tiwän Jafetde bapunäxät Semde bapunäxälu unekän gatäke yiwitning. Tiwändeyä Kenanu Jafetde gepbine yiwivärik, ile puyä däkäxäyä pahangämik,” yang yakut, Noatän.

²⁸ Yanggä gwendä yiwiidoke pänguhiwän, Noale wawaxu Sem, Ham äwä Jafet krismasnä 950 yiwiike kumgut.

Noale wawakge bapunämbam

10 Kewu yanggätä yiwiidoke pänguhiwän, Noale wawaxu Sem, Ham äwä Jafet yanggä wawakngä towikindäne.

Jafetde bapunämbam

² Jafetde wawaxu umanä Gomer, Magok, Madai, Jawan, Tubal, Mesek, äwä Tiras yang.

³ Tiwänä Gomerde wawaxu umanä Askenas, Ripat, äwä Togama yang.

⁴ Tiwän Jawande wawaxu umanä Elisa, Tasis, äminu Saiprus nanä, äwä Dodan nanä yang. ⁵ Unetä sakngälawän uhike, yanggä kwayimune päku, bapunäne, wamnäne ku kepñä päxävik, kantrinä inänä yiwiikin.

Hamde bapunämbam

⁶ Tiwän Hamde wawaxu umanä Kus, Isip, Libia, äwä Kenan yang.

⁷ Tiwänä Kusde wawaxu umanä Seba, Hawila, Sapta, Rama, äwä Sapteka yang. Tiwänä Ramale wawaxu umanä Seba äwä Dedan yang.

⁸ Inä Kusde wawagänu täpätu umanä Nimrot. Uläpä kitokngänä inulung tiwän, yolu gäpangguyine nanä äminu axu sipmäxäwik, kuhiläle yiwikut. ⁹ Yawetä Nimrotde natdetdelu nomän imän, kälawu buläkän sipmäkakut. Ile tiwän using yäkaying. “Yawele kayine äminu uläpä Nimrotä bimä nomän sipmänggak,” yangun. ¹⁰ Yolu yakapde pahake yiwikut gäpanggäpangu umanä Babilon, Erek, Akat äwä Kalne yang.* Yolu unggapanggäpangu Babiloniale kewunekän yiwixakin. ¹¹ Nimrotä Babiloniale kep teke, ku Asiriale kewune taunu inulungu gäpangguyi pahakut. Umanä Niniwe, Rehobotir, Kala, ¹² äwä Resen yang. Resenu Niniwe äwä Kala yolu inulung hikngä unggäpangatde bänäkängän yiwixakut.

¹³⁻¹⁴ Isiwu äminu Lidia nanä, Anam nanä, Lehap nanä, Naptu nanä, Patrus nanä, Kaslu nanä, äwä Krit nanä yangge bapunä däkngakut. Filistia nanä Kaslutä towimbän, unetä sakngälakut, äminu unin.

¹⁵⁻¹⁸ Saidonu Kenande wawaxu yakap täpänin. Tiwän Kenanu Hit nanä, Jebus nanä, Amor nanä, Girgas nanä, Hiwi nanä, Arka nanä, Sini nanä, Arwat nanä, Semar nanä, äwä Hamat nanä yangge bapunä däkngakut. Kenan nanä unetä sakngälake, päku yolu inäinä yiwitake kukan.

¹⁹ Tiwän Kenande kewu using päkin. Saidondä ku taun Gerar ku Gasa kukut. Tiwän unetä täpän täkwämbän, gusitdä akonggak kawut ku, taun Sodom, Gomora, Atma, Seboim yang kukut. Lasale kewune wäkngäsim, Seboimun.

²⁰ Äminu aläkwäxu Hamde bapunä. Bapunäne wamnäne upuke, kepna äwä kantrinä yangu inäinä päke yiwikin.

Semde bapunämbam

²¹ Jafetde ulawu Semkäyä wawakngä towikut. Tiwän Semde wawaxu unetä sakngälake dukngikinu bapunä täpätu Eber. Tiwänä Semu Eberunetä sakngälakin täkwäkge bapunä. ²² Semde wawaxu umanä Elam, Asur, Apasat, Lidia äwä Aram yang. ²³ Tiwänä Aramde wawaxu umanä Us, Hul, Geter äwä Mas.

²⁴ Apasatde wawaxu Sela. Tiwänä Selale wawaxu Eber.

²⁵ Eberde wawaxu täpäyalä. Yakäp täpä umanä Pelek yang inikut. Ile täpdukätanu kewu inäinä upuke yiwikin, ge ile tiwän Pelek yangu inikut.[†] Ile ulapnä umanä Joktan.

²⁶ Joktande wawaxu umanä Almodat, Selep, Hasamawet, Jera, ²⁷ Hadoram, Usal, Dikla, ²⁸ Obal, Abimael, Seba, ²⁹ Ofir, Hawila äwä Jobap yang. Äminu aläkwäxu undä Joktande wawak. ³⁰ Kewu itä täke yiwikinu, Mesa unetä ku Sefar gusitdä akonggaxu täwal halak yiwikin.

³¹ Äminu aläkwäxu Semde bapunä. Bapunäne wamnäne upuke, kepna äwä kantrinä yangu inäinä päke yiwikin.

***10:10** Äminu täpätuyitä Kalne taunu womdu yang natäxaying. Tiwändeyä Hibru wamnäne kakalä hikngändo.

[†]**10:25** Hibru wamnäne ‘Pelek’ yangu yäpuli upukin.

³²Tiwän äminu aläkwäxu Noale wawaxunetä sakngälakinunin. Kewu yanggätä yiwikdoke pänguhiwänä, sakngälake, unetä upuke, päku kantrinä inäinä yiwitäke kukin.

Yawetä äminu wamu buläkän täknga yakinunin pängginungukut

11 Ämimbamu kep däkäne yiwikinu wamnä buläkän täknga yakin. ²Tixäwik äminu gusitdä akonggak käwutkätan tihikuke, kewu kupi gwendo Babilo-niaxätan kake, uwomune päku yiwikin. ³Päku yiwiike, “Kep gämänu päke, däkine häna, yähakitokawä, blik däkgänning,” yang yakin. Yolu hup simen yanggä dowahakin, tike kolta tuliwä, blixi päpä kitokakin. ⁴Tiwän using yakin. “Inäinä domatäke, womdu womdu dowäku yiwhikunim,” yake, “Yolu gäpanggu tahake, yot bänäkängän yolu belakngä gwendo tahana, yekäwune kopik. Tiwän umaninu käyä tiwik,” yang yake, using pahakin.

⁵Tixawändeyä Yawe äminu kewune nanätä yot gäpang, yolu belakngä gwen yang pahaxawä, unin dayipikge epgit. ⁶“A! U äminu inä uninggän, tiwän wamnä buläkän täknga. Yakapde unin pahaying. Ge mahande dasingga pahaningge natäkengu, awahaningunin,” yake, ⁷“Puku wamnä pängginungutnim. Tiwän wamnä yawä, notnätä donatäpning,” yang yakut.

⁸Yake, Yawetä äminu womduwomdu petäke kuwän, yolu tahakinu dolahapulukin. ⁹Ile tiwän yolu unggäpangu umanä Babel yang inikakin.[‡] Yolu unggäpangune Yawetä äminbamde wamnä pängginunguke, unetä petäke kuwän, päku kep däkane womduwomdu yiwhikukin.

Semde bapunämbam apu Tera

¹⁰Semde bapunä. Yanggä gwendä yiwikdoke teke pukuwän, krismasu gwenalä apuxukut. Tiwän Semu krismasnä 100 yiwikengä, wawakngä Apasat towikut. ¹¹Ile mähene krismasu 500 yiwxäwixu, wawak yäpanä towikut.

¹²Tiwän Apasalu krismasnä 35 yiwikengä, wakwakngä Sela towikut. ¹³Ile mähene krismasu 403 yiwxäwixu, wawak yäpanä towikut.

¹⁴Tiwän Sela krismasnä 30 yiwikengä, wawakngä Eber towikut. ¹⁵Ile mähene krismasu 403 yiwxäwixu, wawak yäpanä towikut.

¹⁶Tiwän Eberu krismasnä 34 yiwikengä, wawakngä Pelek towikut. ¹⁷Ile mähene krismasu 430 yiwxäwixu, wawak yäpanä towikut.

¹⁸Tiwän Pelexu krismasnä 30 yiwikengä, wawakngä Reu towikut. ¹⁹Ile mähene krismasu 209 yiwxäwixu, wawak yäpanä towikut.

²⁰Tiwän Reu krismasnä 32 yiwikengä, wawakngä Seruk towikut. ²¹Ile mähene krismasu 207 yiwxäwixu, wawak yäpanä towikut.

²²Tiwän Seruxu krismasnä 30 yiwikengä, wawakngä Nahor towikut. ²³Ile mähene krismasu 200 yiwxäwixu, wawak yäpanä towikut.

²⁴Tiwän Nahor krismasnä 29 yiwikengä, wawakngä Tera towikut. ²⁵Ile mähene krismasu 119 yiwxäwixu, wawak yäpanä towikut.

²⁶Tiwän Tera krismasnä 70 yiwikengä, wawakngä Abram, Nahor, äwä Haran yang towikut.

[‡]11:9 Hibru wamune ‘Babel’ äwä ‘pängginungukut’ yangu guläkngä usäkän bimä.

²⁷ Terale bapunä. Tera Abram, Nahor, Haran yangge nanä. Tiwän Haranu Lotde nanä. ²⁸ Nanä käluk yiwxawän, Haranu Ur Kaldia alakut womune kumgut. ²⁹ Tiwän Abramkät Nahorkät mängätnä pükumäläk. Abramde mängälu umanä Sarai, tiwän Nahorde mängälu umanä Milka, Harande ýapa. Haranu Milka äwä Iska yangge nanä.

³⁰ Sarai engang hongge yiwikut.

³¹ Teratä wawakngä Abram, bapunä Lolu Harande wawak, bapunä Sarai Abramde mängät yang päpän, Ur yolu Kaldiaxatanu unggápangu teke, Kenan kuningge kukindeyä, Haran yolu unggápangune päku yiwikin. ³² Yiwihika, Tera krismasnä 205 yiwxawixu, une kumgut.

Yawetä Abramu Kenan kuwikge inikut

12 Gwendune Yawetä Abramu using inikut. “Kantrika, notdambam, nangga yänggwät yang peke, kewu näätä ganiwa, uwomune kunggayo. ² Näätä pa-hawa, bapuka sakngälake, kantri inätä täke yiwä, umanä käyä tiwik. Tiwän bänip kwikwik gamike, tahawa umanda inulung tiwik. Tiwän gäle natäke, äminbamu ma-handexäyä bänip kwikwixu äpme yämit. ³ Äminda gäle bänip kwikwik gamä, näätä yäkwäle ile bänip kwikwik yämit. Tike äminda tokngä däkä gamä, näätä yäkwäle tokngä däkä yämit. Gäle tiwän, yotyolu kewune nanä undä bänip kwikwik päning,” yang inikut.

⁴ Tiwän Abramu yotnä teke, Yawetä inikut using kukut. Lotkäyä ixät kukumäläk. Abramu krismasnä 75 yiwikengä, Haranu teke kukut. ⁵ Mängätnä Sarai, notnäle wawak Lot, hängäläpä äwä puyä äminu Haran päkin yangu undä päge, kewu Kenan uwomune kuningge kukin. Kuhika, Kenan kewu uwomune kundopgin.

⁶ Kundoke kuhika, Sekem päku, pa takwänä More undäkäne yiwikin. Täpduxu uwomkätanu kewu uwomune Kenan nanä ayiwixakin. ⁷ Tiwän Yawetä apu, Abram using inikut. “Kewu awomu bapukale äpme yämit,” yang inikut. Yawetä ile apgutde, ile tiwän, Yawele alta gwenu uwomune tahakut.

⁸ Tikengä Sekem teke kuhika, Betelde gusitdä akonggak käwutkätan päku, sely-otnä tawal kemät tapike yiwikut. Uwäku yiwikulu, Betelde gusitdä akonggak käwut, tiwän Aile gusitdä pukunggak käwutde, bänäkängän päku yiwikut. Unexäyä alta gwendo tahake, Yawele uman tängenakut. ⁹ Tikengä uwomu teke, päku womdu-womduhim yiwitake, Negepde[¶] kukut.

Abramu Isip päku yiwikut

¹⁰ Kewu uwomkätanu gusit täpduk tiwän, naxu wenä hikngä tikut. Tiwän Abramu womduhimu Isip päpu yiwikge pukukut. ¹¹ Isip kundopningge kuxäwik, mängätnä Sarai using inikut. “Gä mängäla gwälam hikngä. ¹² Isip nanätä ganduke ‘Ile mängät,’ yakengu, nä anuwä kungäxäwa, ga täning. ¹³ Ge ayawä kakengu, ‘Hamina’ yang yäniyo. Tiwän gäle natäkengu, donuwä kupit,” yang inikut.

¹⁴ U inikut using kuwäl, Isip nanätä mängätnä kawä, gwälam hikngä tikut. ¹⁵ Tiwän kingge puyä ämindä kake, ku kingu “Mängäla gwälam hikngä täpätu undan kamäng,” yang inikin. Tikengä Sarai kingge yolune täke kukin. ¹⁶ Tiwän kinggä Sarai täkutde tiwän, Abramde sipsip, towiyä gämän, donggi, kamel, puyä ämin yang imikut.

[¶]12:9 Negewu kep uman. Tiwän yäpulinä saut.

¹⁷ Tiwändeyä kinggä Abramde mängätnä täkutde, Yawetä iwalu wäyi hikngä king, äminu undä yotnäne yiwxakin yange yämän dambätakin. ¹⁸ Andambätake, kinggä Abram yawän apän, using inikut. “Usingu inale tahakuläk? ‘Mängätnä’ yangu das-ingge tiwän donanikuläk? ¹⁹ ‘Hamina’ yangu kemu inale naniwi täkum? Wanin, mängätdan. Täke kunggä,” yang inikut. ²⁰ Inike, puyä äminä yäniwän, itä Abram, mängätnä, yang yäningäypiwä, hängä täpänä undä päke kukumäläk.

Abramkät Lotkät matäke kukumäläk

13 Abramdä Isip teke, mängätnä, hängä täpänä yang päke, hipdunä Negep kopgut. Notnäle wawaxu Lotkät using kopgumäläk. ² Abramu moningä silwa, gol, kälawu äminsak yangu meyä hikngä tiwäyä, päke kopgut. ³ Täko yiwhika, Negep teke, womduwomduhim yiwitäke, Betel kukut. Täku Betelkät Aixätde bänäkän yiwikut, tupä selyotnä tapike yirike, ⁴ alta gwenu Yawele tahakut wom-une. Une päku yirike, hipdu Yawele tumuk takahut.

⁵ Tixawän Lotkäyä sipsipnä, towiyä gämänä, äminu ixät kukin yangu meyä. ⁶ Abramkät Lotkätdäne käläpnä meyä hikngä tiwän, kewu uwomunekänä yiwit-nangäsä dolikut. ⁷ Äminu Abramde käläp daying yiwxakin äwä äminu Lotde käläp daying yiwxakin yanggä yanganikin. Tixawän uwomkätanu Kenan nanä Peres nanä yangu uwomunekän yiwäxakin.

⁸ Puyä äminätä yanganiwä, Abramdä Lolu using inikut. “Puyä äminilu amäk wam yawä, täke dolingga. Nilu u notnäxäluningän. Ge amäk wamu teta. ⁹ Kayo. Kewu inulung. Ge inänä matäke kuhim. Gä hiyä käwut kuwiläkge natäpi, nä kwänä käwut kuwit. Tike gä kwänä käwut kuwiläkge natäpi, nä hiyä käwut kuwit,” yang inikut.

¹⁰ Iniwän Lotdä Jodan kipi ku Soar kewu uwom kawänu, yanggänä käyä tikut, Yawele puyä bimä, [§] äwä Isipde kipi bimä. (Yawetä Sodom Gomora yangu dosip-mäxawän kakut.) ¹¹ Kewu unin kake, Lotdä kipi undä gwen inäle tuwänguke, womduwomduhim yiwitäke, gusitdä akonggak käwulunele kukut. Tiwänä Abramkät Lotkälu matäke kukumäläk. ¹² Abramu Kenan yiwxawän, Lolu kipi unggwenune yolu gäpangguyi bänäkängän päku, selyotnä Sodomu kwayimune tapike yiwikut. ¹³ Äminu Sodom nanä gutongä ämin. Yawele kayine wäyi hikngä pahakakin.

¹⁴ Lotdä Abramu teke kuwänä, Yawetä Abramu using inikut. “Anetä yirike, kewu undä dayipso. Gusitdä akonggak käwut, gusitdä pukunggak käwut, not käwut, äwä saut käwut yangu dayipso. ¹⁵ Kewu undä undayixaläxu näti gäxät bapukaxätde gi-häle tupäkände äpmé damit. ¹⁶ Nätä tahawa, bapuka naxälä hikngä tike, haluhalu bimä tining. Äminu täpätutä haluhalu kendekengä, bapukaxäyä kendewik. Tiwän bapuka naxälä hikngä tiwän, kendetnangäsä doliwik. ¹⁷ Kuke, kewu awomdäne belakngänä däpinä yangu undä dayipso, inale gäle gamit,” yang inikut.

¹⁸ Iniwän Abramdä selyotnä wäispäke, Hebron täku Mamrele pa takwän däkändäkäne selyotnä tapike, uwomune yiwikut. Une täku yirike, alta gwenu Yawele tahakut.

^{§13:10} Puyä Yawetä Idenkätanu pahakut wom. Yakap 2:8-10 kayo.

^a13:10 Yakap 19:1-29

Abramdä Lot gatängämikut

14 Täpduxu uwomune kingu malä nanä täpäyaläxät täpäyaläxätdä amäk äminä pääpä, Kenan apä, amgin. Elamde king Kedorlaomer, Babiloniale king Amrapel, Elasarde king Ariok, äwä Goimde king Tidal, yanggä apä, kingu Kenan nanäxät amgin. ² Kingu Kenan nanä using: Sodomde king Bera, Gomorale king Birsa, Atmale king Sinab, Seboimde king Semeber, äwä Belale king. Bela äpmanu Soar yang inikaying. ³ Kenande kingu uläkwäxu amäk äminä päke, Sidim Kupi kukin, Sol Yanggä Gwende kwayimune.

⁴ Using tupä Kenan nanä Kedolaomerde gepbine yiwigawä, krismasu 12 apuxuwän, krismasu 13 täpäne mähe natäke, wamnä donggwälamicin. ⁵ Ile tiwän krismasu 14 täpäne Kedolaomerxät king notnäxät amäk äminä pääpä, Astoret Karnaim apu Repa nanä sipmäke, Ham apu Sus nanä sipmäke, Sawe Kiriataim apu Em nanä sipmäke, ⁶ Seir täwal däkändäkäne apu Hor nanä sipmäke, Elparan nanä apu sippin. Elparanu kepden däkäle inälängändän. ⁷ Unetä täpä täkwämbän, Enmispat, äpmanu Kades yang inikayingune ku, Amalek nanä sipmäke, kepna unda päke, Amori nanä Hasason Tamar yiwäkinkäyä sipmäke, kepna unda päkin.

⁸ Unin sipä, kingu Sodom nanä, Gomora nanä, Atma nanä, Seboim nanä äwä Bela nanä yanggä amäk äminä pääpä, Sidim kupine päku ämningge tändäkngakin. ⁹ Elamde King Kedolaomer, Babiloniale King Amrapel, Elasarde King Ariok, äwä Goimde king Tidal, yanggä apä, ixät amgin. Amäk äminu 4 täkwäkgänétä apä, amäk äminu 5 täkwäkgänexät amgin.

¹⁰ Sidim Kupi Gwenune, gänangä däkändäkä koltatäne käyä. Tiwän amänggawä täke doliwän, Sodomde amäk äminäxät Gomorale amäk äminäxät andatäkuningge tahake, notnä kolta gäpmäne päpu sipän, notnä täwal däkändäkäne datäkukin. ¹¹ Datäkuvä iwalnätä päku, Sodomdäne Gomoratäne yang hängäläpänä nakngä yang päkin. ¹² Tixawän Abramde notnäle wawaxu Lot Sodom yiwäkakutde, amäk ämindä hängä täpänä Lot yang päke kukin.

¹³ Tiwänä äminu andatäkukinu täpätütä apu, Abram Hibru uläpä inikut. Äminu Amor nanä täpätu umanä Mamre, panä takwän däkändäkä käyä. Tiwän Abrahamu pa undäkändäkäle kwayimune yiwigakut. Eskol, Aner yangu Mamrele epänepän notnä. Tupä Abram, Mamre, Eskol, Aner yang gatäkgatäk tahaningge wamu aläkakut. ¹⁴ Abramu wawakngä täkinde natäke, amäk äminä Abramde yolune alakinu 318 ämin yangywämbän, päku iwalnä yäwatäke kuhika, Dan yot gäpangune kukin. ¹⁵ Kupiläne Abramdä amäk äminä uhike pewän, iwalnä sipä datäkuxawä, yäwatäke kuhika, Hoba kukin, Damaskusde not käwutkätan. ¹⁶ Kuke hängäläpä iwalnätä päkinu, wawakngä Lot, Lotdäne hängäläpä äwä wäwi mängälä yang päkapgin.

Melkisedekä Abramu wam gwaläng inikut

¹⁷ Abramdä King Kedolaomerxät king notnäxät sipmäke, hipdunä Sawe Kupi bä Kingge Kupi yang inikayingune apuxuwän, Sodomde kingu Abramkät yiwik yähimäläkge apgut.

¹⁸ Tiwänä Melkisedexu Salemde kingkäyä Abramde apgut. Täkapu bretkät wainkät imikut. Melkisedexu Anätu Enetängä Nanä Täpäle prisde yiwikut. ¹⁹ Itä apu wam gwalängu using imikut. “Abram, Anätu Enetängä Nanä kepät yekäp-

kät pahakut täpätä, gäle bänip kwikwixu äpme gamik. ²⁰ Tiwän Anätu Enetängä Nanä Täpäle uman yatängenaatnim, inale itä iwalda kätagane pewän sipguläk,” yang inikut. Iniwän Abramdä hängäläpä upuke, 9-u inäle pexäwik, 1-u Melkisedelge imikut.

²¹ Tiwänä Sodomde kingu Beratä Abramu using inikut. “Hängä täpä gikale pexäwik, äminakän namiyo,” yang inikut.

²² Tiwandeyä Abramdä using inikut. “Kätagane tängenake, Yawe, Anätu Enetängä Nanä, kepkät yekäpkät pahakut täpäle umande wamu hiyäkän hikngä yänggat.

²³ Hängä täpätu gätäne dohikngä täpit. Täwikge tret bä bälängyayikge kätag yangu mätekngä. Tiwandeyä dowäpit. Using päpitnä, gätä ‘Nätä tahawa, Abramu hängänämbamgän tikin,’ yang yeyä. ²⁴ Hängä täpätu ninale doläpit. Tike hängä amäk äminatä anayingu unin. Tike Aner, Eskol, Mamre yangu näxat kukumäng. Ge hängä mätekngä itäkän päning,” yang inikut.

Yawetä Abramu hiyäkän wam inikut

15 Abramdä awewelike kaxawän, Yawetä apu, wamu using inikut. “Man-axälayo. Nä tulungguka bimä. Tike bänip gwalängge hängä inulung gamit,” yang inikut.

² Tiwän Abramdä yäkwäle inikut. “Täkeläpä Yawe, hängä dasä bimä namiläk? Enganga wenä. Ge nätä kupa, Elieser Damaskas nanä täpätä näle tangge yiwi, hängäna päpik. ³ Engangu donamikuläkge, puyä ämina täpätutä näle hängä päpik,” yang inikut.

⁴ Iniwän Yawetä wamu hipdu using inikut. “U. Gäle hängä äminu uläpätä dowäpik. Tike gika wawak hikngätä päpik,” yang inikut. ⁵ Inike kepmän täkepuke using inikut. “Yekäpkätan kake, kuminamu kendeyo. Kendetnangäsä tinggak? Bapuka using tining,” yang inikut.

⁶ Iniwän Abramdä Yawele bänip tiwän, Yawetä “äminomän” yang inikut.

⁷ Tiwänä hipdu Yawetä Abramu using inikut. “Nä Yawe. Nätä kewu awomunin gamitde Ur yolu Kaldiaxätanu unggäpangunetä täkapgum, gän,” yang inikut.

⁸ Tiwän Abramdä inikut. “Täkeläpä Yawe, dasing tahawi kakengä, hiyäkände yangu natäpit?” yang inikut.

⁹ Iniwän yäkwäle inikut. “Towiyä gämän mängälä gwendu, meme mängälä gwendu, sipsiwu wäwi gwendu, undä krismasnä gwenälä gwendu, äwä kom-bunanang mätekä gwendu, päkalu gwendu yangu päkapu namiyo,” yang inikut.

¹⁰ Iniwänä Abramdä undä Yawele päkapu, bänäkängän wehike, käwutdu pexäwik, käwutdu petäke kuwän, täkngayalä tikut. Tikengä kwäwilu dowehikut. Tike gwendu käwutdu täkngane teke, gwendu käwutdu täkngane tekut. ¹¹ Pewän dayike, käpämädä epu naninnge epä, Abramdä yäwambän datäkukin.

¹² Tiwänä gusitdä pukuxawän, Yawetä natäpän, däpmunä kupsä hikngä pekut. Pexawän, kupilä täkngaxät naxälä täkngaxät apän naxälakut.

¹³ Tiwän Yawetä inikut. “Wamu ganiwa, hiyäkängän natäpso. Bapuka kewu wom-dune päku, apuyiwit däkngake, uwomune nanäle kematde yiwitning. Tiwän puyä kitokngä yämä pahaxawä, äminu sipmäxäwik pahawä malixawä, 400 krismas apux-uning. ¹⁴ Tiwän äminu gin pahawä maliningu, nätä tokngä däkä äpme yämit. Tiwän bapuka hängä täpänä naxälä päke, yolu uwomu teke kuning. ¹⁵ Tiwänä gän, yiwitake kuhika, äminälake hikngä damänsim tike, bänip kwikwik täkngane kupi

kwayining.¹⁶ Bapuka gwenu gwenäläxät gwenäläxät sakngäläxawänä, ane apning. Amor nanäle wäyinä inulung hikngä tiwän kakengä, anetä ywämba epuxuning,” yang inikut.

¹⁷ Gusitdä pukuwän kupilä tiwänu, gäpmä kupänä käyä gwenkät, aläkätäwu däkinä käyä täpxäätä tingalake, kälawu wehike pekulune bänäkändekän apuxukumäläk. ¹⁸ Täpduxu unggwenune Yawetä Abramu hiyäkän wam täknga using inikut. “Bapukale kewu awomunin yämit, Isipde yanggä dupinetä apuxu yanggä inulungu Yufrites dupine. ¹⁹ Ken, Kenis, Kadmon, ²⁰ Hit, Peres, Repa, ²¹ Amor, Kenan, Gargas, äwä Jebus yangge sakngayile kewu undä bapukale yämit,” yang inikut.

Hagartä Abramde wawaxu Ismael dukngikut

16 Sarai, Abramde mängälu, engangu dondukngikut. Tiwändeyä mängälä täpäti Isip nanä puyä äminäle yiwikulu umanä Hagar. ² Ge Saraitä Abram inikut. “Yawetä bänipna umumbän, engangu dondukngit. Ge kuyo. Tiwän puyä äminäxät däpmunu pesimäläk. Dasingga? Itä enganga äpmembä betangamik?” yang inikut.

Iniwän Abramu täke natäpgut, Saraitä yawänun. ³ Abramu Kenan täku krismasu 10 yiwikut. Tiwänä, Saraitä puyä äminä Hagaru Abramde imikut.

⁴ Tiwän Hagarxät yiwä, tängene käyä tikut. Tiwän kake, Hagaru inäle natäpänu axopgut. Tiwän towikngä^{**} Saraile natäpänu aepgut. ⁵ Tiwänä Saraitä Abramu using inikut. “Gätä tahawi, nä meyä pänggat. Puyä ämina uläpä nina gäle kätaxune tekum. Tiwändeyä Hagaru tängene käyä tiwän kake, itä nandupänu, kwakwakngä tinggak. Ge Yawetä gäxät näxälu äpme uhinggiwik,” yang inikut, Saraitä Abramun.

⁶ Yawän yäkwäle Abramdä using inikut. “Täke. Gika puyä ämin. Gika dasingga tahawiläkge natäläxu, gika tängäne yiwiwik,” yang inikut. Yawänä Saraitä mähemähe kaxäwik tahanggawän, Hagaru datäkukut.

⁷ Yawele angelätä kepgän gomune, Hagaru yanggä akondokayingune kakut. Yanggä akondokayingu unggwäxu Surde kähit kwayimune yiwiwik. ⁸ Tiwän ängelatä using inikut. “Hagar, Saraile puyä ämin, sänétä apuläkngä, sâne kunggaläk?” yang inikut.

Iniwän “Nä towikngä Saraile naxälake datängapunggat,” yang inikut.

⁹ Iniwän Yawele ängelatä inikut. “Hipdu päku towikga Saraile gepbine yiwiyo,” yang inikengä, ¹⁰ unetäkänu using inikut. “Nätä tahawa, ayika sakngälawä meyä tiwän, kendetnangäsä doliwik. ¹¹ Gä äpmanu tängakane käyä. Ge engangu wäwi täpä dukngiwiläk. Tikengä umanä Ismael^{††} yang iniyio, inale kwänämu tiläxu, Yawetä anatäk. ¹² Wawakga uläpä donggi tuk bimä däkngake, äminbamde iwalnä däkn-gawik. Däkngawän yäkwäle iwalnä däkngawä, tahake yiwitning. Tikengä notnäm-bamkälu gupsängu doyiwitning,” yang inikut.

¹³ Yawetä Hagaru wam inikutde, “Ananduxak Täpä axat,” yake, umanä täkn-gatu using inikut. “Anätu Ananduxaläk Täpäni” yang inikut. ¹⁴ Ile tiwän yanggä akondokayingu unggwäxu umanä “Käluk Yiwäxäwik Nanduxak Täpäle Yanggä”

^{**16:4} Hängä täpä uhike towikngä däkngakaying usinggän, hängänämbamgän ämindä äminu puyänä pahangyäminingge uhike, towikngä däkngakakin.

^{††16:11} Hibru wamune ‘Ismael’ yangu yäpuli Anätutä anatäxak.

yang inikin. Yanggä akondokayingu unggwäxu Kadeskät Beretkätde bänökängän yiwäxak.

¹⁵ Tiwänä Hagardä Abramde wawak dukngiwän, Abramdä umanä Ismael yang inikut. ¹⁶ Abramu krismasnä 86 yiwigawän, Hagardä Ismaelu une dukngikut.

Wamu gupnä matäkindäne

17 Abramu krismasnä 99 yiwigawän, Yawetä apu inikut. “Nä Anätu Kitokngäna Käyä Täpä. Nämät gatäke yiwigawik, nomängän pahayo. ² Kontraknga gäxät tahakumäxu aläpa kitokawän, tahawa bapuka meyä hikngä tiwik,” yang iniwän, ³ Abramdä sopäsopä puke, kuhilä kewune täpu temgut.

Tiwän Anätutä using inikut. ⁴ “Näle kontraxu using. Mahande kantri yiwitäke kuninggäne bapunä däkngawiläk. ⁵ Ile tiwän umanda Abram^{##} yangu dongganikaning. Tike umanda Abraham^{¶¶} yang ganikaning, inale näätä pahawa, bapuka meyä sakngälake, kantrinä inäinä pâke yiwitning. ⁶ Näätä tahawa, bapuka meyä dukngixawik, kantri däkngake yiwitäke kuning. Tiwän bapuka täpätuyi kingge yiwitning. ⁷ Kontraknga hipdu täpa kitokawän, iwikge using yiwik, bapuka mahande alätninggexät. Nä gäle Anätkuka, tiwän bapuka mahande alätningge Anätunä. ⁸ GÄ Kenande kewune apuyiwitde pâkapu yiwigawik. Tiwandeyä kewu Kenandäne awomu undä gäxät bapuka mahande alätningkätde gihäle tupäkände damike, Anätunäle yiwit,” yang yakut.

⁹ Tikengä unetäkänu using inikut. “Gäxät bapuka mahande alätningkälu näle kontrak tawake yiwitnong. ¹⁰ Kontraknga uläknga using. Wäwi undä gität yiwigawingu, yämünäle gup matänong. ¹¹ Kontrakngitde tuwängge gupnä matäkaningu uläkngatä yiwik. ¹² Wäwi gität yiwitning, engangu wäwi alake täpduxu 8 yiwitning, äwä malä nanä puyä äminsäle moninggä uhining yangu, undä gupnä matänong. Usäkän bapuka mahande alätningkäyä usinggän tahanong. ¹³ Yotsäne alätning bâ moninggä uhining yangu undä gupnä amatänong. Uläkngatä tuwängge yiwan, kontraknga iwikge yiwigawik. ¹⁴ Tike wäwi täpäti iminda gupnä domatäwixu, näle kontraxu doläwämbik. Ge aläwämbä epuxuyok,” yang inikut.

¹⁵ Täkngatu using inikut. “Mängätta Sarai yang inikakinu aleke, Sara yang ini-nong. ¹⁶ Näätä bänip kwikwik ima, wawakga dukngiwik. Unetäkänu näätä bänip kwikwik ima, yotyotde hawanä däkngawik. Tiwän ayinä täpätuyi kingge yiwitning,” yang inikut.

¹⁷ Iniwän Abramdä sopäsopä puke, kuhilä kewune täpu temäke, using natäpgut. “Wäwi krismasnä 100 tiwän, engangu äpme towimbik? Saraxäyä krismasnä 90. Ge engangu äpme dukngiwik?” yang natäpän, kwakwakngä tiwän mikut. ¹⁸ Tikengä Anätu using inikut. “Wamu yaläxu, Ismaelde täkembä imiläk?” yang inikut.

¹⁹ Tiwänä Anätutä inikut. “Ile donatäke yat. Tike mängätta hikngä, Saratä wäwi täpäti äpme dukngiwik. Tiwän umanä Aisak yang iniyio. Tiwänä kontraknga ixät tahake, täpa kitokawän, iwikge using yiwik, bapunä mahande alätninggexät. ²⁰ Ismaelde yaläxu anatät. Ge ixäyä bänip kwikwixu äpme ima, engangu meyä towimbik. Wawakngä 12 towimbän, uläkwäxu kuhiläle yirike, kantrinä täke yiwitning. ²¹ Tiwandeyä kontraknga uläknga Aisakät tahahim. Äminu uläpä krismasu ende gwe-

^{##17:5} Abram yangu yäpuli ‘nanä umanä käyä täpä’.

^{¶¶17:5} Abraham yangu yäpuli ‘äminu meyäle nanä’.

nuneyä Saratä kake täpik, täpduxu asawomune,” yang inikut. ²²Wamu Abraham iniwän puluwänu, Anätu axukut.

²³Täpduxu inä unggwenunekän Abrahamdä Ismael, wäwi inäxät yiwxakin, moninggä uhikut yangu wäwi undä gupnä Anätutä inikut using matäkut. ²⁴Abrahamu krismasnä 99 tixawän, gupnä matäkin. ²⁵Tike wawakngä Ismaelu krismasnä 13. ²⁶Täpduxu inä unggwenunekän Abrahamkät Ismaelkätde guwu matäkin. ²⁷Abraham, wäwi inäxät yiwxakin, moninggä malä nanä uhikut yangu wäwi undä gupnä matäkin.

Äminu täpäyalä täpätu Abrahamde apgin

18 Abrahamu selyotnä Mamrele pa takwän däkändäkale kwayimune täku tapikut. Ngä täpduxu gwendune gusilu tokngä tiwän, selyotnäle yämäne yiwxawän, Yawe apgut. ²Abrahamu kuhilä kwayiwän enawän, äminu täpäyalä täpätu päkapu yiwininä dayipgut. Unin dayikengu, selyotnä yämä däkänetä ihapmäke kuke, sopasopä puke, kuhilä kep däkäne temgut.

³Temäke using yakut. “Buläbbam täpä, nä ilakngä nandukengu, puyä äminda manapmake kuyo. ⁴Puyä ämina iniwä, yanggä täkapu damän, bälängsä häluke, pa andäkale gepmäne yiwä täkanong. ⁵Näle apuyingge, naxu mätekngä hangdama, nakitokakengä, axunangge natäyingune kunong,” yawän, “Täke. Usingu täke tahaw-iläk,” yang yakin.

⁶Tiwan Abrahamu yupsäng ihapmäke, selyotkätan kopgut, Sarale. Ko Sara using inikut. “Flawa gwälamu buläbbamu tupäyalä päke, bret hayo,” yang inikut.

⁷Tikengä ihapmäke, towiyä gämände kukut. Ku towiyä gämän mätexu tänge ilakngäkänu gwendu täkapu, puyä äminä täpätule imän, itä yupsäng matäke hakut.

⁸Tiwanä towiyä gämändäne mäm yanggä kälükät, äwä mäm yanggä awäke pewä kitokakinkät, towiyä gämän mätexu u hakinkät päkapu yämikut. Yämike, pa gepmä yiwiike, daying yiwxawän, nakin.

⁹Tikengä using inikin. “Mängätta Sara sandan?” yang yawän “Endesing. Selyotkätan,” yang yänikut.

¹⁰Tiwänä u yiwininu täpätutä using yakut. “Täpduxu asämbimä gwenu krismasu endenggwenune apa, mängätta Sara engangu wäwi täpä kake täpik,” yang inikut.

Wamu u yakinu, Sara selyolune yiwxäwik natäpgut. ¹¹Abrahamkät Saraxälü äminäläke hikngä tiwät, engangä dukngitnangäsä täpduxu ayampikut. ¹²Ge Sara using natäpgut. “Apnaxät nilu äminäläke alimäk. Engang äpme dukngiwik yake yänggak?” yang natäke, mipäkohopikut.

¹³Tiwän Yawetä Abrahamu using inikut. “Sara inale mikgak? Engangu kake tä-nangäsändo. Äminäläke alit,’ yangu inale yänggak? ¹⁴Hängä täkngatu Yawetä using tiwik yang natäpänu, doaläwik? Tiwän täpduxu angganit gwenune hiyäkände äpme apit. Tiwän engangu wäwi täpä kake täpik,” yawän, ¹⁵Sara anaxälake “Domit,” yawän, Yawetä “Hiyäkände. Amiläk,” yang inikut.

Abrahamkät Täkeläpäxätdä Sodomde yakumäläk

¹⁶Äminu uläkwäxu Sodomde kuningge enawä, Abrahamkät kukin. Kuke päku kahitbänä yiwiike, yot gäpangkätan kakin. ¹⁷Yawetä using natäpgut. “Hängä tahawitde natälu, Abrahamu doxanghopike tahawit, ¹⁸inale Abrahamu bapunä sakngälake, kantri inätä täke yiwä, kitokngänä käyä tiwik. Tiwän Abrahamde tiwän,

kantri kewune nanä undä bänip kwikwik paining.¹⁹ Abrahamu, engangä, bapunä yang yänindämumbän, nomängän tahaxäwïk, Yawele kahit täwaningge tuwängukum. Ge hiyäkän wamu Abraham inikumu, inä using pahawit,” yang natäpgut.

²⁰ Tikengä Yawetä using inikut. “Sodom nanäxät Gomora nanäxät gutongä hikngä pahaxawä, kwänäm tixäwïk, näle yayingu meyä hikngä.²¹ Ge nina pukuke dayikengä, hängä wäyi pahawä wamu natäpgumu hiyäkän bä kem yangu natäpit,” yang inikut.

²² Tiwänä äminu Yawexät kukin täpäyalu Sodomde kuxawät, Yawexät Abrahamkäu ayiwikumäläk.²³ Yawetä yiwikulune inälängän ku, Abrahamdä using inikut. “Ngä dasing? Äminomäkät gutongä äminkät undä sipnangge tinggaläk?²⁴ Ngä äminomänu 50 tiwänu, ile butayä donatäxäwïk, yolu undä gäpangu pahawi malining?²⁵ Gätä gutongä ämin sipmäkengu, äminomänu dosipnangäsä, inale undä sipmäkengu, meyä usakan yämiläxunin. Kewu undä womde meyä uhinggikgaläxunin. Kekem usingu dolahanangäsä,” yang inikut.

²⁶ Tiwänä Yawetä using inikut. “Sodomkätanu äminomänu 50 dayikengu, butayä ile natäke, yolu undä gäpang tewa yiwik,” yang inikut.

²⁷ Tiwänä Abrahamdä hipdu using inikut. “Nä kep ämingän. Wamu yänangäsändo. Tiwändeyä hipdu yäwit.²⁸ Äminomänu 5-u wenä tiwän, 45-kän tiwänu, dasing? Yolu undä gäpangu asipiläk?” yang iniwän, “45 dayikengu, dosipit,” yang inikut, Yawetän.

²⁹ Tiwänä hipdu using inikut. “Ngä 40-kän tiwänu, dasing?” yawän, “Äminu 40 uläkwäkge tiwänu, dosipit,” yang inikut.

³⁰ Iniwän hipdu “Täkeläpä, tokngä manandupso. Hipdu yänanggenggat. Ngä 30-kän tiwänu, dasingga?” yawän, “Dowahawit, 30-kän tiwikäyän,” yang inikut.

³¹ Iniwän hipdu inikut. “O, Täkeläpä, wamu hipdu angganingga. Ayawa kakengu, mähe manatängamiyo. Ngä undanu 20-kän tiwänu, dasing?” yawän, “20-kän dayikexäyä, dosipit,” yang inikut.

³² Iniwänä “O Täkeläpä, wamu wäsekngä hikngä ganiwit. Dasing? Äwä undanu 10-gän dayikengun?” yawän “10-gän dayikexäyä, dosipit,” yang inikut.

³³ Tiwänu wamu yakumäläxu, une using ku yiwikut. Tiwän Yawe teke kuxawän, Abrahamu yotnäle hipdu kukut.

Yawetä Sodomkät Gomoraxät sipgut

19 Lolu taunu Sodomde yämä däkäne, wamu inulung wopwom yiwik yakakin womune puku yiwiye yiwigawän, ängela uläpäyalu kupilä täkngaläkngä kundopgumäläk. Kundopät dayikengu enake, ku sopäsopä uläpäyatde puke, kuhilä kep däkäne temgut.² “Bulämbam täpä, nä puyä äminsä. Ge yotnane apät kuna. Päku bälängsä häluwät, une petnim. Ge enakengä, gihä natämäläxune kuhol,” yang yänikut.

Yäniwän yäkwäle using yakumäläk. “Ane, kekewune pesim,” yang inikumäläk.

³ Tiwän Lotdä kitokawän, ile yolune kukin. Flawa yisnä wenä hangyämike, nakäyä meyä hake, yämän nakin.⁴ Yämän nake, awetningge däpi tixawän, wäwi Sodom nanä undä, wawakdäkä, äminäläke yang Lotde yolu yiwit täpän gwähawän,⁵ Lotde yangoke yakin. “Äminu gäle apumäläxu, yawi epuxuwät tahakana,” yang yakin.

⁶ Tiwän Lotdä epuxuke, yämä mehene gupsäng tahake, yänikut.⁷ “O mäte notna. Wäyi täknga usingu malahanong.⁸ Tike yäpana täpäyalä wäwixälu doyiwigayingu

undan. Ge unin päkepu dama, gihä natäying täknga unuxät yiwitnong. Tike äminu aläpäyalu mawahawä malinong, inale näle yolunekän apumäläk,” yang yänikut.

⁹ Yäniwän, “Kuke nipmit,” yang inikin. Inikengä yakin. “Lolu womdune nanä täpätä päkapu yiwiike, ninu gutongä äminde ninggak,” yang yakin. Tikengä using inikin. “Meyä uläpäyatde natämäng täknga gäle tahana, meyämbamu gätä päpiläk,” yang yake, Lolu tekwäitämapä kuxawän, yämä uputningge tahakin.

¹⁰ Tiwandeyä okupi yiwikumäläxu uläpäyatdä Lolu tulitämapät kopän, yämä gupsäng tahakuhikumäläk. ¹¹ Tikengä kepman yiwikinu uläkwäxu undä pahawät, kayi kupilawä, yämä däkä kanangäsä dolikut.

¹² Tiwänä uläpäyatdä Lolu using inikumäläk. “Yepmäka, wawakga, yäpaka, bää gikaxät nanä täpätuyi andanu käyä kakengu, päpi awomu teke kukanong, ¹³ inale yolu anggapangu awahata malining. Äminu ane nanätä gutongä pahaxawä, Yawele kwänäm tixäwik yayingu meyä hikngä tiwän, Yawetä ningyäpiwän, nitdä pahata maliningge apumäk. Ge notda päpi, yolu awomu teke kukanong,” yang inikumäläk.

¹⁴ Iniwät Lolu enake epuxuke, yepme yäpanä uläpäyat pähimäläkge tuwungukin täpäyatde kuke yänikut. “Yupsäng enake, yolu anggapangu teke kukahol, inale Yawetä pahawän malinangge tinggak,” yang yäniwän, “Yamändetbä ninggak?” yang natäpgumuläk.

¹⁵ Gusilu moyokän akondoxawän, ängelatä Lolu iningyäpikumäläk. “Mängätta yäpaka yang päge epuxunggay. Tike yolu anggapangkät pahata malinäng,” yang inikumäläk.

¹⁶ Tiwandeyä Lolu hipnalä tahangyiwikut. Tinggawän ängelatä Lot mängätnä yäpanä yang kätakngäne päge, epu päge kukumäläk, inale Yawetä Lotde butayä natäpgut. ¹⁷ Epu päge kuke, ängela täpätutä using yänikut. “Tupäkände datäkukanong. Päkungu kipi gwenune mayiwä täkanong. Tiwän maläpä täkwäm-bän kanong. Tupäkändekän täwalune datäkukanong. Tike dahipän kumnäng,” yang yänikut.

¹⁸ Tiwändeyä Lotdä using yakut. “O, Bulämbam täpä, usingu mayawi tahanom. ¹⁹ Nä axumnangäsä tiwandeyä, gätä puyä ämindä ilakngä nanduke, nandung yiwi-xawi, käluk yiwiwat. Tiwän täwalu malä hikngä. Ge unele datäkuxätta, meyä uläkn-gatä apungu, anihipän kumnimunin. ²⁰ Tike yolu atunggäpangsimu wäkngäsim. Ti-wän mätekngä hikngä. Ge une täkembä datäkuke doxupit?” yang inikut.

²¹ Iniwan ängelatä inikut. “Täke. Wamu u yänggaläxu using tahawit. Yolu unggä-pangsimu dowahawa malining. ²² Tiwän yupsäng ihampäke, datäkunggay, inale yolu gäpangsimune doxuxawi, näta hängä täkngatu pahanangäsändo.” (Yolu unggäpangsimu Lotdä mätekngä yang inikutde, umanä Soar yang inikakin.^{§§})

²³ Gusilu moyokän ako apuxawän, Lolu Soar kundopgut. ²⁴ Kundopän kak-engä, Yawetä huwu tokngä yähakaying gwengwenu,^{*} yekäpkätändä pewän, hopätä epukaying bimä täknga epgin, Sodom Gomoraxätanun. ²⁵ Tiwän Yawetä pahawän, ämin, yot, hängäläpä yangu kipi unggwenune yiwiayingu undä yähakukin. ²⁶ Unin ihiwän natäke, Lotde mängälu täpän täkwäm-bän kake, hup bimä[†] däkngake, däm täpä yiwikut.

^{§§}19:22 Hibru wamune ‘Soar’ yangu yäpuli mätekngä.

*19:24 Huwu unggwenu umanä sulfa. Däkitä bimä yähakaying.

[†]19:26 Hup bimä undäkä sol.

²⁷ Yolu yähakuxawä, gwäsi hikngä Abrahamu Yawexät yakap yiwikumäläk womeune täku yirike, hapäpu, ²⁸ Sodom, Gomora, kipi unggwen yang kaxawän, gwäha bulämbam hikngä kewu uwomkätandä mingändäkä bimä gwendä kopän kakut. ²⁹ Anätutä yot kipi unggwen yang pahawän malikin täpduxu, Abrahamde natäke, Lolu iniwän, andatäkuke meyä uläknga yapmikut.

Lotde ýäpa

³⁰ Lolu Soar yiwitnanggengu anaxälake, ýapanä täpäyalu päpän, päko täwal däkäne hupgänangkätan yiwikin. ³¹ Täpduxu gwendune päyenätä ulapnä inikut. “Nanilu äminäläke hikngä alinggak. Tiwän kewu anggomune mängälä ayä käyäkän. Tike kewu awomkätanu nit päke yiwitnangäsä wäwi wenä. ³² Ge nanilu wain imita, tängoke andatdawuwänä, unuxät petnim. Unetäyä engangu käyä tiwik,” yang inikut.

³³ Ge kupilä unggwenune nanä wain imät tängopgut. Tangopänä ýapanä yakap täpätä kuwän pekumäläk. Tiwändeyä nanä donatäpgut.

³⁴ Kwpedätä päyenätä ulapnä inikut. “Kupilä unggwenune nankälu axuwa pemäk. Ge hipdu imita tängoke datdawuwik. Tiwänä kuwi pesimäläk,” yang inikut. ³⁵ Ge kupilä unggwenune wainu hipdu tängoke datdawuxawänä, ýapanä mahan täpätä kuwän pekumäläk. Tiwändeyä nanä donatäpgut.

³⁶ Unin tahakengä nanätä ýapanäle engangmuhiwu pängäyä mikut. ³⁷ Tiwänä ýapanä yakäp täpä engangu wäwi täpa dukngike, umanä Moap[‡] yang inikut. Ile tiwän Moap nanä äpman yiwigayingu, Lotdä bapunä dakngawän yiwigaying. ³⁸ Inä using-gän ýapanä mahan täpäxäyän wawakngä dukngike, umanä Ben-Ammi[¶] yang inikut. Ile tiwän Amon nanä äpman yiwigayingu[§], Lotdä bapunä dakngawän yiwigaying.

Abimelekgä Abrahamde mängät täkut

20 Abrahamu Mamrele pa gänang teke, Negep päku, Kadeskät Surxätde bänäkan yiwikut. Päku Geraru mätekngä wesim yiwigäwikingä, ² mängätnäle “Hamina” yang yakut. Tiwänä Gerarle kingu Abimelekgä puyä äminä yäningyäpi-wän, ku Sara täkapu imä, yotnäne tekut.

³ Tiwän kupilä gwendune Anätutä dambu tängäne apuke, Abimelexu inikut. “Gä axumnangge tinggaläk, inale gä mängälä uläpä täkuläxu ayä käyä,” yang inikut.

⁴ Tiwändeyä Abimelexu Saraxät däpmunu dowekumäläk. Ge Abimelekgä using inikut. “Täkeläpä, äminu gutongänä wenä asipiläk? ⁵ Abrahamdä Sarale ‘Hamina,’ yawän, Saratäxayä ‘Hamina,’ yakut. ‘Ayä wenämbä,’ yake yäwa ku täkapgin. Tiwändeyä nätä gutongä täkngatu ile dolahakum. Ge undanu gutongä wenä,” yang inikut.

⁶ Iniwän Anätutä dambu tängäne inikut. “Hiyäkände. Gä donatäxäwik tahakuläk yangu anatät. Ile tiwän, nätä natäpa, mängälä uläpä doläke, wäyi täkngä dolahakuläk, nälen. ⁷ Ge mängälä uläpä hipdu ayäle imiyo. Äminu uläpä profet. Ge aimi,

[‡]19:37 Hibru wamune ‘Moap’ äwä ‘nananetä’ yangu guläkngä usäkän bimä.

[¶]19:38 Hibru wamune Ben-Ammi yangu yäpuli notnambamde wawak.

[§]19:38 **äpman yiwigayingu** Mosesdä wamu aläkngä temgut. Täpduxu inä yiwikut womune natäke ‘äpman’ yang temgut.

itä gäle tumuk wam yawänu, gä doxupiläk. Tike doimiläxu, yäko! Gä äwä gikaxät nanä yangu undä axumning,” yang inikut.

⁸ Kwepdätä gwäsi hikngä, Abimelekä puyä äminä undä yangyawämbän apä, meyä apgutdäne yaniwän, anaxälakin. ⁹ Tiwänä Abraham yattawämbän apän, inikut. “Gä ninde dasing tahanggaläk? Nätä gäle meyä täkngatu dolahakum. Tiwändeyä gä kem yake, meyä täknga ninde täkapunggaläk. Äminbamdä dowahakaying täknga, gätä ninde tahanggaläk. ¹⁰ Yäpuli inale hikngä tahakuläk?” yang inikut.

¹¹ Tiwänä Abrahamdä inikut. “Ane nanä Anätule donaxälake, nuke mängätña tänäng,’ yang natäpgum. ¹² Tike ‘Hamina’ yangu hiyäkände yakum. Nanilu ulápäninggän. Tike mingilu inänä. Tiwändeyä mängätñale täkum. ¹³ Tiwänä Anätutä natäpän, yotna teke, kewu womduwomdu tihikuxäwik, mängätña using inikum. ‘Gätä näle nomän tahaxawi, yotyotbä säneka kuhimu, näle gätä “Hamina” yang yäniyo,’ yang inikum,” yang yakut, Abrahamdän.

¹⁴ Tiwänä Abimelekä Sara Abrahamde hipdu imikut. Imike towiyä gämän, sipsip, puyä ämin yang imikut. ¹⁵ Imikengä Abrahamu using inikut. “Awomu näle kepgän. Gika sawomuneka yiwitnangge natäkengu, une yiwiyo,” yang inikut.

¹⁶ Inikengä Sara using inikut. “Nätä hamindale moningu silwa meyänä 1000 sekel** imit, gutongä uläknga gäle tahakunden. Tiwän äminbamu gäxät yiwigay-inggä using natäpning. ‘Gä gutongä täkngatu dolahakuläk,’ yang natäpning,” yang inikut.

¹⁷⁻¹⁸ Tiwänä Abrahamdä Anätule tumuk wam yakut. Tupä Abimelekä Abrahamde mängät täpän, Yawetä mängälä undä Abimelekät nanä engang dayike pänangäsä bäniyä umukut. Tiwänä Abrahamdä ile tumuk wam yawän, Anätutä Abimelek, mängätñä, mängälä puyä äminä yang gatängyämän, hipdu engang dayike pänangäsä täke tikin.

Saratä Aisak kake täkut

21 Yawetä Sarale natäke apuke, yakäp wamu hiyäkän täknga yakulu tahawän bulä tikut. ² Abrahamu äminäläke aliwänä, Sara tängene käyä tiwän, täpduxu Anätutä yakut gwenune, engangu wäwi täpä kake täkut. ³ Täpänä Abrahamdä umanä Aisak†† yang inikut. ⁴ Tixawän täpduxu 8 gwendä apän, Abrahamdä engangäle gup matäkut, tupä mämä wam täknga Anätutä yakut using. ⁵ Abrahamu krismasnä 100 yiwigawän, Aisaxu alakut.

⁶ Saratä using yakut. “Anätutä bänip gwaläng täknga namän, axuläkake mikgat. Ge äminbamdä ile natäkengu, näxät axuläkake mitnim,” yang yakengä, ⁷ unetäkän yakut. “Tupä äminbamu ‘Abrahamde mängälu Sara engangä dombä kake täpik?’ yang natäpgin. Tiwändeyä Abrahamu äminäläke aliwänä, engangä kake tänggat,” yang yakut.

Abrahamdä Hagarxät Ismaelkät yangyawämbän kukumäläk

⁸ Aisaxu buläbbam tike, mämu tewän kakengä, Abrahamdä naxu buläbbam gwen hawän nakin. ⁹ Tiwänä Saratä kaxawänu, wawakngä Aisaxu Abrahamdä Isip nanä mängälä Hagar uläpä täkutde wawakgä wäyi täkngaläknga inixäwik inimikut.

**20:16 Hibru wamune 1000 sekel yangu 11.5 kilogram.

††21:3 Aisak yangu yäpuli ‘mikgak’.

¹⁰ Kakengä Abrahamu inikut. “Mängälä puyä äminda uläpäxät wawakngäxälu yangywämbi kukakun. Axungwäxawi, puyä äminda uläpäle wawakgä hängä täpäka dowäpik. Tike näle wawaxu Aisakgäkän päpik,” yang inikut.

¹¹ Ismaelu Abrahamdä inä wawak. Ge ayangywämbikge yawänu, meyä päkut.

¹² Tiwän Anätutä Abrahamu using inikut. “Wawakga Ismael äwä puyä äminda Hagar yangywämbiläkge, meyä mawäyo. Saratä dasingga yak using tahayo, inale ‘Bapukambamu meyä hikngä tiwik,’ yangu hiyäkän wam täknga ganikumu, wawakga Aisakge tiwän yakum. ¹³ Tike puyä ämindale wawakäyä tahawa, meyä sakngälake kantrinä inätä täke yiwitning, inale ixäyä wawakga,” yang inikut.

¹⁴ Kwpedätä gwäsi hikngä, Abrahamdä nak, yanggä käläp guwune uhike pekin-unin yang päkapu, Hagarde gwälamune pekut, wawakngäxät. Pewän päke, Berseba kepgän womune päke tihikukut. ¹⁵ Yanggä käläp guwune päkulu alängopät puluwän, wawakngä pa mätekngä kwämbätsimde gepmä tekut. ¹⁶ Teke “Wawaknga kayitä hikngä doxaxawa kupik,” yake, inäkän päku malähimsim yiwichävik, kwänämäni tikut.

¹⁷ Engängä kwänäm tiwän, Anätutä natäpgut. Tiwän Anätule ängelatä Hagaru yekäwunetä using inikut. “Hagar, inale tikgaläk? Engang täpä awexäwik tixu, Anätutä anatäk. Ge manaxälayo. ¹⁸ Ku kätakngäne täke täpi enawän, inale nätä tahawa ile engangu meyä sakngälake, kantrinä inätä täke yiwitning,” yang inikut.

¹⁹ Tiwänä Anätutä tahawän, kayi kakalä tiwän, gäpma yanggäle kwayikinu däkätu kake, täku käläp guwu une tewän pukuwän dopän, täkapu wawakngä imän tängopgut.

²⁰ Wäwi mätexu uläpä aläkaxawän, Anätu ixät yiwikumäläk. Paran kepgän womune yiwichävik, kwalemu mutnatäpgut. ²¹ Tixawän mingätä mängänä Isip nanä täkapu imikut.

Abrahamkät Abimelekät wam yakumäläk

²² Täpduxu gwendune Abimelekät Fikol amäk äminäle kuhiläle yiwickakut uläpäxät ku, Abrahamu using inikumäläk. ²³ “Inaka pahäläxu, Anätutä gatänggam-tinggak. Ge Anätule umande wamu kitokngä hikngä naniyo. ‘Gä, wawakga, bapuka yangu kemu dondaniwit,’ yang niniyo. Nätä gäle nomän tahakum usinggän, gätäxäyä nä äwä kantri anggapang apuyiwitde päkapu yiwickaläk yangge usinggän tahayo,” yang inikut.

²⁴ Iniwan Abrahamdä “Anätule umande kitokngä hikngä yänggat. U yänggaläk usingu äpme tahawit,” yang inikut.

²⁵ Tikengä using inikut. “Yanggä gäpma däkätu kwayikumu, puyä ämindatä kukäle inale täke towikngä däkngaying?” yang inikut.

²⁶ Tiwandeyä Abimelekä “Ngä, itä täkin yangu donatät. Moyokän tahawä donanikuläk. Ngä äpmangän yawi natäxat,” yang inikut.

²⁷ Tiwänä Abrahamdä sipsip, towiyä gämän yang päkapu, Abimelekge imän, kontrak tahakumäläk. ²⁸ Unetäkän Abrahamdä sipsip mätexu mängälä 7 päkapu inätä pekut.

²⁹ Pewänä Abimelekä Abrahamu using inikut. “Sipsip mätexu mängälä 7-u uläkwäxu, inätä yäpuli dasingge peläk?” yang inikut.

³⁰ Iniwan “Yanggä gäpma unggwenu Abrahamdä kwayikut,’ yake, sipsip mätexu 7-u uläkwäxu näle kätaxune awäyo,” yang inikut.

³¹ Äminu uläpäyatdä Anätule umande wamu kitokngä yakumäläkge, kewu uwomu umanä Berseba^{‡‡} yang inikaying.

³² Unin tahawät wenä tiwän, Abimelekäti Fikol amäk äminäle kuhilä uläpä yangu hipdunä Filistia nanäle kewune kukumäläk. ³³ Tixawän Abrahamu pa däkätu Berseba kwayike, Anätu Iwikge Yiwixak Täpäle tumuxu une yakut. ³⁴ Tikengä Filistia nanäle kewune belakngä yiwikut.

Anätutä Abrahamde bänip yake kakut

22 Berseba yiwxawängän Anätutä Abrahamde bänip yake kakut. "Abraham," yawän, Abrahamdä "We!" yang inikut.

² Tiwänä Anätutä using inikut. "Abraham, wawakga Aisaxu buläkän hikngä uläpä bänipda yangu anatät. Tiwändeyä täpi Moria kewu uwomune kuhon. Tiwänä näätä täwalu däkätu yäwa kakengä, täku undäkäne tänguwi kupän, Aisaxu ofa näle hawi ihikuyok," yang inikut.

³ Abrahamu kwepdätä gwäsi hikngä enake, hängäläpä donggi tängäne päko peke, puyä äminä täpäyalä äwä wawakngä yang päke kukut. Ku däki ofa häwikge wehike päke, kewu Anätutä inikut womune kukut. ⁴ Axuxawän täpduxu gwenalä gwendu apän, kwayiwän enawänü, kep womu malätä kakut. ⁵ Kake puyä äminä uläpäyalu using yänikut. "Gilu donggixät ane yiwxätnong. Tixawän Aisakät nitdäkän täku, Anätule sopäsopä puke, tumuk wamu inikengä, hipdunit apsim," yang yänikut.

⁶ Tikengä däki ofa hänangge päkulu, wawakngäle imän gwälamikut. Tiwänä inä däkixwäm äwä musuk yang pääpän kukumäläk. ⁷ Äxuxäwik Aisakgä "Nan" yawän, nanätä "Ina?" yakut.

Tiwänä Aisakgä "Ngä, däkixät däkixwämkälu awämäk. Tiwändeyä sipsip mätexu ina tänguke hahim?" yawän, ⁸ nanätä using inikut. "Anätutä inä äpme nimik," yang inikut. Tiwän kukumäläk.

⁹ Kuhika täwalu Anätutä inikutdäkäne kondoke, alta tahake, däki päko pekut. Peke wawakngä napdä wamäke, tako alta tängäne däki pekulune, enetängä tekut. ¹⁰ Teke musuk täke, wawakngäle guläk matäwikge tändäkngakut.

¹¹ Tiwändeyä Yawele ängelatä yekäwunetä using inikut. "Abraham, Abraham," yawän, Abrahamdä "We! Nä ane," yakut.

Tiwänä ängelatä using inikut. ¹² "Wawakga malänguyo. Tike hängä täkngatu ile malahayo. Gå Anätule naxälake, wamnä gwälamikgaläk yangu anatät, inale wawakga täpätükänu uläpä Anätule imiläkge doxotnaläk," yang inikut.

¹³ Tiwänä Abrahamdä kwayiwän enawän tahakengu, sipsiwi wäwi gwendu songä gitnä tupätuhimune apän, komnäne tapiwän yiwxawän kakut. Kake, wawakngäle tangge ku täkapu, unggwenunin tänguke, häwän ihikukut. ¹⁴ Tiwän Abrahamdä kewu uwomu umanä "Yawetä äpme nimik," yang inikut. Ile tiwän äpmasimkäyä "Yawele täwal däkäne äpme nimik" yang using yäkaying.

¹⁵ Hipdu Yawele ängelatä yekäwunetä "Abraham" yake, using inikut. ¹⁶ "Abraham, Yawetä gäle using yak. 'Wawakga täpätükäni tiwändeyä doxotnaläkge, nina

^{‡‡}21:31 Hibru wamune Berseba yangu yäpuli 'wamu kitokngä yanggä gäpma'.

umande hiyäkände using yänggat.¹⁷ ¹⁷Nätä bänip kwikwik gama, bapuka kuminamu yekäwune nanä äwä haluhalu yanggäne nanä yang bimä meyä hikngä äpmetike, iwalnä sipmäke, iwalnäle taunu towikngä däkngake, päke, yiwitning. ¹⁸Gätä näle wam gwälamiläkge, bapukale tiwän, kantri kewune nanä undä bänip kwikwixu äpmepäning,’ yang yak, Yawetän,” yang inikut.

¹⁹Tiwänä Abrahamu Aisak täpän, hipdu puyä äminäle kuwät, hipdunä Berseba kukin. Täku une yiwikut.

Nahorde wawak

²⁰Womdu yiwxawänä, Abrahamu using inikin. “Ulapda Naholkät mängätnä Milkaxälu engangu andukngikumäläk. ²¹Yakap täpä Us. Tiwänä ulapnä Bus, Kemuell, ²²Kesed, Haso, Pildas, Jidla, äwä Betuel yang dukngikut,” yang inikin. Kemuell Aramde nanä. ²³Tiwänä Betuelu Rebekale nanä. Milka Naholde mängälu engangu using 8 dukngikut. ²⁴Tiwän puyä äminä mängätnäle täkulu umanä Reuma. Ile wawaxu umanä Teba, Gaham, Tahas, äwä Maka yang.

Saratä kupän, Abrahamu kep uhikut

23 Sara krismasnä 127 yiwihe kumgut. ²Kenankätanu taunu womdu Hebron^{§§}, uwomune kupän, Abrahamu butayä natäke, kwänäm tixäwik, gwäyäm yiwikut.

³Gwämyämde yiwikulunetä ku Hit nanä Hebron yiwxayingu using yänikut. ⁴“Nä apuyiwit bä malä nanä. Ge kewu womduhimu täkembä namining, tiwän uhike mängätnä une kwayiwit?” yang yänikut.

⁵Tiwän Hit nanätä yäkwäle using inikin. ⁶“Abraham buläbbam täpä, gä nin bänäkänkätanu umanda käyä. Ge ninde mätmälu gwälam hikngä däkätu gika kake yawi, doxotnanim. Tiwän axungäk täpä mätmälu undäkäne kwayiyo,” yang inikin.

⁷Tiwän Abrahamu enake, “Ginde natäpa konggak,” yang natäke, Hit nanä u yiwikinde kayine guläk puke,^{*} ⁸using yänikut. “Mängätna kwayiwitde täke natäkengu, näle map päke, Efron Soharde wawaxu gindä täkembä inining? ⁹Tiwän Makpela Hupgänangu Efronde kep kwayimune yiwxak däkäle moning namba naniwän, mätmätnale[†] uhiwit,” yang yänikut.

¹⁰Efronu Hit nanä uläpä notnäle bänäkänkätan yiwikutnä, notnä taunde yämä däkäne u päkapu yiwikinde kayine, Abrahamu using inikut. ¹¹“Buläbbam täpä, natäxyayo. Notnambamde kayine using ganinangenggat. Hupgänanggänu donggamit; tike kewu inä uwomkät gamit. Tiwän axungäk täpä kwayiyo,” yang inikut.

¹⁷22:16 Äminu tupä nanä wamnä päpä kitokaningge natäkengu, äminu buläbbam täpäläpäle uman yake, “Ile umande yänggat,” yakakin. Tiwändeyä Anätutä inä wam täpän kitokawikge natäkengu, äminu täpätule umande yänangäsändo, inale Anätu enen hikngä, tiwän ämimbamu ayapmikut. Ile tiwän, “Nina umande yänggat,” yangu yakut.

^{§§}23:2 Hebronde umanu täkngatu Kiriat Arba.

^{23:7} Äminu uwomune nanä notnäle “Gäle natäpa konggak,” yäningge natäkengu, ile kayine guläk pukakin.

^{23:9} Äminu axupä, hupgänangune päko pekakin.

¹² Tiwän Abrahamu hipdu yot towixu u yiwikinde kayine guläk puke, ¹³ Efronu using inikut. “Gätä täke natäkengu, moningge namba naniwi gama awäyo. Tiwän axungäk täpä une tewit,” yang inikut.

¹⁴ Efrondä Abrahamu using inikut. ¹⁵ “Abraham bulämbam täpä, natäxayo. Moning namba kewu uwomdäne silwa meyänä 400 sekel[‡] usinggä uhinangäsä. Tiwändeyä nit bimäsäle moning namba undäkä bulämbamundo. Ge axungäk täpä täke kwayiwiläk,” yang inikut.

¹⁶ Unin yawän natäpän take tiwän, Abrahamdä silwa Efrondä Hit nanäle kayine yakut using, bisnis ämindä uhikakindäkäne meyänä 400 sekeldä uhikut. ¹⁷⁻¹⁸ Uhawän, Hit nanä taunde yämäne päkapu yiwikinde kayine, Efrondä kepna Makpela nanä uwosimu Abrahamde imikut. Kep, hupgänang, äwä pa uwomune nanä yangu undä inäle imikut. ¹⁹ Imän mängätnä hupgänangu Makpela nanä undäkäne täku tekut. Makpelaxät Mamrexälu wäkngäsim wäkngäsim, tiwän Hebronkätan. Tiwänä Hebronu Kenankätan. ²⁰ Hit nanätä kewu uwom äwä hupgänangu undäkä yangu mätmätnäle tupäkände inäle imikin.

Abrahamdä puyä äminä wawakngäle mängät ku kake täkapikge inikut

24 Abrahamdä inaka pahakulu, Yawetä bänip kwikwik yämän, nomängän tikin. Tixawän Abrahamu äminäläke hikngä damäsim tikut. ²⁻⁴ Puyä äminde kuhiläle yiwxäwik hängä täpänä daying yiwxak täpä using inikut. “Wawaknga Aisaxu mängätnä ane Kenan nanä mayangämiyo. Tike kantrinane ku, mängälä ninaxät nanä täpätu täkapu imiläkge natät. Ge kätkaga bakanale kematde täxäwik, Anätu Yawe kepktä yekäpkät pahakut täpäle umande ‘Usingu äpme tahawit,’ yangu hiyäkände hikngä naniyo,” yang inikut.

⁵ Tiwän puyä äminätä using inikut. “Ngä axu yawa, mängäla täpätä ane apikge ämbitwänu, dasing? Täkembä apu wawakga une täke kuwit?” yang inikut.

⁶ Iniwän Abrahamdä using inikut. “Wawaknga uwomune mahikngä täke kuyo. ⁷ Yawe Anätu yekäwune nanä täpätä naniwän, kepna äwä kepnotna yang peke ane apa, hiyäkän wamu using nanikut. ‘Bapukambamde kewu awomu äpme yämit,’ yang nanikut. Ge itä ängelanä gämäxu äpme iningyäpiwän kuxawänä kuwi, mängälä uwomune nana täpätutä ‘Täke’ yangu äpme yawän, wawakngale täkapiläk. ⁸ Mängälä täpä gäxät ane apsimäläkge ambitwänu, hiyäkän wamu Anäture umande yäwiläkgä meyä manggamiyok.[¶] Tike wawaknga une maläke kuyo,” yang inikut.

⁹ Tiwänä puyä äminätä towikngä Abrahamde baki kematde katäkngätä täxäwik, “Wamu u yänggaläk using hikngä äpme tahawit yangu Anäture umande ganinggaat,” yang inikut.

Abrahamde puyä ämindä Rebeka kuke kakut

¹⁰ Abrahamde puyä äminätä hängä gwälamgwälamu Abrahädäne päke, kamelu Abrahädäne 10 päke kukut. Kuhika, kewu Mesopotemia kuke, taunu Nahor kundopgut. ¹¹ Kewu alukwäxawän kundoke, yanggä gäpma, taun kwayimune yiwxak

[‡]23:15 Hibru wamune 400 sekel yangu 4.5 kilogram.

[¶]24:8 **wamu ... meyä manggamiyok.** Äminu anätnäle umande hiyäkände hikngä yäkakinu, “Usingu dolahawa kakengu, itä täke nuwik,” yang natäxäwik yäkakin.”

däkäne kuke, kamelu ile inälängän yäniwän puku yiwikin. Täpduxu usä womune, mängälätä yanggä uhiningge kukakinunin.

¹² Ge ile tiwän tumuk wamu using yakut. “O Yawe, gä towiknga Abrahamde Anätu. Abrahamu towiknga. Ge Abrahamde gwälam hikngä tahake, gatängamiyo. Tiwän puyä pahawa täke tiwik. ¹³ Nä yanggä gäpma andäkane yiwäxäwa, mängälä mätexu taunune nanä yanggä uhiningge aapukaying. ¹⁴ Ge mängälä täpätu apän, ‘Yanggälumändanetä yanggä uhike nami tängopa,’ yang iniwit. Iniwa mängälä uläpäta yäkwäle wamu ‘Tangop. Tiwän kameldalexäyä uhike yäma,’ yang yawänu, ‘Mängälä uläpä puyä äminda Aisakge tuwänguläxunin,’ yang natäke, ‘Gätä towiknga Abrahamde gwälam hikngä alahaläk,’ yang natäpit,” yang inikut.

¹⁵ Tumuk wamu ayäxawänggän, Rebeka yanggälumänä gwälamike apgut. Mängälä uläpä Betuelde yäpa. Tiwän Betuelu Nahorkät Milkaxätde wawak. Tiwän Nahoru Abrahamde notnä. ¹⁶ Rebeka nomnä däkä gwälam hikngä. Tiwän mängälä mätek. Wäwi täpätuxälu doyiwikumäläk. Rebeka yanggä gäpmane puku yanggälumänäne uhike, hipdu akopgut.

¹⁷ Akopän Abrahamde puyä äminda yupsäng ku using inikut. “Yanggä yanggälumändane täläxu täkembä nami tängopit?” yang inikut.

¹⁸ Iniwan “Täke, buläbbam täpäna,” yang inike, yanggä anggwälamikulu yupsäng täkepuke imän tängopgut.

¹⁹ Tiwän mängälä mätexu uläpäta using inikut. “Yanggä kameldalexäyä uhike yäma inä natäpning using tängopning,” yang inikut. ²⁰ Inike yanggä yanggälumänne nanä kamelde gehanune yupsäng piwän yiwä, hipdu yanggä gäpmane ihapmäke täku uhipäkapu pingyäminggawän, kamelu undä tängopä, täke tikut.

²¹ Tixawänu puyä äminu uläpä wamu doyake axupitang yiwikut. Yiwixäwik “Nätä natäke apulu, Yawetä äpmembä tahawän, nomänu tiwän kawit,” yang natäxäwik kang yiwikut.

²² Tiwän kamelu tängopäyä, puyä äminda nomtäpänäle goldä pahakinu gutonggu äwä kätahiwu goldä pahakinu gutonglä yangu yäkngänetä sikut. Nomtäpänäle goldä pahakinu unggutongu meyänä 5 grem. Tiwän kätahiwu goldä pahakinu unggutongalu meyänä 100 grem. Tiwän moningu inulunggä uhinangäsä. ²³ Sikengä using inikut. “Täkembä naniwiläk? Ngä gä iminde yäpa? Nanggale yotkätanu awetnangäsä käyä? Tiwänä äminu näxät apumängu une täke bä petnim?” yang inikut.

²⁴ Iniwan “Nä Betuelde yäpa. Nana Betuelu Nahorkät Milkaxätde wawak,” yang inikut. ²⁵ Inike unetäkänu using inikut. “Kameldale nakngä äwä awetnangäsä[§] yangu käyä. Tiwän yolu gindä petningge käyä,” yang inikut.

²⁶ Iniwan puyä äminu uläpäta Yawele sopäsopä puke, däme kepkätan täpu temäke, tumuk wamu using yakut. ²⁷ “Yawe towiknga Abrahamde Anätu uläpäle uman tängenäkgat. Yawetä towikngale iwkge natäxäwik, gwälam hikngä tahanggak. Ile tahanggak usinggän, näxäyä towikngale notnäle yolune hikngä nanitäkapuk,” yang yakut.

[§]24:25 *Kamelde nakngä äwä awetnangäsä* Wilu bulä päxäwik, kwätälä täpäläpä päkapu yolune pexakinunin. Tiwän kamelnä ulängäne pekakin. Tixawän nakngäle naxu tämbam salin bimä yämä näkakin.

Abrahamde puyä äminkät Rebekale mingänanäxätdä wam yakin

²⁸ Tiwän mängälä mätexu uläpätä ihapmäke, mingäle yolune ku hängä dasingga apän kakulu undä yänikut.

²⁹⁻³⁰ Rebeka haminä täpätu käyä. Umanä Laban. Rebekatä apän, Labandä nomnäne nomtäpänäle tekut gutongkät kätahiwu kätakngäne pekut gutongatkät dayipgut. Tiwän Rebekatä “Äminu täpätutä using nanik,” yang yäniwän natäke, haminä Labanu äminu uläpäle yupsäng kukut. Kungu kamelnäxäti yanggä gäpma däkäne inälängän yiwxawä dayipgut. ³¹ Dayike äminu uläpä using inikut. “Gä Yawetä bänip kwikwik gaminggaxunin. Kepmänu inale yiwxaläk? Yotna aländäkn-gake, kameldä petnangäsä womkäyä aländäkngat. Ge api kukana,” yang inikut.

³² Iniwän äminu uläpä, puyä ämin notnä, kamel yangu Labande yolune kokin. Kuwå hängäläpä kamelune päko pekinu päkepu pekin. Tiwän kamelde nakngä, gras yang yämike, äminu uläpäxäti puyä ämin notnäxätdä bälängä hälutningge yanggä päkapu yämikin. ³³ Tikengä naxu päkapu yämä, äminu uläpätä using yakut. “Nä naxu yupsängu donäpit. Tike wamu natälunin gämäk danikengä näpit,” yang yakut.

Yawän Labandä “Täke niniwiläk,” yang inikut.

³⁴ Tiwän äminu uläpätä using yakut. “Nä Abrahamde puyä ämin. ³⁵ Yawetä towiknga bänip kwikwik imän, hängänämbamgän tikut. Sipsip, towiyä gämän, silwa, gol, puyä äminu mängälä wäwi, kamel, donggi yang imikut. ³⁶ Towikngale mängälu Sara äminäläke hikngä alikengä, engangä wäwi täpätu dukngikut. Tiwänä towiknga Abrahamdä hängä täpänä undä wawakngä uläpälekän imikut.

³⁷⁻³⁸ “Tikengä wamu kitokngä hikngä täknga using nanikut. ‘Anätule umande “Usingu äpme tahawit,” yangu hiyäkände hikngä naniyo. Wawakngale mängälu ane Kenan nanä mayangämiyo. Tike nanale notnämbamde kuke, mängälä mätexu ninaxäti nanä täpätu täkapu wawakngale imiyo,’ yang nanikut.

³⁹ “Naniwän using inikum. ‘Ngä axu yäwa, mängäla täpätä ane apikge am-bitwänu, dasingu tahawit?’ yang iniwa, using nanikut.

⁴⁰ “Nä Yawele wam gwälaminggatde, itä ängelanä äpme iningyäpiwän, ixät kuhimäläk. Tiwän itä gatänggamän, mängälä kepnotna tiwän ninaxäti nanä hikngä täpätu äpme täkapu wawakngale imiläk. ⁴¹ Tike kepnotnale kuwi, axotnake mängälä täpätu donggamä kakengu, wamu Anätule umande hiyäkände hikngä u naning-galäk täkngatä meyä donggamik,’ yang nanikut, Abrahamde puyä ämindän.

⁴² Unetäkänu using yänikut. “Äpmanu yanggä gäpma däkäne apukengu, Yawe using init. ‘O Yawe, towiknga Abrahamde Anäti. Malätä hikngä apunggat. Ge näti ahikngä natäke apulu, gätä gatängamiyo. Tiwän puyä pahawilu nomän tiwik. ⁴³ Nä yanggä gäpma andäkane yiwxawit. Tixawän mängälä mätexu täpätutä yanggä uhiwikge apänu, “Yanggälumäändanetä yanggä uhike nami tängopa,” yang iniwit. ⁴⁴ Iniwa mängälä uläpätä yäkwale wamu “Tängop. Tiwänä kameldalexäyä uhike yäma,” yang naniwän, “Mängälä aläpä Yawetä towikngale wawakge tuwänguxunin,” yang natäpit,’ yang init.

⁴⁵ “Tumuk wamu bänipname ayäxawakän, Rebeka yanggälumänä gwälamike apuk. Apuke yanggä gäpmäne puku yanggälumänäne uhiwän, using init. ‘Yanggä täkembä nami tängopit?’ yang init.

⁴⁶ “Iniwa yanggä anggwälamicu yupsäng täkepu namike, using nanik. ‘Tängop. Tiwän kameldalexäyä uhike yäma,’ yang nanik. Tiwän tängopa, kameldexäyä uhike yämän tängoying.

⁴⁷ “Tiwänä ‘Gä iminde yäpa?’ yang init.

“Iniwa ‘Nä Betuelde yäpa. Nana Betuelu Nahorkät Milkaxätde wawak,’ yang nanik.

“Naniwän, nomnäne nomtäpänäle tengämike, kätakngäne kätahiwu pengämít.

⁴⁸ Tikengä sopäsopä puke, dämäna kepkätan täpu temäke, Yawele tumuk tahat. Towiknga Abrahamde Anätu uläpäle uman yatängenat, inale itä towikngale daknot-näle yäpa nätä towikngale wawakge täku imitde nanitäkapuk,” yang yakut.

⁴⁹ Yäniike using yänikut. “Ge gindä towikngale natäke, gwälam tahaningge natäkengu, täke nanining. Tike gwälamu dolahaningge natäkengu, ixäyä täke nanining. Tiwän nä dasingga tahawit yangu natäpit,” yang yänikut.

⁵⁰ Tiwänä Labankät Betuelkätdä yäkwäle wamu using inikumäläk. “Hängä aläknga Yawetä tahanngak. Ge nindä täke bää täkendo yangu yänangäsändo. ⁵¹ Täke, täke täke kuwiläk. Yawetä natäke using, täku towikngale wawakge imi, mängätnäle täpik,” yang iniwät, ⁵² natäke Abrahamde puyä äminu uläpätä Yawele sopäsopä puke, däme kepkätan täpu temgut.

⁵³ Tikengä hängä gol silwa yanggä pahakinu Rebekatä pahanangäsä äwä täwik yangu Abrahamde puyä ämindä yäkngänetä sike imikut. Imikengä bänip gwalängge haminäxät mingäxätdé hängä moningu kopsä hikngätä uhikayingunin yämikut.

⁵⁴ Tiwänä äminu uläpäxätdé notnä apginkälu naxu nake, kupilä unggwenune däpmunä une pekin.

Kwepdätä enake, äminu uläpätä using yakut. “Nä äpmanu towikngale täkembä kunggawit?” yang yäniwän, ⁵⁵ mängälä uläpäle haminkät mingäxätdä yäkwäle wamu using yakumäläk. “Mängälä täpä nihäxät yiwiätna, täpduxu 10 usä apux-uwänä kunong,” yang inikumäläk.

⁵⁶ Iniwät deyä using yänikut. “Nätä natäke apgumu, Yawetä gatängamän, puyä pahalu nomänu alik. Ge mananindäkngänong. Tewä tokwikngale kunggäwa,” yang yänikut.

⁵⁷ Yäniwän using inikumäläk. “Mängälä uläpä inina inä mapdä hikngä yäwik,” yang iniike, ⁵⁸ Rebeka yatäwambät apän “Äminu aläpäxälu äpmanu axuhimäläk?” yang iniwät, “Täke. Äpme kuhim,” yang yakut.

⁵⁹ Tiwänä Rebeka, mängälä Rebeka kang yiwiäk täpä, äwä Abrahamde puyä äminä apgin yangu axuningge tahaxawä, ⁶⁰ Rebeka wam gwalängu using imikin. “O Rebeka, gä engangu meyä hikgnäle apekngä däkngawiläk. Tiwän bapukambamäda enake, iwalnä sipmäke, yot gäpanggäpangu päning,” yang inikin.

Aisakgä Rebeka mängätnäle täkut

⁶¹ Iniwyä Rebeka äwä mängälä puyä äminäle pääpä pahangämikaying täkwäk yangu kamel tängäne päko yiwä, yolu uwomu teke, Abrahamde puyä äminätä gämk kuxawän kukin. Abrahamde puyä äminu uläpä using tahake, Rebeka täke kukut.

⁶² Aisaxu kewu Negep uwomune **päku yiwikutnä, Käluk Yiwäxäwik Nanduxak Täpäle Yanggä^{††} teke, hipdu apgut. ⁶³ Gwendune tukwatde hikngä, songäxätan ku moyo tihikuhika,^{‡‡} kwayiwän enawän tahakengu, kamelu apunggäwä kakut.

⁶⁴ Tixawän Rebekaxäyä kwayiwän enawän, Aisaxu tupäkände kakut. Kakengu kamel tängänetä pälängepuke, ⁶⁵ “Äminu ätuläpä nin nindupikge apunggaxu imin?” yang inikut, Abrahamde puyä äminun.

Iniwänu “Näle towiknga, Aisak,” yang inikut. Tiwän Rebeka täwikngä täke, nomnä omik umukut.

⁶⁶ Tiwänä Aisaxu puyä äminätä hängä dasinggä tahakulu, undä une inikut. ⁶⁷ Tiwänä Aisakgä Rebeka mingä Sarale selyolune initäke koke, mängätnäle täkut. Täke Rebekale täke hikngä natäpgut. Mingätä kupänu butayä täkngane yiwikulu, Rebekatä apungä, Aisakge bäniwu tänguwän epgut.

Abrahamu engangu täkwäkguxäyä hipdu towikengä kumgut

25 Sara kupänä, Abrahamu mängätnä hipdu täpätuxäyä äläkut. Umanä Ketura. ² Tiwän itä dukngikulu, wawakngä 6. Umanä Simran, Joksan, Medan, Midian, Isbak äwä Sua yang. ³ Joksandä täkake, wawakngä itä towikulu Seba Dedan yang. Tiwänä Dedandä täkake Asu, Letus, äwä Leum yang towikut. Tiwän unetä sakngälake Asu, Letus, äwä Leum yangge bapunä yaxäwik yiwikin. ⁴ Tixawänä Midianu, wawakngä 5 towikut. Umanä Epa, Eper, Hanok, Abida äwä Elda yang. Äminu äläkwäxu Abrahamde mängälu Ketulale ayinä.

⁵⁻⁶ Abrahamu mängätnä Sarale mehene päkutde wawakge hängä bänip gwalängge doxungäxäwik uhike yämikut. Yämicke Aisaxu inäkän yiwikge natäke yäningyäpiwän, uwomu teke, kewu gusitdä akonggak käwut päku yiwikin. Tiwänä hängänä undä wawakngä Aisakgekän pengämikut.

⁷ Abrahamu krismasnä unekänü 175 yiwikut. ⁸ Bänip kwikwixune krismasu naxälä yiwiwäk, äminäläke hikngä tikut. Tike kungäke, bapunä tupä kumginde kukut.

⁹ Tiwänä wawakngä Aisakät Ismaelkätdä nanäle guwu täku, hupgänangu Makpela nanä däkäne tekumäläk. Makpeläxät Mamrexälu wäkngasim wäkngasim. Tiwän hupgänangu undäkä Epronde kewune yiwxikut. Epronu Hit nanä, tiwän Soharde wawak. ¹⁰ Kep, hupgänangu undäkä yangu mängätnä Sara tewikge natäkengu, Abrahamdä Hit nanäle kätaxune tupä auhike, mängätnä Sara hupgänangu undäkäne tekut. Ge inä kupänkäyä, wawakngätä undäkänekän tekumäläk.

¹¹ Abrahamu kupänä, wawakngä Aisaxu Anätutä bänip kwikwik imixawän, Käluk Yiwäxäwik Nanduxak Täpäle Yanggä^{¶¶} wäkngäsim yiwikut.

Ismaelde wawak täkwäk

¹² Wamu aläknga Abrahamkät Hagarkätde wawaxu Ismaelde wam. Hagar Isip nanä uläpä Sarale puyä äminde yiwikulunin. ¹³ Wawakngä Ismaelde wawakge umanu yakap täpänetä ku wasekngä täpäne using. Yakap täpä Nebaiot, ile mehene

^{**24:62 Negep} Gatäkgatäk wamu Yakap 12:9-de temginune känangge.

^{††24:62 Käluk Yiwäxäwik Nanduxak Täpäle Yanggä} Yakap 16:14 une känangge.

^{‡‡24:63 moyo tihikuhika} Wamu Hibru wamune temginu äläknga yäpuli kätak hikngä donatäxaying.

^{¶¶25:11 Käluk Yiwäxäwik Nanduxak Täpäle Yanggä} Yakap 16:14 une känangge.

Kedar, ile mehene Adbel, ile mehene Mipsam,¹⁴ ile mehene Misma, ile mehene Duma, ile mehene Masa,¹⁵ ile mehene Hadad, ile mehene Tema, ile mehene Jetur, ile mehene Napis, tiwänä wäsekngä täpä Kedema.

¹⁶ Ismaelde wawaxu 12 uläkwäxu yolu inänä gäpanggäpang ku pahake yiwitäke kukin. Tikengä yolu unggäpanggäpang pahakinde kuhiläle inä yiwitäke kukin. Yolu u ku pahake yiwikin wopwomu bapunä mahande alake yiwikindä yot umanu bapunä yakawu u yiwikinde uman yänikin.

¹⁷ Ismaelu krismasnä 137 yirike kumgut. Kungäke bapunä tupä kumginde kukut.

¹⁸ Tixawän bapunä mahande alakindä kewu Hawilaxät Surkätde bänäkängän päku yiwikin. Hawila Sur yangu Isipkät Asurkätde bänäkän yiwikumäläk, tiwän Isipde wäkngäsim. Ismaelde bapunätä Aisakge bapunä tokngä dayipä yäkwälexäyä using-gän pahawä yiwigakin.^{§§}

Aisakgä Isoxät Jekopkät towikut

¹⁹ Wamu alakngä Abrahamde wawaxu Aisakge wam.

Abrahamdä wawakngä Aisak towimbän,²⁰ Aisaxu krismasnä 40 yiwikengä, mängätnä Rebeka täkut. Rebekale nanäle umanu Betuel. Tiwän haminäle umanu Laban. Betuel yänggwälu Aram nanä. Tiwän kewu Mesopotemia yiwigakin. Ge ile yäpa Aisakgä täkut.

²¹ Täkutnä engang hongge yiwan, mängätnäle natäke, Aisakgä Yawe tumuk wam inikut. Iniwän Yawetä gatängämän, tängene kayä tikut.²² Rebekale bäniwune engangu täpäyalatä yirike, mingäle bänipkätan amgumälak. Tiwän “Usingu inaleka tinggak?” yake, Yawele yawänyak tahakut.

²³ Tahawänu Yawetä using inikut.

“Tängäkane engangu täpäyalä. Tiwän uläpäyalu kantri gäpangalä äpmé upuke yiwigimäläk.

Tikengä gäpanggutä äpmé kitokake, notnä yapmitning.

Tiwän payänä ulapnäle gepbine äpmé yiwik,” yang inikut.

²⁴ Ge täpduxu engang dayike päkut gwenune wawakngä ukgatäp dayike päkut.

²⁵ Wawakngä yakap apgut täpäle guwu gämänä, tiwän dänggämänbamgän. Tiwän umanä Iso yang inikin.²⁶ Tiwänä mahande apgulu payänäle bäläng tängängänuxäwik apän, umanä Jekop^{*} yang inikin. Aisaxu krismasnä 60 yiwigawän, mängätnä Rebekätä wawakngä uläpäyalu une dukngikut.

Isotä ulapnä “Hängä nättä pängangäsä, gätä täke päpiläk” yang inikut

²⁷ Tiwänä yiwitäke kuhika, wawakngä uläpäyalu inulung täpäyat tike, Iso songäne tihikuxäwik, kälawu buläkän sippmäkakut. Tixawän Jekowu selyot däkändäkäne säkge yiwigakin. ²⁸ Aisaxu kälaptuk näpikge täke hikngä nättäkakut. Ge wawakngä Isole ilakngä hikngä natängämikakut. Tixawänu Rebekätä Jekopde ilakngä hikngä natängämikakut.

²⁹ Gwendune Jekowu nak haxawän, Iso songänetä nakngäle hikngä tixawä apgut.

³⁰ Apu Jekowu using inikut. “Nakgnale hikngä tikaying. Ge gapek salinu gämänä

^{§§25:18 tokngä dayipgin} Wamu aläkngä yäpulinä kätak hikngä donatäxaying.

^{*25:26} Hibru wamune ‘Jekop’ yangu yäpuli ‘Bälängä tängängänukgak’. Hibru nanätä “Äminu uläpä kem tahanggak” yänigge nättäkengu “Bälängä tängängänukgak,” yang yäkkakin.

uhanggaläxu notnä yupsäng nami nänggäwa,” yang inikut. (Ile tiwän Iso umanä täkngatu Idom[†] yang inikin.)

³¹ Iniwän Jekopdä using inikut. “Gätä gämäk alakuläk. Ge nanitdä kupänu, ile hängäläpä meyä päpiläxunin. Tike gätä ‘Hängä wawakngä yakap täpätä pækayingu gätä täke päpiläk,’ yang naniwi, naxu äpme gamit,” yang inikut.

³² Iniwän Isotä inikut. “Nä nakngale hikngä tiwä axumnangenggat. Hängä uläkwäkge inale natäpit?” yang inikut.

³³ Iniwän Jekopdä using inikut. “Anätule umande wamu hiyäkände hikngä yänggat’ yang naniwyä gamit,” yang iniwän, Isotä “Hängä uläkwäxu täke päpiläk,” yangu Anätule umande inikut.

³⁴ Iniwänä Jekopdä bret gapek salin yang imän naxäwik, yanggä tängopgut. Tikengä enake, teke kukut. Unin tahake, Iso wawaxu yakap täpätä pänangäsä hängä hapduke, ulapnätä päpikge inikut.

Aisakät Abimelekät

26 Kewu uwomkätanu gusit täpduk tiwän, naxu wenä hikngä tikut. Gusit täpduxu Abrahamdä yiwigawän tikut usinggän tikut. Tiwän Aisaxu kantri Filistiale kewune, taunu Gerar unggäpangune päku yiwikut. Täpduxu uwomune Fisilitia nanäle kingge Abimelekgä yiwikut.

² Tiwänä Yawetä apu Aisaxu using inikut. “Isiwu mawäpu yiwiyo. Tike kewu näta ganiwit womune yiwiyo. ³ Täpduxu womduhimu kewu awomune yiwigayo. Tixawän nä gäxät gatäke yiwigäwik, bänip kwikwik gamit. Wamu nina umande Abrahamu kitokngä inikumde, gä bapuka mahande alatning yangge kewu awopwomu undä äpme damit ⁴⁻⁵ Abrahamdä wamu imikum, mämä wamna imikum yangu undä hikngä täwakut. Ge ile natäke, näta pahawa, bapuka kuminamu yekäwune nanä bimä meyä hikngä tiwä, kewu awopwomu undä damit. Tiwän bapuka mahande alatningge tiwänä, kantri kewune nanä undä bänip kwikwik päning,” yang iniwän, ⁶ Asaixu Gerar yiwikut.

⁷ Tiwän äminu uwomune nanätä Rebeka kake, “Mängälä aläpä däsäka?” yang iniwän, Asaixu using natäpgut. “Rebeka gwälam hikngä. Ge ‘mängätña’ yäwa, Rebekale tahakengu, wäwi ane nanätä änuwä kungäxäwa täningunin,” yang natäke, “Hamina,” yang yänikut.

⁸ Tikengä Aisaxu uwomune belakngä womsim yiwikut. Ge gwendune Filistia nanäle kingu Abimelekgä winduane hapäpu kaxawänu, Aisakgä mängätñä Rebeka tänggäwän kakut.

⁹ Kake Abimelekgä Aisaxu yatäwämbän apän, “Mängälä uläpä mängätda tiwändeyä ‘Hamina’ yangu kemu inale yakuläk?” yang inikut.

Iniwän Aisakgä, “Rebekale tahake nutnäng, yake yakum,” yang inikut. ¹⁰ Iniwän “Gä ninde usingu dasingge tahakuläk? Wäwi täpätütä mängätduxälu äyiwigkin gämu, gätä tahake meyä nimim,” yang inikut.

¹¹ Tikengä Abimelekgä äminbamde mämä wamu using yatewän kukut. “Äminu täpätütä wäwi aläpä bä mängätñä meyä imänu, uläpä kupsäle tängutning,” yakut.

[†]25:30 Hibru wamune ‘Idom’ äwä ‘gämänä’ yangu guläkgnä usäkän bimä.

¹²Kewu uwomune Aisakgä nak puyä pahakut.[‡] Tiwän Yawetä bänip kwikwik imän, krismasu unggwenu naxu meyä hikngä alakin. ¹³Tiwän Aisaxu hängänäm-bamgän tiwä, hängänä meyä tinggäwä, hängänäm-bämgän hikngä tikut. ¹⁴Aisakge towiyä gämän, sipsip, äwä puyä ämin yangu meyä hikngä tiwä, äminu Filistia nanätä “Hängä ulápälápä nihä pänangäsä,” yang natäke, Aisaxu mähe natängämikin. ¹⁵Mähe natängämixäwik, yanggä gäpma undä nanä Abrahamde täpduxune puyä äminätä kwayikin däkändäkä, Filistia nanätä kepädä kwayipänguhikin.

¹⁶Tiwän Abimelekä Aisaxu using inikut. “Gä kitokngäka inulung hikngä alik. Ge nipmake kunggayo,” yang inikut.

¹⁷Tiwän Aisaxu uwomu teke, Gerar Kupi päku selyotnä täpike yiwikut. ¹⁸Tikengä yanggä gäpma nanä Abrahamde täpduxune kwayikinä, Abrahamdä kungäxawän, Filistia nanätä kwayipänguhikinu, Aisakgä hipdu kwayipäpän täkawä, umanä inänä nanätä yänikut using yänikut.

¹⁹Tiwänä kupi unggwenune Aisakge puyä ämindä kep kwayike, yanggä akondokayingu däkätu kakin. ²⁰Tiwändeyä äminu Gerar nanä kälap daying yiwigay-ing äwä äminu Aisakge kälap daying yiwigay-ing yanggä yanganike, Gerar nanätä “Yanggä gäpma undäkä nindäne,” yang yakin. Ge Aisakgä yanggä gäpma undäkä umanä Esek[¶] yang inikut, inale ile tahake yanganikin.

²¹Tiwänä hipdu yanggä gäpma däkätu kwayiwä teyä ilexäyä äyanganikin. Tiwän umanä Sitna[§] yang inikut. ²²Tikengä uwomu teke päku womdune yirike, hipdu yanggä gäpma däkätu kwayiwä, undäkäle doyanganikin. Tiwän Aisakgä “Yawetä kewu wangga womdu animinggaakngä, engangu meyä dukngitna sakngälatning,” yake, umanä Rehobot^{**} yang inikut.

²³Tiwänä uwomunetä Berseba kopgut. ²⁴Tiwän Yawetä kupilä unggwenune apu inikut. “Nä nangga Abrahamde Anätu. Manaxälayo, inale nä gäxäti yiwigamäk. Puyä ämina Abrahamde tiwän, äpme bänip kwikwik gama, bapuka meyä yiwitning,” yawän, ²⁵Aisakgä alta tahake, Yawele tumuk inikut. Inikengä selyotnä une tapikut. Tiwän puyä äminätä yanggä gäpma däkätu une kwayikin.

²⁶Tixawänü King Abimelek, Ahusat inä kingge natändetdet iminggaxu uläpä, äwä Fikol amäk äminäle kuhiläle yiwigaxu uläpä yangu Gerar teke, Aisakge apgin. ²⁷Apä Aisakgä “Näle mähe natäke, nawämbä apgum. Tiwändeyä näle inale apukaying?” yang yänikut.

²⁸Yäniwän, using yakin. “Yawe gäxat gatäke yiwigäläxu alängämän hikngä kamäng. Ge using yamäng. Anätule umande hiyäkän wamu kitokngä yänim, nitkät, gäxälu. Kontrak tahanä, ²⁹gindä ninu manihippong. Nindäxäyä gä donggukumäng. Tike gäle täkekän tahake, bänip kwikwixune tena apguläk. Tiwän äpmanu Yawetä bänip kwikwik gaminggaxunin,” yang inikin.

³⁰Tiwänä Aisakgä naxu meyä hängämän, naxu naxäwik, wainkät tängopgin.

³¹Kwepdätä gwäsi hikngä, Abimelek Aisak yanggä “Amäxu dolahakahim” yangu Anätule umande yawät kitokakut. Tiwänä Aisakgä bänip kwikwixune pewän kukin.

[‡]26:12 Naxu tämbäm salin bimäle salinu mumbän kukin.

[¶]26:20 Esek yangu yäpuli ayanganiying.

[§]26:21 Sitna yangu yäpuli iwaliali.

^{**}26:22 Rehobot yangu yäpuli wanggä wom.

³²Täpduxu unggwenunekän, Aisaxu puyä äminätä apu yanggä gäpma kwayikindäne using inikin. "Gäpma kwayike yanggä axamäng," yang iniwä,
³³umanä Siba yang inikut. Tiwän äpmasimkäyä taunu unggäpangu umanä Berseba.^{††}

Aisakge wawaxu Iso mängätnä malä nanä päkut

³⁴Iso krismasnä 40 yiwxawixu, mängälä Hit nanä täpäyalä päkut. Beerile yäpa Judit äwä Elonde yäpa Basemat yang päkut. ³⁵Mängälä uläpäyatde tahake, Aisakät Rebekaxälu tokngä natäpgumäläk.

Wam gwalängu Isotä tänangäsä, Jekopdä kukäle täkut

27 Aisaxu äminäläke hikngä tiwän, kayi kupilakin. Tiwän, wawakngä yakap täpä Iso yatäwakut. Yatäwambän apän, "Wawaknga," yang iniwän, Isotä "Nan, nä äna an. Inale yänggaläk?" yang inikut.

²Tiwän Aisakgä "Natäpsö. Nä äminäläke alit. Unggwenune kupyit yangu donatät.

³Ge kwälemdaxät käsimakaxälu päke, songäne ku, kälaptuk tängutäkapu namiyo.

⁴Alänguke täkapungu, naxu käxälä hikngä näätä näpitde natäxat using häke, päkapu nami näpit. Tikengä wam gwaläng gamikengä, kupyit," yang inikut.

⁵Wamu Aisakgä wawakngä Iso inikulu Rebeka änatäng yiwxawän inikut. Ge Iso kälaptuk ku sippäpäkapikge songäne kuhinggawanä, ⁶Rebekatä wawakngä Jekowu using inikut. "Natäpsö. Nanggatä notda Iso using inihiwän kat. ⁷'Kälaptuk tänguke, naxu käxälä hikngä näätä näpitde häke, päkapu namiyo. Tiwän Yawele kayine wam gwaläng gämäk gamikengä kupyit,' yang inik," yang inikut.

⁸Tikengä unetäkänu using inikut. "Wawaknga, kätak hikngä natäke, wamu angganiwit using hikngä tahayo. ⁹Meme dämänune ku, meme mätexu nomän hikngä gwenalä päkapu namiyo. Tiwän naxu käxälä hikngä nanggatä näpikge natäxak using hikngä hängämit. ¹⁰Tiwänä nanggatä näpikge täku imiyo. Tiwän wam gwaläng gamikengä, kupyik," yang inikut.

¹¹Iniwändeyä Jekopdä mingä Rebeka using inikut. "Notna Iso dänggämnäm-bamgän, tike nä usä wenä. ¹²Nanatä gupna täpän tiwän, 'Kem tahanggak,' yake, wam gwaläng namikge pahawit deyä, wam wäyi namiyäk," yang iniwän, ¹³mingätä using inikut. "Wawaknga, meyä using täkngä apänu, näätä täke täpit. Gä manaxälayo. Tike wamu ungganingga using hikngä täwayo. Meme ku päkapu namiyo," yang inikut.

¹⁴Tiwänä Jekopdä ku päkapu mingäle imän, itä naxu käxälä hikngä Aisakgä näpikge natäxak using hikngä hakut. ¹⁵Tikengä Rebekatä wawakngä yakap täpäle täwixu nomän hikngä kwämbälu yolune yiwikulu täke, wawakngä Jekopde pa-hangämikut. ¹⁶Pahangämike, Jekopde kätak guläkngä yangu meme gup päke, wamäng umukut. ¹⁷Tikengä naxu käxälänä käyä häkut äwä brelu häkut yangu Jekopde kätaxune pekut.

¹⁸Tiwän Jekopdä nanäle ku "Nan," yang iniwän, nanätä "Wawaknga, apunggaläk. Gä imin?" yang inikut.

^{††}26:33 Siba yangu yäpuli wamu kitokngä, tiwän Berseba yangu yäpuli wamu ki-tokngäle yanggä gäpma.

¹⁹ Tiwän Jekopdä “Nä Iso, wawakga yakap täpänin,” yang inikut. “Wamu naniläxu awahat. Gwaxu ahake päkapulu enake nayo. Tikengä wam gwalängu namiläk,” yang inikut.

²⁰ Iniwän “Wawaknga, yupsäng hikngä sipmäläk,” yang iniwän, “Anätuka, Yawetä gatängamän sipmät,” yang inikut.

²¹ Tiwänä Aisakgä using inikut. “Wawaknga, wäkngasim apso. Gä wawaknga Iso hikngämbä? Ge gupda tapa tiwik,” yang inikut.

²² Tiwän Jekowu nanäle inälängän kuwän, nanätä kätakngä päke, “Guläkngä natäpa, Jekopde guläk tik. Tiwändeyä kätakngä papa, Isole kätak tikaying,” yakut.

²³ Jekopde kätaxu dänggämänbamgänu payänä Isole kätak bimä tiwä, nanätä “Wawaknga aläpä Jekop,” yangu doxatäpgut. Tixäwik wam gwalängu imikut.

²⁴ Wam gwalängu doimixäwixu yawänyaxu hipdu using inikut. “Wawaknga Iso, gika hikngä?” yang iniwän, Jekopdä “Nä unin,” yang inikut.

²⁵ Tiwänä Aisakgä inikut. “Wawaknga, kälawu usipmäläxu käwutdu päkapu namiyo. Tiwän nake, wam gwalängu gamit,” yang yawän, päkapu imän nakut. Tixawän wainkät päkapän tängopgut. ²⁶ Nakengä inikut. “Wawaknga, wäkngasim apu kis tahangamiyo,” yang iniwän, ²⁷ Jekopdä apu kis tahangämikut.

Tixawän Aisakgä tåwixu Jekopdä tahakutde käpäng natäxäwik, wam gwalängu using imikut.

“Hiyäkän. Wawakngale käpängu

kewu Yawetä bänip kwikwik imikut womde käpäng bimä tinggak.

²⁸ Anätutä kepda yekäpiot imän,

naxu meyä alatning.

Tämbäm salin bimä äwä wainu käluk yangu meyä hikgnä gamik.

²⁹ Äminu kantri womduyine nanä puyä ämindale yiwitning.

Äminbamdä sopäsopä gäle puke, kuhilä kep däkäne päpu yamning.

Notdale bulämbam täpäle yiwi,

minggale äyinätä sopäsopä gäle puke, kuhilä kep däkäne päpu yamning.

Imin ämindäka tokngä däkä gaminingu, inäxäyä tokngä däkä pänning.

Tike äminu bänip kwikwik gaminingu, inäxäyä bänip kwikwik pänning,”

yang imikut, Aisakgä, wam gwalängun.

³⁰ Aisakgä wam gwalängu imipuluwänä, Jekowu nanä teke epuxukut. Tixawänu payänä Iso käläpde kukulu apgut. ³¹ Täkapu ixäyä naxu käxälä hikngä nanäle tändäkngake päkapgut. Päkapuke nanä using inikut. “Nan, gwaxu asipmäke hake päkapunggalu enake nayo. Tikengä wam gwalängu namiläk,” yang inikut.

³² Tiwän nanätä “Gä imin?” yang iniwän, “Nä Iso, wawakga yakap täpänin,” yang inikut.

³³ Iniwän natäke, Aisaxu änaxäläxawän, kwätäläkwätälä duksäng yamuxawä, using inikut. “Kälawu imindä sipmäke päkapu namik? Gä ane doapuxawi nake, wam gwalängu äimit. Tiwän hiyäkände, hängä wam gwalängu imilu Anätutä pahawän bulä alawik,” yang inikut.

³⁴ Tiwänä Iso nanätä unin yawän natäke, butayä hikngä natäke, kwänämu bulämbam hikngä yangotikut. Yangotixäwik “Nana, näxäyä wam gwalängu änamiyo,” yang inikut.

³⁵ Iniwän nanätä “Wenä. Notdatä kem yake, wam gwalängu gäle gamitde natälu awäk,” yang inikut.

³⁶ Tiwän Isotä using yakut. “Umanä Jekop^{**} yangu hiyäkände inikayingunin. Täpduxu gwenalä kem tahake, näle tängge yiwiike, hängä näätäne päk. Nä wawaxu yakap täpänin, tiwändeyä kem tahake, wawaxu yakap täpä däkngakut. Ge hängä näätä pä-nangäsa, itä päpik. Ge äpmankäyä hipdu kem tahake, wam gwalängu näätäne itäkän päk. Nana, wam gwalängu täkngatu älelækngä naminangge tinggaläk?” yang inikut.

³⁷ Iniwan Aisakgä wawakngä Iso using inikut. “Gäle bulämbam täpäle yiwan, not-nämbamkäyä ile puyä ämin däknganingga ainit. Tiwän tämbam salin bimä wain yangu meyä päpikge wam gwalängu ile aimit. Ge wawaknga, gäle inaka gamit? Täkngatu wenä,” yang inikut.

³⁸ Iniwan Isotä using inikut. “Nana, wam gwalängu täkngatu käyä? Nälexäyä nam,” yang inike, kwänämu hipdu bulämbam tikut.

³⁹ Tiwän nanätä using inikut.

⁴⁰ “Kewu naxu meyä alakaying womune doyiwiläk.

Kewu yekäpiyot epukaying womune doyiwiläk.

Amäk tahakengä, naxu næpiläk.

Notdale puyä äminde yiwiläk.

Tiwändeyä mähe natäkengu, wamnä upukengä, gika kitoxune yiwiike, ile gepbine doyiwiläk,” yang inikut.

Jekowu okngä Labande datäkukut

⁴¹ Nanätä wam gwalängu Jekopde imikutde, Isotä notnä mähemähe kakut. Kake bäniyäne using yakut. “Nandä kupikge däpi alinggak. Ge kupän gwäyäm yiwtidäkn-gakengä, notna Jekowu älänguwa kupik,” yang yakut.

⁴² Tiwänä wamu wawakngä yakap täpä Isotä yakulu iniwä natäke, Rebekatä wawakngä Jekowu yatwämbän apän, using inikut. “Notda Isotä gä kupsäle guwikge natäk. ⁴³ Ge wamu angganiwit using pahayo. Yupsäng enake, hamina Labande Haran kunggayo. ⁴⁴ Kuwi womduhimu ixät yiwigawät, notda bänipoxu u natäxaxu bäniyä kwikawän, ⁴⁵ gätä ile u pahäläkge bulämädwik. Tiwän wamu tewa kuwänä apiläk. Tike notdatä guwän kupi, täpduxu inä gwenunekänu täpäyale natäpitde mähe,” yang inikut.

⁴⁶ Tikengä Rebekatä Aisaxu using inikut. “Mängälä Hit nanä Isotä päkulu uläpäyatde mähe hikngä natäke, käluk yiwitdexäyä mähe natäxat. Tiwän Jekopkäyä mängälä Hit nanä ane yiwigayingu täpätu täpänu, yiwikyiwiknga väyi hikngä tiwigunin,” yang inikut.

28 Tiwänä Aisakgä Jekowu yatwämbän apän, wam gwaläng imike, mämä wamu using inikut. “Mängälä Kenan nanä mahikngä tayo. ² Tike Mesopotemia minggale nanä Betuelde yoline kunggayo. Ku okga Labande yäpa täpätu mängätdale tayo. ³ Anätu Kitokngänä Käyä Täpätä bänip kwikwik gamän, engangga naxälä towimbi, sakngälake, kantrinä inätä täke yiwitnong. ⁴ Anäütä wam gwalängu Abrahamde imikulu, gä bapuka yangge damän, äminde kewu awom yi-wixaläxu, gihäle täning. Kewu awomu Anäütä Abrahamde imikut. Ge unin täning,” yang inikut. ⁵ Inikengä Aisakgä Jekowu Labankät yiwisimäläkge Mesopotemia iningyäpiwän kukut. Labanu Aram nanä tiwän Betuelde wawak, tiwän Jekop, Iso yangge okngä.

^{**}27:36 Gätakgätak wamu 25:26-une temginu kendeyo.

Isotä mängätnä täpätu hipdu täkut

⁶ Jekowu kuxawänä, Iso using inikin. “Nansätä Jekowu wam gwaläng imike, mängätnä Mesopotemia nanä täpätu täpikge iniwän kuk. Tiwän wam gwaläng imixäwik, mämä wamu ‘Mängälä Kenan nanä malayo,’ yang inik. ⁷ Tiwän Jekowu mingänänäle wam gwälamike, Mesopotemia axuk,” yang inikin, Ison.

⁸ Unin iniwä Isotä “Nanu mängälä Kenan nanäle mähe hikngä natäxakngä tinggak” yang natäpgut. ⁹ Tikengä Isotä ku, Abrahamde wawaxu Ismaelde yäpa Mahalatkäyä, mängätnäle täkut. Mahalalu Nebaiotde hamin.

Jekopdä dambu tike, ängela dayipgut

¹⁰ Aisakgä Jekowu Mesopotemia kuwikge iniwän, Jekowu Berseba teke, Harran kuwikge kukut. ¹¹ Kuhika, kewu womdune kundoke, gusilu awukukutde, une pewikge yiwikut. Tikengä petnä pewikge, huwu uwomune nanä gwendu täke, uwänenatnäle kuhiläne teke pekut. ¹² Peke dambu tike kaxawänä, bäläng yayixu kewunetä gäkngälunekänu kwämbätdune, Anätule ängelatä epuxäwik kopä kakut.

¹³ Tixawän Yawetä enetängä^{¶¶} yiwiike, using yakut. “Nä Yawe. Nä bapuka Abraham, nangga Aisak yangge Anätu. Nätä kewu awekgaläxu awomu, gikaxät bapukaxätde äpmey damit. ¹⁴ Bapuka naxälä hikngä haluhalu bimä tining. Tixäwik uhike, gusitdä akonggak käwut, gusitdä pukunggak käwut, not käwut, äwä saut käwut yang päku yiwitning. Gäxät bapuxätde tiwän, yotyolu kewune nanä undä bänip kwikwik paining. ¹⁵ Natäpsö. Nä gäxät yiwiike, sawomuneka kuwiläxu, anggandung yiwit. Tikengä kewu awomune gä hipdu täkapit. Gä donggäpmakuwit. Tike hiyäkän wamu ängganit usingu äpmey pahawit,” yang inikut.

¹⁶ Tiwänä Jekowu petnä pekulu enake, using natäpgut. “Hiyäkände, Yawe ane yiwxak. Tiwandeya nä usingbä yangu donatät,” yake, ¹⁷ anaxälake, “Kewu awomu inätä hikngä. Awomu Anätule yot, gäkngätde yämä hikngä,” yakut.

¹⁸ Kwepdätä gwäsi hikngä, huwu kupiläne uwänenatnäle kuhiläne tekut gwenu täke, mahande kaxäwik natäpningge däm täpän enawän, olip yanggätä huwu ung-gwenu pingyapmikut.^{§§} ¹⁹ Tikengä kewu uwomu umanä Betel* yang inikut. Tupä taunu ile wäkngäsim yiwxaxu unggäpangu Lus yang inikakin.

²⁰ Tikengä Jekopdä Anätule umande hiyäkän wamu using inikut. “Anätu, gä näxät yiwiike, kahilu belakngä aläpä kuwilu, nandung yiwiike, naxu änäpitde äwä täwixu äwahawitde yang namixawi, ²¹ nä meyä dowäke, nanale yolune hipdu apitnä kakengu, Yawe, Anätunale gätä yiwläk. ²² Tiwän huwu däm tängenake texalu anggwenu yotdale yiwik. Tiwän hängäläpä gätä namiläxu, nätä upuke 9-u ninale pexäwik, 1-u gäle gamit,” yang yakut.

29 Jekowu hipdu unetä enake kuhika, gusitdä akonggak käwut nanäle kewune kundopgut. ² Kundokengu yanggä gäpma gwendu kakut. Sipsiwi yanggä unggwenunetä yämä tängokakin. Ge ile inälängänu sipsiwi täkwäkgu inätä pexawä, täkwäkgu inätä pexawä, täkwäkgu inätä pekgwäwä dayipgut. Huwu yanggä

^{¶¶}28:13 *enetanga* bä ‘Jekopde inälängän’

^{§§}28:18 ‘Olip’ yangu pa uman. Hängä täpätu olip yanggätä pingyapmimbä, Anätule hängä hikngä däkngakakin.

*28:19 Hibru wamune ‘Betel’ yangu yäpuli Anätule yot.

unggwen tewä umukakulu kwälängä, tiwän meyä hikngä. ³ Ge sipsiwu undä unekän päkapukengä, huwu uhanu sipsip daying yiwigaytingä tekwämbä kuwän, sipsipde yanggä yämikakin. Tikengä hipdu tekwämbä apu umukakut.

⁴ Jekopdä sipsip daying yiwigaytingä äminu using yänikut. “Not, ginu säne nanä?” yang yäniwän, “Ninu Haran nanä,” yang inikin.

⁵ Iniwä “Nahorde bapunä Labanu axäxayingunin?” yang yäniwän, “Hii, axäxam-ängunin,” yang inikin.

⁶ Iniwä “Labanu domalik?” yang yäniwän, using inikin. “Hii, domalik. Ätuxa. Yäpanä Reselu sipsip päke ane aapunggak,” yang inikin.

⁷ Iniwä using yänikut. “Kanong. Gusilu dowukuk; bänäkängän yiwigak. Tiwän sipsiwu dämänäne paku penangäsä täpdukäyä dolik. Ge yanggänä yämike, hipdu paku pewä, nakngä näkänong,” yang yänikut.

⁸ Tiwändeyä using inikin. “U. Usingu tahanangäsändo. Tike sipsiwu undä päkapeku, hup hanu tekvämbä kuwänä, yanggä yäminim,” yang inikin.

⁹ Tixawänu Reselu sipsip daying yiwigakutde, nanäle sipsip päke apundopgut.

¹⁰ Tiwän okngä Labande sipsip äwä yäpanä Resel yang dayike, Jekopdä ku, hup hanu yanggä gäpmale mawunetä tekvämbän kuwän, yanggä okngäle sipsipde yämikut.

¹¹ Yämikengä Reselu kis tahangämike, kwänämnnä initikut. ¹² Tike “Nä nanggale haminu Rebekale wawak,” yang iniwän, Reseldä ihapmäke, ku nanä inikut.

¹³ Tiwän Labanu tälänä Jekopde yawän natäke, axäwikge ihapmäke kukut. Ku betake, kis tahangämike, yotnäne initäke kukut. Kuwän wamu undä Jekopdä natäpgulu inikut. ¹⁴ Iniwän Labandä “Gä nina gup. Tiwän daknotna hikngä,” yang inikut.

Jekopdä Leaxät Reselkälu mängätnäle päkut

Jekowu Labande yoline kuwän, yekäwu gwendu une yiwigumäläk. ¹⁵ Yiwihiika Labandä using inikut. “Hiyäkän, gä daknotna. Tiwändeyä puyä moyo dowahwäläk. Tike puyä pahaxawi, hängä inaka äpme gamit? Ge ‘Unin namiyo,’ yangu täke yäwiläk,” yang inikut.

¹⁶ Labanu yäpanä täpäyalä. Payänäle umanu Lea, tiwän ulapnäle umanu Resel.

¹⁷ Lea kayi gwälam.[†] Tiwän Reselu nomnä gupnä yangu gwälam hikngä. ¹⁸ Tiwän Jekowu Reselde täke hikngä natäke, Labanu yäkwäle wamu using inikut. “Krismasu 7 puyä ane pahaxäwa apik. Tiwän yápaka wasekngä täpä Reselu, mängätnale namiyo,” yang inikut.

¹⁹ Iniwän Labandä “Womdune nanäle doyämit. Tike gäle täke. Ge näxät yiwisim,” yang inikut. ²⁰ Tiwän Jekowu Resel täpikge Labande puyä krismasu 7 pahakut. Jekowu Reselde hikngä natäpgutde, krismasu 7-de natäpänu, täpduxu gwenäläkän däpi hikngä bimä tikut.

²¹ Krismasu 7 gwenu apuxuwänä, Jekopdä Labanu using inikut. “Täpduxu namikuläxu awahat. Ge mängätna namiyo, tiwän täpit,” yang inikut.

²² Iniwän Labandä naxu bulämbam hikngä gwen häke, äminu uwomune nanä undä yangyawambän, apu nakin. ²³ Tiwändeyä kupilä unggwenune, Labandä yä-

[†]29:17 *kayi gwälam* Wamu aläkngä yápulinä kätak hikngä donatäxaying. Täpätuyitä yápulinä “*kayi wäyl*” yang natäxaying.

panä Lea täkapu, Jekopde imän pekumäläk. ²⁴ Mängälä täpätuxäyä, umanä Silpa, Labandä Leale puyä äminäle imikut.

²⁵ Kwepdätä tembänä enakengu, Lea kake, Jekopdä Labanu using ku inikut. “Gutongä uläknga näle inale tahakuläk? Puyäka Reselde natäke pahakum. Tiwändeyä kem yake, Lea namikuläk,” yang inikut.

²⁶ Iniwän Labandä yäkwäle wamu using inikut. “Ninu ane nanä, ulapnä gämäxu doyämikamängunin. Payänä gämäk yämikamängunin. ²⁷ Lea täkuläkge, sande anggwen yiwitna puluwänä, ulapnä Reselkäyä gaminim. Tiwänä ile yäkwäle krismasu 7-u hipdu pahawiläk,” yang inikut, Labandän.

²⁸ Tiwän Jekopdä täke yawän, sande unggwenu yiwä puluwän, Labandä yäpanä Reselu mängätnäle imikut. ²⁹ Imike Labandä Reseldexäyä mängälä täpätu umanä Bilha uläpä puyä äminäle yiwikge imikut. ³⁰ Tiwän Jekowu Reselkät yirike, Reselde täke hikngä natäpgut. Tike Leale using hikngä donatäpgut. Tikengä Labande puyä krismasu 7-u hipdu pahakut.

³¹ Jekopdä ilakngäkänu Reselde tahakut usingu, Leale dolahawän kake, Yawetä Lea gatängämike tahawän, engangu dukngikut. Tixawänu Reselu engang hongge yiwikut. ³² Lea tängene käyä tiwän, wawakngä täpätu dukngikut. Dukngike “Yawetä meyä pälu axak. Ge äpmanu Jekopdä näle täke natäpik,” yake, umanä Ruben[‡] yang inikut.

³³ Tiwänä hipdu tängene käyä tiwän, wawakngä täpätuxät dukngikut. Dukngike “Jekopdä näle täke donatäkge Yawetä natäke, wawakngä aläpäxäyä namik,” yake, umanä Simeon[¶] yang inikut.

³⁴ Tiwänä hipdu tängene käyä tiwän, wawakngä täpätuxät dukngikut. Dukngike, “Wawakngilu täpäyalä täpätu dukngilkat. Ge Jekowu näxälu äpme gatäke yiwisim,” yake, umanä Livai[§] yang inikut.

³⁵ Tiwänä hipdu tängene käyä tiwän, wawakngä täpätuxät dukngikut. Dukngike, “Äpmanu Yawele uman yatängenäwit,” yake, umanä Juda^{**} yang inikut. Tikengä täpduxu womsimu engangu hipdu dondukngikut.

30 Reselu inäle natäpänu, engangu dukngitnangäsä dolikut. Tiwän “Ninaxäyä engangu andukngitnangäsä,” yake, payänä mähemähe kakut. Kake Jekowu using inikut. “Engang namiyo. Tike donamiläxu axupit!” yang inikut.

² Iniwän Jekopdä tokngä natäke, using inikut. “Nä Anätundo. Bänipda näta umumba engangu dondukngiläk?” yang inikut.

³ Iniwän Reseldä using inikut. “Puyä ämina Bilha äna an. Ixät peson, tiwän itä enganga äpme dukngiwik. Tiwän näxäyä engangge mingä däkngawit,” yang inikut.

⁴ Inikengä puyä äminä Jekopde imän, mängätnä däkngawän, ixät pekumäläk.

⁵ Tiwän Bilha tängene käyä tiwän, wawakngä dukngikut. ⁶ Dukngike imän Reseldä using yakut. “Anätutä uhinggaike nandupän, nä ämin nomän tiwän, tumuk wamu yäwa natäke, wawakngä namik,” yang yake, umanä Dan^{††} yang inikut.

^{*29:32} Hibru wamune ‘Ruben’ äwä ‘meyä pälu axak’ yangu guläkngä usäkän bimä.

^{*29:33} Hibru wamune ‘Simeon’ äwä ‘natäke’ yangu guläkngä usäkän bimä.

^{*29:34} Hibru wamune ‘Livai’ äwä ‘gatäke’ yangu guläkngä usäkän bimä.

^{**29:35} Hibru wamune ‘Juda’ äwä ‘yatängenawit’ yangu, guläkngä usäkän bimä.

^{††30:6} Hibru wamune ‘Dan’ äwä ‘uhiknggike nandupän nä ämin nomän’ yangu, guläkngä usäkän bimä.

⁷ Tiwänä puyä äminä Bilha hipdu tängene käyä tiwän, wawakngä täpätuxät dukngikut. ⁸ Dukngike imän Reseldä using yakut. “Payänaxät amäxu bulämbbam tahake, näätä yapmit,” yake, umanä Naptali^{**} yang inikut.

⁹ Lea inäle natäpänu, engangu hipdu dukngitnangäsä dolikut. Tiwän puyä äminä Silpa Jekopde imän, mängätnä däkngakut. ¹⁰ Tikengä Silpatä wawakngä dukngikut. ¹¹ Dukngiwän kuläkake, Leatä “Näle usingu tinangäsändo teyä alinggak,” yake umanä Gad^{††} yang inikut.

¹² Tiwänä Leale puyä äminä wawakngä täpätuxät hipdu dukngikut. ¹³ Dukngiwän Leatä using yakut. “Axuläkänggat. Ge mängälä notnatä nandukengu ‘Axuläkänggax-unin,’ yang nanining,” yake, umanä Aser^{§§} yang inikut.

¹⁴ Wit pänangäsä dändän tiwän, Rubendä songäne ku, songäsongä awäke napä tängäne kayä tikayingu kwämbätdule salin päke päkapu, mingä Leale imikut. Rubendä mingäle unin imän kake, Reseldä Lea using inikut. “Songäsongä salinu notnä täkembä namiläk?” yang iniwändeyä, ¹⁵ payänätä using inikut. “Äpna aläkuläxunekän, songäsongä salinu wawakngatä namikäyä täpiläkge yänggaläk?” yang inikut.

Iniwän Reseldä using inikut. “Songäsongä salinu wawakngatä gamixu notnä namixawi, yäkwäle kupilä anggwenune pesimäläkge, Jekowu äpme gamit,” yang inikut.

¹⁶ Tukwatde tiwän, Jekowu puyänetä apuxawän, Leatä ku using inikut. “Äpmanu gäxät yiwisim, inale gä songäsongä salinu wawakngatä namikgä auhit,” yang inikut. Ge kupilä unggwenune ixät pekumäläk.

¹⁷ Tiwän Anätutä Leale natäke tahawän, tängene käyä tiwän, wawakngä 5 täpä dukngikut. ¹⁸ Dukngike using yakut. “Puyä ämina tupä apnale ima, ixät pekumäläkge, Anätutä ile natäke, yäkwäle wawaknga namik,” yang yake, umanä Isakar^{*} yang inikut.

¹⁹ Tikengä hipdu Lea tängene käyä tiwän, wawakngä 6 täpäxäyä dukngikut.

²⁰ Dukngikengä using yakut. “Anätutä bänip gwalängge hängä gwälam hikngä nam-tinggak. Ge äpmanu Jekopdä natäpänu axopit, inale wawakngilu 6 dukngikgat,” yang yake, umanä Sebulun[†] yang inikut.

²¹ Tikengä womduhim yiwihiangu, yäpanä täpätu dukngikut. Dukngike umanä Daina yang inikut.

²² Tiwänä Anätutä Reselde natäke, gatängämike tahawän, engang alätnangäsä täke tikut. ²³ Tiwänä tängene käyä tiwän, wawakngä dukngike, using yakut. “Anätutä mayäkngä näätäne täkngä awahawän hopikaying. ²⁴ Ge wawakngä täpätuxäyä anamikge natäxat,” yang yake, umanä Josep[‡] yang inikut.

^{**30:8} Hibrū wamune ‘Naptali’ äwä ‘ämämäk’ yangu, guläkngä usäkän bimä.

^{††30:11} Hibrū wamune ‘Gad’ yangu yäpuli ‘tinangäsändo teyä alinggak.’

^{§§30:13} Hibrū wamune ‘Aser’ yangu yäpuli ‘axuläkanggak’.

^{*30:18} Hibrū wamune ‘Isakar’ äwä ‘yäkwäle namik’ yangu, guläkngä usäkän bimä.

^{†30:20} Hibrū wamune ‘Sebulun’ äwä ‘nandupän kopik’ yangu, guläkngä usäkän bimä.

^{‡30:24} Hibrū wamune ‘Josep’ äwä ‘pahawän hopiying’ yangu, guläkngä usäkän bimä. Tiwän täkngatu ‘Josep’ äwä ‘täpätuxäyä äpme namik’ yangu guläkngä usäkän bimä.

Jekowu hängänämbamgän tikut

²⁵ Reseldä Josewu dukngiwänä, Jekopdä Labanu using inikut. “Nä kantrinane yotnane kunggawitde natäxat. Ge yawi kunggawa. ²⁶ Mängätña enganga yangge natäke, puyä awahanggamit. Ge nami, päke kunggawa, inale puyä bulämbam hikngä pahalu, gika änanduläk,” yang inikut.

²⁷ Iniwän Labandä yäkwäle wamu using inikut. “Nä ilakngä nanduxaläkngä kakengu, manäpmake kuyo. Gälé tiwän, Yawetä bänip kwikwixu namixu, tuwängune apä andayitapmät. Ge maxuyo. ²⁸ Tike inaleka natäkengu, täke yäwiläk, tiwän inä using gamit,” yang inikut.

²⁹ Iniwän Jekopdä using inikut. “Puyä bulämbam hikngä pahaxäwik, kälapda daying yiwiwäwa, nomängän yiwiyingu, gika änanduläk. ³⁰ Nä ane doapuxäwa, kälapda mätekngä yiwikin. Tiwändeyä näätä ane apuke, kälapda sännesäneka päke tihikuxäwa, Yawetä bänip kwikwik gamixawän, kälapda meyä hikngä asakngälak. Ge äpmangu nä hängäläpä nihä yänggwätsimädäne daying yiwitnangäsä,” yang inikut.

³¹ Iniwän Labandä “Hängä ina bimä gamit?” yang inikut.

Iniwän Jekopdä yäkwäle using inikut. “Nä hängä täpätu manamiyo. Tike gätä täke yawi, hipdu sipsipda daying yiwitäke kuwit. ³² Tewi näätä ku kälapda undä dayixäwik, sipsip mätesu dänggämä kupilä äwä sipsip meme yangu dänggämä tolokngä käyä yang dayike päke, ninale pewit. Puyä hipdu gälé u pahawitde bimä unin päpit. ³³ Hiyäkände yatnä kakengu, mahande yupsäng katapiläk. Puyä pahakumde hängä u namiläxunin dayipiläkge apukengu, u namiläktanu meme tolokngä wenä gwenu bärä sipsip mätesu dänggämä kwaxu gwenu kakengu, ‘Kukale tåkut,’ yang natäpsö,” yang inikut.

³⁴ Iniwän Labandä “Täke. U yänggaläk using tahahim,” yang inikut.

³⁵ Inike teyä, täpduxu inä unggwenunekän, Labandä meme wäwi tolokngä käyä, äwä meme mängälä tolokngä käyä, äwä sipsip mätesu dänggämä kupilä yangu undä Jekopdä inäle päpikge yakutdeyä päke, wawakngätä daying yiwitningge yänikut. ³⁶ Tikengä unin päke, Jekowu une teke, kewu womdune kuxawä, täpduxu gwenalä gwenu apuxuwän, undan yiwikin. Tixawän sipsiwi notnä Labandäne peke kukinu, Jekopdä daying yiwikut.

³⁷ Tixawik Jekopdä pa gupnä kupilä däkätuyile kätaxu käluk matäke, gupnä matäwän amixawä, pääpä enaxawä, gupnä käwutdu using pekut. Tiwän awäpän enakinu bäniyä kwak yiwikin. ³⁸ Tiwän pa uläpäläpä memetä yanggä tängokayingune apuke dayipningge yake, gehanune wäkngasim päkapu pekut, inale meme yanggä tängopningge apuxäwixu, wäwitä mängälä une yäwäxakin. ³⁹ Ge meme mängälä, meme wäwitä pa uläpäläpäle inälängän yäwäxakinde, mätekngä pexakinu tolokngä käyä.

⁴⁰ Tiwän sipsip äwa meme yangu dayixäwik uhinggaiki, sipsiwi inäätä peke, meme inäätä petäke kukut. Tikengä meme dänggämä kupilä äwä meme tolokngä käyä yangu uläkwäkge nomune sipsiwi pexawän, une tahakakin. Jekopdä meme sipsip yangu using pahanggawän, meyä hikngä sakngälakakut. Tiwän kälawu inäle dayike pewän, inäätä yiwä, Labande kälawu dayike, inäätä pewän yiwikin.

⁴¹ Kälawu kitokngänä käyatä tahaxawä, Jekopdä pa uläpäläpä kälapde kayi tängän päkapu, gehanune wäkngasim pexawän, pa uläpäläpäle inälängän tahakakin. Ge engangä tolokngä käyä pexakin. ⁴² Tiwän kälawu kitokngänä wenätä

tahaxawä, pa uläpäläpä ile kayi tängänu dowexakut. Ge engangä tolokngä wenä pexakin. Ge engangä kitokngänä wenä u pexakinu Labandäne, tiwän kälawu kitokngänä käyä Jekopdäne.⁴³ Jekowu using pahanggawän, memenä sipsipnä yangu meyä tiwän, puyä äminä, kamelnä, äwä dongginä yangkäyä äwänggawän, hängänämbamgän hikngä tikut.

Jekopdä Laban teke datäkukut

31 Labande wawakgä Jekopde using yakin. “Naninde hängäläpä undä hikngä Jekopdä päke pahawän, hängänämbamgän hikngä alik,” yang yäxawä, Jekowu natäpgut.² Natäke Jekopdä kaxawänu Labanu tupä ilakngäkän pahakut usingu, dolahawän kakut.

³ Tiwänä Yawetä Jekowu using inikut. “Awomu teke enake, hipdu notdambamde nanggale kewune kuyo. Tiwän nä gäxät kuhim,” yang inikut.

⁴ Tiwänä Jekopdä Reselkät Leaxälu sipsipnätä näkaying womune apät dayipikge natäke, wam täknga tewän kuwän, une apgumäläk.⁵ Une kuwät dayike, Jekopdä using yänikut. “Nansä tupä näle täke natäpgut deyä, äpmangu kawa, näle usingu donatäk. Tiwändeyä nanale Anätu näxät yiwigamäk.⁶ Nansäle puyä pahake, kitokngäna mumba kuwä, gihä anandumäläk.⁷ Tiwändeyä nansätä ‘Hängä usingsingu äpme gamit,’ yangu kem nanike, ayakulune hikngä donamikulu, täpduxu meyä. Tiwändeyä Anätutä dolewän tahawän malit.⁸ Nansätä ‘Kälawu tolokngä käyä gäle gamit,’ yang naniwän, mätekngä tolokngä käyäkän pekin. Tiwän ‘Kälawu guläkngä kwaxu gäle,’ yang naniwän, mätekngä inä usäkän pekin.⁹ Using tahake, nansäle kälawu Anätutä pääxävik, nälekän namikut.

¹⁰ ‘Kälawu wävitä mängälä ywäxaying täpduxune peke, dambu täkngatu using kakum. Meme mängälä, wäwi tolokngä käyätäkän yäwakin.¹¹ Tixawän Anätule ängelatä dambu tängänekänu using yakut. ‘Jekop,’ yawän, ‘We!’ yäwa, using nanikut.¹² Dayixäyo. Meme mängälä, wäwi tolokngä käyä gwenggwendäkän ywäxaying. Nätä using tahaningge tahat, inale wäyi täkngäläkngä Labandä gäle u pahanggaxu andayit.¹³ Nä Anätu, gäle Betel apgum täpänin. Uwomune huwu gwenu däm tängenake, olip yanggätä huwu unggwenu pingyapmike, näle gepbine yiwiläkge hiyäkän wam yakuläk. Ge kewu awomu teke, kewu alakuläk womune hipdu kuyo,’ yang nanikut,” yang yänikut.

¹⁴ Yäniwän Reselkät Leaxätdä using inikumäläk. “Nanitdä hängä täpätu nitde hikngä niminangäsändo,¹⁵ inale itä nindupänu, nilu malä nanä tinggaxunin. Nilu moningge pewän uhiwi, moningu u päkulu undä amumbän kukin.¹⁶ Hängä täpä undä nanitde kätaxune Anätutä päkulu, nit äwä engangit yangge hängä. Ge Anätutä dasingga ganikulu using tahayo,” yang inikumäläk.

¹⁷ Tiwän Jekowu tändäkngake, mängätnä engangä yangu päko kamel tängäne peke,¹⁸ käläpnä äminsak, hängänä Mesopotemia päkulut yangu undä yäning yäpiwän kuxawä, nanä Aisakge, Kenan kuningge kukin.

¹⁹ Labanu sipsip dänggäm matäwikge kuxawän, Labandä ‘anätuna’ yake ämindäkän kwätäluke yotnä pexakut täpäläpä, Reseldä kukäle päkulut.²⁰ Jekopdä Laban Aram nanä uläpä axanghopike, “Using kukamäng” yangu doinxäwik,²¹ hängä täpänä undä wepdäkän päke, Labanu teke, datäkuhika, ku Yanggä Yupretis Dupi yayike, Gileadkätanu täwalnä käyä womune kuningge kukin.

Labandä Jekop täwakut

²² Täpduxu gwenalä gwendu apuxuwän, "Jekowu using datäkukut," yang iniwä natäke, ²³ Labandä notnämbam yapäpän, Jekowu täwäläke kukin. Kuxawä täpduxu 7 apuxuxawän, kungu Gileadkätanu täwäläne käyä uwomune kakin. ²⁴ Tiwän kupiläne Labanu petnä peke, dambu tike kaxawän, Anätutä apu using inikut. "Yäko. Jekowu tokngä wamu mainiyo," yang inikut.

²⁵ Jekopdä selyotnä Gileadkätanu täwäläne käyä uwomune täpikutnä kake, Labande notnämbamkäyä uwomunekän päkapu, selyotnä tapike yiwikin. ²⁶ Tiwän kwepdätä Labandä ku, Jekowu using inikut. "Amäk ämindiä amäk tahake, iwalnä kalabusde päke kukaying usingu, yäpana inale nandunghopike päkapguläk? ²⁷ Wepdäkänu inale datängapguläk? Ananikuläk gämu, gita hikwak yang päke tayike kuläkake, galak wamu ganinayä apim. ²⁸ Yäpana bapuna yangu kisu dola-hangyämike, galak wamu doyänixäwa, päke apguläk. Wäyi täknga tahakuläk. ²⁹ Nätä meyä täknga andaminangäsä. Tiwändeyä kupiläne nanggale Anätutä using nanik. "Yäko. Jekowu tokngä wamu mainiyo," yang nanik. ³⁰ 'Nanäle yolune kuwikge alahambänipdake kukut', yangu anatät. Tike teyä anätuna kukäle inale päkapguläk?" yang inikut.

³¹ Iniwän Jekopdä yäkwäle wamu using inikut. "Yäpanä inäle päyäk,' yake naxälake, päke apgum. ³² Tike anätuka uläpäläpä imindäka päkutnä kakengu, uläpä axupik. Ge hängä gätäne näle hängä täpäxätan yiwiwänä kakengu, notnitde kayine gikale päyo," yang inikut. "Reseldä Laabande anätu uläpäläpä awäkut," yangu do-natäxäwik yakut.

³³ Tiwänä Labandä Jekopde selyot, Leale selyot, äwä mängälä puyä äminu uläpäyatde selyot yangune ko dengwäiske, yäwambän malikin. Tiwän Reselde selyolune kopgut. ³⁴⁻³⁵ Nanä Reselde selyolune doxoxawän, Reselu pilo kamel tängäne teke puku yiwiwakulu, yotnäne täko tekutnä, anätu uläpäläpä ile kematkätan peke, ulängäne puku yiwikut. Ge nanätä ko yäwambän, Reseldä nanä using inikut. "Bulämbam täpäna, tokngä manatängamiyo. Nä yekäp iwat titde, kayikane däm hikngä enatnangäsändo," yang inike, ulängäne puku yiwiwän, yäwambän maliwä, teke epuxukut.

³⁶ Tiwänä Jekowu tokngä natäke, Labanu using inikut. "Ngä nä mämä wamu dasä täknganin upukum? Ngä väyi ina tahakumde näwäläkapguläk? ³⁷ Gätä näle hängäläpä undä hikngä dengwäiske dayiläk. Tikengu, gäle hängä täpätu undanu, ina bima kake täläk? Using kakengu, ane gäxäti nanä äwä näxäti nanä yangge bänäkän täkapu teng. Tiwän itä yanguhinggixut.

³⁸ "Nä gäxälu krismasu 20 yiwikumäk. U yiwikumkätanu sipsiwu mängälä meyä dowäke, engangä täkekän pekin. Memexäyä usäkän. Tiwän gäle sipsiwu wäwi gwendu donäpa tikut. ³⁹ Kälapda kälap tukgä sipginu, gäle dowäkapu tahawa dayipguläk. Tike ninane nanä päke ile tangge pekum. Tike kälapda kwakäpäne bää kupiläne päkindexäyä, usinggän yäxawi, tangäle gamikum. ⁴⁰ Using yiwikum. Kwakäpäne gusilu pälangä hikngä nahikakin. Tixawän kupiläne kwäman hikngä tixawä gäkäxäwik, petna dowekekum. ⁴¹ Krismasu 20 gäxäti yiwikumäxu using hikngä tahaxäwik yiwikum. Yäpaka pääpitde, puyäka krismasu 14 pahanggamikum. Tikengä sipsip meme yang pääpitde, krismasu 6 pahanggamikum. Tiwändeyä 'Unin pahawi, usingusingu ämpe gamit,' yang nanikuläxu, ayakuläxune donamikuläxu täpduxu

meyä. ⁴² Bapuna Abraham äwä nana Aisak yangge Anätu, Aisagä äanaxäläkakulu Anätu uläpä, näxälu doyiwiwamäk gämu, gätä hängä täpätu donamixäwik, moyo anäwambi kuwam. Tiwändeyä tokngämbamu u päke, puyä kitokngä u pahakakumu, Anätutä andayipgut. Ge kupiläne ile tiwän, Anätutä ganinggämätk,” yang inikut, Jekopdän.

Jekopkät Labankätdä kontrak tahakumäläk

⁴³ Tiwän Labandä Jekowu yäkwale wamu using inikut. “Mängälä aläpäyalu, näle yäpa. Tiwän engangu aläkwäxu näle bapuna. Tiwän sipsip meme yangkäyä nätnäne. Hängä andayixaläxu, undä nätnänekän. Tiwändeyä yäpana, bapuna yangge, dasingga alahawa teyä, näxälu doyiwitnimnä tinggak. ⁴⁴ Using tiwänü kontrak tahahim. Ge mahande ile natäke, ‘Wamu kitokngä using yakumäk,’ yangu änatäpsim,” yang inikut.

⁴⁵ Tiwän Jekopdä huwu gwendo täke, däm täpän enakut. ⁴⁶ Tiwän, notnä hup päkapningge yänikut. Yäniwän huwu päkapu unekändäkä pekin. Peke une yiwiike, naxu unekän nakin. ⁴⁷ Huwu unekändäkä u pekinu, Labandä umanä Jegar Sahaduta yang iniwän, Jekopdä Galet yang inikut.[¶]

⁴⁸ Labandä “Huwu aläkwäxunin dayixäwik, ‘Labankät Jekopkätdä wamu kitokngä yakumäläkgäne’ yang natäpna kuwik,” yang yakut. Ile tiwän umanä Galet yang inikin. ⁴⁹ Umanä täkngatuxäyä Mispa[§] yang inikin, inale Labandä using yakut. “Nilu nihähähä yiwisim tiwändeyä dasingga pahahimu, Yawetä äpme ninduxäwik. ⁵⁰ Gä yäpana päke päku, kätaxu dondaying yiwiläk, bä mängätda käluk täpämbä täpiläkge natäpiläk. Tike ‘Kepämindä donanduying,’ yang natäpiläk. Tiwändeyä Anätutä amindupik,” yang inikut.

⁵¹ Tikengä unetäkänu using inikut. “Dayipso. Huwu däm yiwiwak gwen äwä huwu nit bänäkängän pelu aläkwäk yang dayipso. ⁵² Huwu anggwen äwä huwu aläkwäk yangu, wamu kitokngä yäkamäk täkngale tuwängge yiwitning. Nätä huwu aläkwäxu doyapmike, ku tahawa maliwiläk. Tiwän gätäxäyä usinggän. Huwu aläkwäxu doyapmike, apu tahawi maliwit. ⁵³ Abrahamde Anätu, Nahorde änätu, äwä ile nanäle anätu yanggäyä gäxat näxälu uhinggitning,”** yang inikut.

Tiwänä Jekowu wamu kitokngä Anätu nanä Aisagä naxälakakulu uläpäle umande yakut. ⁵⁴ Yake tåwalu undäkäne kälap tänguke, käwutdu Anätule ofa tahake, käwutdu häke, notnämbamu yangywambän apä nakin. Tikengä täpduxu unggwenune däpmunä tåwalu undäkäne pekin.

⁵⁵ Tiwän kwpedätä gwäsi hikngä enake, Labandä yäpanä bapunä yangu kis tahangyämike, galak wam yänikengä, äminu unuxät kukinu hipdu pääpän, yotnäle kukin.

^{¶31:47} Aram wamune, ‘Jegar Sahaduta’ yangu yäpuli ‘huwu aläkwäxu mahande dayixäwik natäpna kuwikge.’ ‘Galet’ yangkäyä yäpuli uläknganingga, tiwändeyä Jekopdä Hibru wamune inikut.

^{§31:49} Hibru wamune ‘Mispa’ äwä ‘andayixak’ yangu guläkngä usäkän bimä.

^{**31:53} Abrahamde Anätu, Nahorde änätu yangu buläkän täpä, bä inäinä yangu kätak hikngä donatäxamäng. Abraham, Nahor yangge nanä Tera anätunä meyä ile tumuk yänikut. Josua 24:2 kendetnangässä. Ile tiwän ‘Anätutä äpme uhinggitning,’ yang temgumäng.

Jekowu Iso kawikge tändäkngakut

32 Labanu yotnäle kuxawänu, Jekopkäyä äenake kukut. Kahit täpäne kuhikangu, Anätule ängela dayipgut. ²Dayike “Kewu awomu Anätule ämindä yotde äpmändähimdekän päkapu yiwigay,” yang yake, kewu uwomu umanä Mahanaim^{††} yang inikut.

³Tikengä Jekopdä puyä äminä kantri Idomkätanu kewu Seir uwomune ku, payänä Iso yawä natäpikge yänikut. ⁴Using yänikut. “Bulämbam täpäna Iso wamu using ininong. ‘Puyä äminda Jekopdä using yak. Labankät yiwihiha aapunggat. ⁵Nä towiyä gämäna, donggina, sipsipna, memena äwä puyä ämina yangu käyä. Ge bulämbam täpäna, wamu aläknga gäle tewa apunggak, inale gätä bänip gwaläng natängamiläkge natät, yang ninik, tiwän apumäng,’ yang ininong, Ison,” yang yänikut. Yänike yänig yäpiwän kukin.

⁶Ku inike, Jekopde hipdu apgin. Apu using inikin. “Payäka Iso axu inikumäng. Tiwän änggandupikge, äminu 400 päpän ixät using apäyak.” yang inikin.

⁷Tiwän änaxälake, meyä hikngä päxäwikgän, äminu ixät kukin, sipsipnä, memenä, towiyä gämänä äwä kamelnä yang upuke, täkwäkgu inätä päku peke, täkwäkguxäyä inätä päku peku, ⁸inale using natäpugt. “Isotä apu yakap täkwäk sipänu, mahan yiwitning täkwäxu andatäkuvä, dosipik,” yang natäpugt.

⁹Tikengä tumuk wamu using yakut. “O Anätu bapuna Abraham äwä nana Aisak yanggäne, O Yawe, gätä using nanikuläk. ‘Kantrika alakuläk womune kuvi, näta gatänggama, täkekän yiwiläk,’ yang nanikuläk. ¹⁰Nä puyä äminda, tiwän umana wenä. Tiwändeyä gätä näle iwigke natäxäwik, gwälam hikngä tahanggaläxunin. Yanggä Jodan Dupi tupä yayike apgumkätanu, hängäna wenä; hiputnatäkän hangigke yayike apgum. Tiwändeyä äpmanu hangäna meyä hikngä tiwän, inäinä pet; täkwäkgu inätä peke, täkwäkgu inätä pet. ¹¹Ge gatängamiyo. Gatängamike, payäna Isole kätaxune maleyo. ‘Itä apu mängätna, enganga, äwä nina yangu undä nihipän kumnäm,’ yake naxäläkgat. ¹²Wamu using nanikuläk. ‘Näta äpme pahawa täkekän yiwiläk. Tikengä bapuka pahawa, meyä hikngä haluhalu bimä tiwä, kendetnangäsä doliwik,’ yang nanikuläk. Ge gatängamiyo, tiwän Isotä donihipik,” yang inikut.

¹³Inike, kupilä ugwenune, une yiwikut. Une yiwigäwik, kälawu gwenduyi bänip gwalängge payänäle imikge tuwängukut. ¹⁴Using tuwängukut. Meme mängälä 200, meme wäwi 20, sipsiwu mängälä 200, sipsiwu wäwi 20, ¹⁵kamelu engangä käyä 30xät engangäxät, towiyä gämänu mängälä 40, towiyä gämänu wäwi 10, donggi mängälä 20, äwä donggi wäwi 10 yang imikge tuwängukut. ¹⁶Kälap tuwängukengu, inäinä upuke, puyä äminu täpätu täpäture kätaxune peku. Peke puyä äminä using yänikut. “Gindä gämäk kunong. Axunanggengu, unekän hikngä maxunong. Täkwäkgutä gämäk kuwä, bänäkänu wangga äyiwiyok. Tiwänä täkwäkgu une. Tiwän une kuningkäyä, usinggän,” yang yänikut.

¹⁷Tikengä puyä äminä yakäp kuwikge täpä using inikut. “Axuwi payäna Isotä ganduke, ‘Gä towikga imin? Kälawu imindäne ywäxawi apukaying? Tiwän säne päke kunggaläk?’ yang bä ganiwän kayo. ¹⁸Tiwänu using iniyio. ‘Kälawu aläkwäxu puyä äminda Jekopdäne. Itä bulämbam täpänä Isole yake namän, bänip gwalängge

^{††}32:2 Hibru wamune ‘Mahanaim’ yangu yäpuli yolu gäpangalä, tiwän äpmändehimdekän.

gamikge päkapunggat. Tixäwixu inä Jekowu äpmäxälä apänak,’ yang iniyo,” yang inikut.

¹⁹ Tikengä puyä äminä kälawu yakap täpäle mehene päke kuwikge täpä, äwä uläpäle mehene päke kuwikge täpä, äwä une päke kuning ämin yangu usinggän yänikut. “Iso kakengu, ²⁰ wamu undaningga usinggän ininong. Tikengu using ininong. ‘Puyä äminda inä Jekopkäyä mahaninkätan apänak,’ yang ininong,” yang yänikut, Jekopdän, inale using natäpgut. “Hängä bänip gwalängge imitde pewa kuwä kakengu, bänip kwikwixu äpmembä natängamik. Ge nina kuwa nandukengu, äläkuläkawik,” yang natäke, ²¹ hängäläpä gämäk pewän päke kuxawä, kupilä ung-gwenu Jekowu yolu äpmandekän tahake yiwikut womune inäkän yiwikut.

²² Kupilä unggwenunekänu Jekopdä mängät täpäyatnä, mängälä puyä äminäle yiwxiamäläxu uläpäyat, äwä wawakngä 11-u uläkwäk yang päpän, Yanggä Jabok Dupi ayayikaying womune yayike, käwutdu yänipäko pekut. ²³ Päko peke ako, hängä täpänäxäyä yawän, puyä äminä kukindä päke, atusikäwut päko pekin. ²⁴ Tixawänu Jekowu käwutdu inäkän yiwikut.

Jekopkät Anätuxät amgumäläk

Tixawän äminu täpätü apän, “Imindäka betake, kewune täpän pimapän?” yake usinggän pahaxawät, axwakawikge tikut. ²⁵ Using betäxäwik, äminu uläpätä kawänu, Jekowu yapmitnangäsä doliwän, yemiyiwilune tepän, golängä wakawakälune dekut. ²⁶ Tiwän äminu uläpätä Jekowu “Tewi kunggäwa. Axwakawikge alinggak,” yang iniwändeyä, Jekopdä “Wam gwaläng gämäk namiyä, tewa kuwiläk,” yang inikut.

²⁷ Tiwän äminu uläpätä “Ngä ga umanda imin?” yang iniwän, “Nä umana Jekop,” yang inikut.

²⁸ Iniwänu äminu uläpätä using inikut. “Gä umanda Jekop yangu dongganikaning. Tike umanda käluk täkgna Israel yang ganikaning, inale ga ämin äwä Anätu yangu amäke yapmiläk^{##}” yang inikut.

²⁹ Iniwän Jekopdä “Äwä gäle umanu täkembä naniwiläk?” yang iniwän, uläpätä “Umana ganiwitde inale hikngä yänggaläk?” yang inike, wam gwaläng imikut.

³⁰ Tiwän Jekopdä “Anätule nomu axake teyä doxungwät,” yake, kewu uwomu umanä Peniel^{“”} yang inikut.

³¹ Gusitdä akoxawänu, golängä andekutde, Peniel teke kukulu, amandotäke kukut. ³² Jekopde yemiyiwilune tepän, golängä wakawakälune dekutde, Israel nanä äpmandehimkäyä, käläp hakengu, hikngwämu goläng wakawakälune nanä donäkayingunin.

Jekopdä payänä Iso kuke kakut

33 Jekowu Peniel teke kuhika, kwayiwän enawänu, Iso äminä 400 päpän apung-gäwä dayipgut. Dayike engangä upuke pekut. Leale engangu inä Leaxät peke, Reselde engangu inä Reselkät peke, puyä äminä uläpäyatde engangkäyä usinggän pahakut. ² Puyä äminä uläpäyatkät engangäxät gämäk pewän yiwä, ile mehene Leaxät engangäxät pewän yiwä, wäsekngä Reselkät wawakngä Josepkät pekut.

^{##32:28} Hibru wamune ‘Israel’ yangu yäpuli Anätuxät amänggaxunin.

^{“32:30} Hibru wamune ‘Peniel’ yangu yäpuli Anätule nom.

³ Tikengä inä Jekopdä gämäk täku Isole kayine kuhilä kep däkäxätan täpu temgut. Tikengä usinggän pahanggawän, 7 inikut.

⁴ Tixawän Isotä ihapmäke, apu Jekowu betake, kis tahangämike, kwänämänä initiwän, kwänämänä une tikumäläk. ⁵ Tiwäl matawän, Isotä hilakengu, mängälä engangä yang yiwikinä dayike, Isotä “Äminu aläkwäk yiwiyingu imindäne?” yang inikut.

Iniwän Jekopdä “Näle engang aläkwäxun, Anätutä puyä ämindale näle bänip gwaläng natäke namikulunin,” yang inikut.

⁶ Tiwän puyä äminä uläpäyatktä engangäxätdä Isotä yiwikulune hikngä päku sopäsopä puke, kuhilä kep däkäxätan täpu yamgin. ⁷ Tiwän ile mehene Lea engangä yanggä päku, sopäsopä puke, kuhilä kep däkäxätan täpu yamgin. Tiwän wäsekngä Josepkät mingä Reselkätdä päku, usinggän pahakumäläk.

⁸ Tiwänä Isotä Jekowu using inikut. “Kälawu uläkwäxu dasingge päkapuläkngä dayit?” yang iniwän, Jekopdä using inikut. “Bulämbam täpäna, gätä ilakngä hikngä nandupiläkge, gäle tiwän päkaput,” yang inikut.

⁹ Tiwändeyä Isotä “Notna, nä usä käyä. Ge u gikale,” yang inikut.

¹⁰ Iniwändeyä Jekopdä yäkwäle wamu using inikut. “Bulämbam täpäna, usingu mayäyo. Gätä ilakngä nanduläkngä kakengu, hängäläpä bänip gwalängge gamiliu äwayo. Nätä nomda gandulu, Anätule nomune bima kat, inale gätä näle bänip kwik-wik natäläk. ¹¹ Anätutä bänip gwaläng natängamike namikut. Tiwän nä hängänambamgän hikngä tikut. Ge hängäläpä bänip gwalängge päkapulu awäyo,” yake kitokängawän, Isotä “Hii, täke,” yang inikut.

¹² Unetäkänu using inikut. “Nä ginkät kunim,” yang iniwändeyä, ¹³ Jekopdä using inikut. “Bulämbam täpäna, enganga kälapna yangu andayiläk. Enganga yupsängu kitokake kunangäsändo. Tiwän sipsip towiyä gämän yangkäyä usäkän. Engangä mämnä näkayingu yupsängu kunangäsändo. Äyawämba ihapmäke, täpduxu gwendunekänu malä hikngä kuhikangu, kälawu undä axumning. ¹⁴ Ge bulämbam täpäna, gätä gämäk kunggay. Tixawänä puyä äminda kälapkät engangkätdä wepdä älukukaying using kuxawä, apuhikangä, bulämbam täpänale, Seir uwomune apundopnim,” yang inikut.

¹⁵ Tiwänä Isotä using inikut. “Gäxät apningge äminu näxät apumängu täpätuyi yäniwa yiwiakut,” yang iniwändeyä, Jekopdä “Usingu inale tahawiläk? Gätä nä ilakngä nandupiläkgekän natät,” yang inikut.

¹⁶ Tiwänä täpduxu inä unggwenunekän, Iso hipdu täpän täkwämbän, Seirle kukut.

¹⁷ Tiwändeyä Jekowu Iso doläwaläke kukut. Tike Sukot kukut. Täku yotnä tahake, kälapnäle gepmä pahakut. Ile tiwän kewu uwomu umanä Sukot⁸⁸ yang inikaying.

¹⁸ Jekopdä Mesopotemia teke apgulu, meyä dowäxäwik apuhika, kewu Kenan uwomune taunu Sekem apundopgut. Täkapu selyotnä taunde wäkgäsim tapikut.

¹⁹ Tikengä kewu selyotnä tapikulu uwomde, moningu 100 silwa, Sekemde nanä Hamor yänggwätde yämikut. ²⁰ Kewu uwomune alta Anätule tahake, umanä El-Elohe-Israel* yang inikut.

⁸⁸**33:17** Hibru wamune, ‘Sukot’ yangu yäpuli gepmä.

***33:20** Hibru wamune ‘El-Elohe-Israel’ yangu yäpuli Anätu, Israelde Anätu.

Jekopde wawakgä Dainale tahake, äminu sipgin

34 Gwendune Jekopkät Leaxätde yäpa Daina mängälä kewu uwomune nanä dayipikge kukut.² Hamoru, Hiwi nanä uläpä kewu uwomune nanäle kuhiläle yiwigakut. Ile wawaxu Sekem. Uläpätä Daina kambutake, tänggänggänuke tahawän malikut.³ Tiwän Dainale natänggämätake, wamu ilakngäkän inikut.⁴ Tikengä Sekemdä nanä Hamoru using inikut. “Mängälä aläpä näle yängamiyo. Tiwän mängätnale täpit,” yang inikut.

⁵ Jekopde wawaxu kälawu äminsak daying yiwitningge songäne päku yiwikin. Tixawän Jekowu “Sekemdä yäpaka Daina tahawän malikut,” yawä natäpgut. Tikengu wamu täkngatu doyakut. Tike wawakngäle yiwigakut.

⁶ Tixawän Hamor äwä wawakngä Sekem yangu Jekopkät wam yänigge, taun teke, Jekopde kukumäläk.

⁷ “Hängä womdu using tahakin,” yangu yawä natäkengä, Jekopde wawaxu kewu uwom kokin teke, hipdu yolne apgin. Sekemdä Daina tänggänggänuke tahawän malikulu, Israel[†] yänggwätde kayine gutongä hikngä. Hängä dolahanangäsa täknga tahakut. Ge haminätä haminäle butayä natäke, Sekemde tokngä hikngä natäxäwik apgin.

⁸ Ge yolne apä, Hamordä Jekowu using inikut. “Wawakngä Sekemu yäpakale hikngä natäxak. Täkembä mängätnale imining?⁹ Tiwän mängälä ninkätan nanä damixätta, yäkwäle nimining?¹⁰ Tiwän ninkät gatäke using yiwitnim. Kewu sawomuneka yiwitningge natäkengu, gihä kake, kewu uwomune yiwitnong. Tixäwik kewu awomkätanu täkekän tihikuning. Tixäwik kewu nindäne womduyi täke päning,” yang inikut.

¹¹ Tiwänä Sekemdä Dainale nanä äwä häminä yangu using yänikut. “Gindä wamu u yawilu ‘Täke’ yänigä kakengu, inaleka naniningu äpme damit.¹² Mängälä uläpäle moningu dasingdasingga damitde natäkengu, täke tuwängutning. Hängä gwälamu dasäka damitde natakengu, täke yänig, tiwänu äpme damit. Inale mängälä uläpä ahikngä naminingge natäxat,” yang yänikut.

¹³ Haminä tahawän malikutde natäke, Jekopde wawakngä Sekemkät nanä Hamorkälu yäkwäle wamu kem yäniningge natäke, using yakin.¹⁴ “Usingu dolahanim. Hamininu gupnä domatäkin äminde yäminangäsändo. Using tahakengu, möyäkngä hikngä natäpnimunin.¹⁵ Tike hängä täkngatukän alahangäsän. Nindä gupnin matäkumäng usinggän, ginkäyä wäwi undä gupsä matänong. Tiwänä ‘Täke,’ yangu daninim.¹⁶ Tikengä mängälä mätexu damixätta, yäkwälexäyä nimining. Tiwän ninkät ginkälu u äminuninggän däkngake yiwitnim.¹⁷ Tike gupsä matäningge ‘Täke’ yangu doyawä, hamininu äläke kunim,” yang yänikin.

¹⁸ Tiwän Hamorkät Sekemkätdä natäpälu, wamu uläkngä täke tikut.¹⁹ Tiwän wäwi mätexu uläpä Jekopde yäpale hikngä natäpgutde, wamu yänikin using yupsäng pahakut. Äminu taunune nanätä kawä, äminu Hamorde yolne yiwigakut, Sekemu buläbbam täpä tikakut.²⁰ Ge Hamorkät wawakngä Sekemkät taun yiwigakut notnä wam yänihimäläkge, taunde yämä däkne kükumäläk.

²¹ Ku using yänikumäläk. “Äminu uläkwäxu notnin däkngäningge tahakay-ing. Kewu awomu inulung. Ge täke pena, ane tihikuxäwik yiwitning. Tixawän

[†]34:7 Jekopde umanu käluk täkngä Israel.

mängälä itäne nanä päxätña, yäkwäle nindäne päning.²² Tiwändeyä using niniying. Nindä gupnin matäkumäng usingga, ginkäyä wäwi undä gupsä matänong. Using tahawäyä, ninkät ginkälu u äminuninggän däkngake yiwitnim,’ yang niniying.²³ Ge using tahakengä, ile käläpä äwä hängäläpä itäne yangu, ninkäyä towikngä däkn-ganim. Ge ‘Täke’ yangu yänina. Tiwän ixät ninkät yiwitnim,” yang yänikumäläk.

²⁴ Yawät äminu undä yämä däkäne yiwikinu ‘Täke’ yake, wäwi taunune nanä undä gupnä matäkin.

²⁵ Täpxudu 3 gwendä apän, wäwi undä tokngä däkä päke, ‘Ämindä ämbänihipning?’ yangu donatäke yiwxawä, Jekopde wawaxu, haminä Dainale natäke, Simeonkät, Livaixätdä sänggwanä päke, taunune ko, wäwi undä sipät kumgin.²⁶ Hamor, wawakngä Sekem yangkäyä sänggwatä matäwät kungäxawät, ko Daina Sekemde yolunetä täke, epuxukumäläk.

²⁷ Tiwänä Jekopde wawakngä using natäpgin. “Sekemdä hamininde gutongä täknga taunu anggapangune tahakut,” yake, ko äminu axumginä dayike, taunune nanäle hängäläpä undä päkin.²⁸ Sipsipnä, memenä, towiyä gämänä, dongginä äwä hängä undä taunune yiwikin, äwä songäne yiwikin yang päkin.²⁹ Tixäwik hängä nomän täpäläpä, mängälä, engang, äwä hängä yotkätan yiwikinunin yangu undä päkin.

³⁰ Tiwänä Jekopdä wawakngä Simeonkät Livaixälu using yänikut. “Gidä meyä täknga namikamäläk. Peres nanä, Kenan nanä yangu kewu awomune yiwxayinggä nandupä, nä wäyi ämin tinanggenggak. Ninu äminu meyändo. Undätä anihipningge yanggatäke apungu, ninu undä nihipä kumnimunin,” yang yänikut.

³¹ Tiwän yäkwäle using inikumäläk. “Haminilu Sekemdä kukäle täke tihikukulu täke?” yang inikumäläk.

Jekowu hipdu Betel kukut

35 Anätutä Jekowu using inikut. “Gä payäka Iso teke datäkuxawi, nä Anätu Betel apuke gandupgum. Ge awomu teke, une päko yiwxäwik, alta gwendu näle tahayo,” yang inikut.

² Tiwänä Jekopdä inäxät nana äwä ixät yiwxaying yangu undä using yänikut. “Hängä womdune nanätä ‘anätunin’ yake, ämindäkän kwätälukinä päkinu uläpäläpä amumbä kunong. Tiwän gutongä täkngaläknga teke, käluk däkngake, u tahaningge tuwängge, täwiksä käluk pahanong.³ Tiwänä Betel kopnim. Ko alta Anä-tule tahawit. Sänesäneka tihikukumune, meyä päkum gwenggwenune yangu Anätu näxät tihikuxäwik, gatängamilikut,” yang yänikut.

⁴ Ge hängä womdune nanätä “anätunin” yake ämindäkän kwätälukinä päkinu uläpäläpä äwä mäläkäpä mäläkngäne pekin yangu undä, Jekopde imikin. Imä, Jekopdä pa kupäha bimä Sekemde wäkngäsim yiwxaxu undäkäle kematde kwayipekut.

⁵ Tikengä kewu uwomu teke kukin. Kuxawä Anätutä pahawän, äminbamu yotyolu uwomune nanä naxäla hikngä natäke, doxu yäwakin.⁶ Tixawän Jekop äwä äminu undä ixät kukin yangu kuhika, taunu Lus kondopgin. Lus taunu unggäpangu Kenankätan yiwikut. Äpmanu unggäpangu Betel yang inikaying.⁷ Lus taun kon-

doke, Jekopdä alta gwenu tahake, kewu uwomu umanä El-Betel[‡], yang inikut, inale payänä teke datäkuxawänu, Anätu uwomune apän kakut.

⁸ Tiwänä Jekopde mingä Rebekale puyä äminu Debora une kupän, pa kupäha bimä Betelde amusikäwut yiwxak däkäne kwayikin. Kwayike pa undäkä umanä “Alon-Bakut” “yang inikin.

Anätütä Jekopde wam gwalängu hipdu imikut

⁹ Jekowu Mesopotemia teke apänä, Anätütä hipdu apu, wam gwalängu using imikut. ¹⁰ “Gä umanda Jekop. Tiwändeyä äpmangu Jekop yangu dongganikaning. Tike Israel yang ganikaning,” yang inikut. Using yake, umanä Israel yang inikut.

¹¹ Tikengä unetäkänu using inikut. “Nä Anätu Kitokngäna Käyä Täpä. Nätä äpmme tahawa, gäle bapuka meyä sakngälake, kantri inäinä päke yiwitning. Tixäwik bapuka täpätuyi kingge yiwitning.” ¹² Tixawän kewu Abrahamkät Aisakätde yämítde yänikumu, gäle äpmme gamit. Tikengä bapukalexäyä uwomuningänu äpmme yämít,” yang inikut. ¹³ Inike, Jekowu wam inikulu uwomune yiwxawän, teke kukut.

¹⁴ Tiwän kewu Anätütä wam inikulu uwomune, Jekopdä huwu belakngä gwendu täke, mahande kaxäwik natäpningge, däm täpän enakut. Täpän enawän, huwu ung-gwenu ofale wain yanggätä pingyapmike, olip yanggätäxäyä hipdu pingyapmikut. ¹⁵ Kewu Anätütä wam inikulu uwomu, Jekopdä umanä Betel yang inikut.

Reselu Bensamin dukngixäwik kumgut

¹⁶ Tiwänä Betel teke kuhika, taunu Eprat kuningge kukin. Kuxäwik Reselu engang kake täpikge tahawän malixawän, tokngä däkä päkut. ¹⁷ Tinggawän mängälä anggatängämikge yiwxak täpätä using inikut. “Manaxälayo. Wawakga täpätu dukngikgaläk,” yang inikut. ¹⁸ Tiwän Reselu axupikge tixäwik, mepme wäsekngä pexäwik, umanä Benoni yang inikut. Tiwändeyä nanätä umanä Bensamin yang inikut.[§]

¹⁹ Reselu axupän, Epratde kahit kwayimune kwayikin. (Eprat yangu Betlehemde umanu tupä nanä täknganin.) ²⁰ Tiwän Reselde mätälune, Jekopdä huwu gwendu däm täpän enakut. Huwu unggwenu Reselde mätmatde tuwängge äpmankäyä ayiwixak.

²¹ Israelu^{**} hipdu kuhika, Migdal-Eder ku yapmike täku, selyotnä tapike, une yi-wikut. ²² Kewu uwomune yiwhika, Rubendä nanäle puyä äminu mängälä Bilha uläpäxät kopän yiwikumäläk. Tiwänä Israelu yawä natäp gut.

Jekopde wawak

Jekopde wawaxu unekänu 12. ²³ Leale wawaxu Ruben, Simeon, Livai, Juda, Isakar, äwä Sebulun yang. Jekopde wawaxu yakap täpä Ruben. ²⁴ Tiwän Reselde wawaxu Josepkät Bensaminkät. ²⁵ Tiwän Bilha, Reselde puyä äminde yiwikut täpäle wawaxu Dankät Naptalixät. ²⁶ Tiwän Silpa, Leale puyä äminde yiwikut täpäle

[‡]35:7 Hibru wamune ‘El’ yangu yäpuli Anätu. Tiwän ‘Betel’ yangu yäpuli Anätule yot.

^{**}35:8 Alon-Bakut yangu yäpuli pa kwänäm tikin däkänin.

[§]35:18 Benoni yangu yäpuli wawaknga meyä namik. Tiwän Bensamin yangu yäpuli wawaknga aläpä bänipna.

^{**}35:21 Israel yangu Jekopde umanu käluk täknganin.

wawaxu Gatkät Aserkät. Wawaxu aläkwäxu undä, Jekopdäne, Jekowu Mesopotemia yiwxäwik towikulunin.

Jekopde nanä Aisakgä kumgut

²⁷ Jekowu nanä Aisakge Mamre kukut, Abrahamkät Aisakät tupä yiwikumäläk womune. Mamre Kiriat Arba taunde wäkngäsim. (Kiriat Arba yangu taunu Hebronde umanu tupä nanä täknganin.) ²⁸ Aisaxu krismasnä 180 yiwikut. ²⁹ Äminäläke hikngä tikengä kungäke, bapunä tupä kungäke päku yiwxakinunekän kukut. Tiwän wawakngä Isoxät Jekopkätdä kwayikumäläk.

Isole bapunä

36 Wamu aläknga Isole bapunätäne. Isole umanu täkngatu Idom. ² Iso mängätnä Kenan nanä päkut. Täpätu umanä Ada, Hit nanä Elonde yäpa. Tiwän täpätu umanä Oholibama, Anale yäpa tiwän Hiwi nanä Sibeonde bapunä. ³ Tikengä Base-mat, Ismaelde yäpa, tiwän Nebaiotde haminu mahandeyä täkut.

⁴ Adale wawaxu Elipas. Tiwän Basematde wawaxu Ruel. ⁵ Tiwänä Oholibamale wawaxu Jeus, Jalam, äwä Kora yang. Wawakngä uläkwäxu, Isotä Kenan yiwxäwik towikulunin.

⁶ Isotä mängätnä, wawakngä, yäpanä, äwä ixät yiwxaying ämin, kälapnä ämin-sak, äwä hängäläpä Kenan kep womune yiwxäwik päkulunin yangu undä päke, notnä Jekowu teke, kewu malä womdune päku yiwikut. ⁷ Isoxät Jekopkätde kälawu äminsaxu meyä hikngä tinggäwä, kewu itä yiwikumäläxu uwomu, songäsongä kälawu undätänétä nänangäsä dolikut. Tiwän kewu uwomunekänä yiwitnangäsä dolikut. ⁸ Tinggäwän Iso bä Idomu hängänä undä päke, Seirkätanu täwalnä käyä womune päku yiwikut.

Isole bapunä kewu Seir yiwikindäne

⁹ Wamu aläknga Isole bapunä kewu Seirkätanu täwalnä käyä uwomune alakin täk-wäkgäne. Äminu uläkwäxu äpmanu Idom nanä yang yänikaying. ¹⁰⁻¹³ Isole mängälu Adatä wawakngä Elipas dukngikut. Tiwänä Elifasde wawaxu Teman, Omar, Sepo, Gatam äwä Kenas yang. Elipasdä mängätnä täpätxäyä hipdu täkut. Umanä Timna. Tiwän itä Amalek dukngikut.

Isole mängälu Basematdä wawakngä Ruel dukngikut. Tiwänä Ruelde wawaxu Nahat, Sera, Sama äwä Misa yang.

¹⁴ Isole mängälu Oholibama, Anale yäpa, tiwän Sibeonde bapunä uläpätä wawakngä dukngikulu Jeus, Jalam, äwä Kora yang.

¹⁵⁻¹⁶ Isole bapunä täpätuyi yakap äminde Idom yiwikinde wam. Elipasu Isole wawaxu yakap täpänin. Wawaxu itä towimbän, yakap äminde yiwikinu umanä Teman, Omar, Sepo, Kenas, Kora, Gatam, äwä Amalek, yang. Äminu aläkwäxu Isole mängälu Adale ayinä.

¹⁷ Isole wawaxu täpätu Ruel. Ile wawaxu yakap äminde Idom yiwikinu umanä Nahat, Sera, Sama, äwä Misa yang. Äminu aläkwäxu Isole mängälu Basematde ayinä.

¹⁸ Isole mängälu Oholibamale wawaxu yakap äminde yiwikinu umanä Jeus, Jalam, äwä Kora yang. Oholibama Anale yäpa. ¹⁹ Äminu aläkwäxu, Iso bä Idomde bapunä inäinäne yakap äminde yiwikin äminunin.

Seirle Bapunä

²⁰ Äminu kewu uwomune yakap yiwikinu, Seir Hor nanä uläpäle bapunä. Seirde wawaxu Lotan, Sobal, Sibeon, Ana, ²¹ Dison, Eser, äwä Disan yang. Seirde wawaxu uläkwäxu Idomkätanu inä bapunäle yakap äminde yiwikin.

²² Lotande wawaxu Horixät Hemamkät. (Lotande haminu Timna.)

²³ Sobalde wawaxu Alwan, Mahanat, Ebal, Sepo, äwä Onan yang.

²⁴ Sibeonde wawaxu Aixät Anaxat. Ana uläpätä nanäle donggi songäsongä nän-ingge päke kuke, yanggä tokngä akokayingu däkätu kakut.

²⁵ Anale wawaxu Dison, tiwän yäpanä Oholibama.

²⁶ Disonde wawaxu Hemdan, Esban, Itran, äwä Keran yang.

²⁷ Eserde wawaxu Bilhan, Sawan, äwä Akan yang.

²⁸ Disande wawaxu Uskät Arankät.

^{29–30} Ge Hor nanä uläpäle wawaxu Seirkätanu bapunä inäinäne yakap äminde yiwikinu, Lotan, Sobal, Sibeon, Ana, Dison, Eser, äwä Disan yang.

Kingu Seir bä Idom nanä daying yiwikinde uman

³¹ Israel nanä kingge doyiwikin gwenggwenkätanu, Idom nanäle kingge yiwikinu umanä using. ³² Bela Beorde wawakgä Idomde kingge yiwikut. Taunäle umanu Dinhaba.

³³ Yiwihika Belatä kungäxawänu, kingge Jobap Serale wawakgä yiwikut. Sera taunu Bosra nanä.

³⁴ Jobapdä kungäxawänu, kingge Husamu Teman nanä uläpätä yiwikut.

³⁵ Ge Husamädä kungäxawänu, kingge Hadat Bedatde wawakgä yiwikut. Hadalu Midian nanä Moap ku sipgut täpänin. Taunäle umanu Awit.

³⁶ Ge Hadatdä kungäxawänu, kingge Samla, Masareka nanä uläpätä yiwikut.

³⁷ Ge Samlatä kungäxawänu, kingge Saul, taunu Rehobot nanä uläpätä yiwikut. Taun Rehobolu yanggä dupine inälängän.

³⁸ Ge Sauldä kungäxawänu, kingge Balhanan, Akborde wawakgä yiwikut.

³⁹ Balhananu, Akborde wawakgä kungäxawänu, kingge Hadardä däkngake taunu Pau yiwikut. Hadarde mängälu umanä Mehetabel. Mehetabelu Matretde yäpa. Matrelu Mesahapde yäpa.

Isole bapunä kuhiläle yiwikinde uman

^{40–43} Isole bapunä sakngälake, kewu Idomkätanu inäinä päke yiwikin. Bapunä inäinä yakap äminde yiwikinu umanä using: Timna, Alwa, Jetet, Oholibama, Ela, Pinon, Kenas, Teman, Mapsa, Makdiel äwä Iram yang. Äpmangu äminu Idom nanä yang yänikayingu, Isole bapunä.

Notnä täkwäkgä Josepde mähe natäppgin

37 Jekowu kewu nanätä yiwikulune Kenan yiwikut.

² Jekopde wawakge wam. Josewu krismasnä 17 using tixawän, Josepkät notnä täkwäkguxät nanäle sipsip daying yiwikin. Notnä uläkwäxu nanäle mängälu Bilha, Silpa yangge wawak. Tixäwik notnätä gutongä dasingga pahawä dayipgulu, nanä apu inikut.

³ Israelu^{††} äminälake alikengä, Josewu une towikutde, ile bänip gwaläng hikngä natäxäwik, tawixu gwälam hikngä kwämbätdu tahake imikut. Tike notnäle using hikngä donatäpgut. ⁴ Nanätä Josepdekän bänip gwaläng hikngä natäpän kake, notnätä Josewu mähemähe kaxäwik, wamu kätaxu doinikakin.

⁵ Gwendune Josepdä dambu täkngatu tike enake, notnä yäniwän natäke, mähemähe hikngä une kakin. ⁶ “Dambu täkngatu using tit,” yake using yänikut. ⁷ “Ninu undä puyä tängätune wit^{‡‡} matäke wamähikanayä, nätä wamät tupä däm enake yiwän, gindä wamäyinggä apu, nätäne tupä yiwitäpä gwahawän, sopäsopä puke, däme kepktän päpu yamäying,” yang yänikut.

⁸ Tiwänä payänätä inikin. “Gä ninde yakapde yiwi, nindung yiwiläk?” yake, dambu ulike yänikutde, mähemähe hikngä kakin.

⁹ Josewu dambu täkngatuxäyä hipdu tike, payänä using yänikut. “Äpmanu dambu täkngatu kaxäwa, gusit, yekäp äwä kuminamu täkwäkgu 11 yanggä näle sopäsopä puke, däme kepktän päpu yamäying,” yang yänikut.

¹⁰ Tiwänä nanätä natäke, “Ina dambu tiläk?” yake ininggämätake, “Mingga, nä äwä notda yanggä gäle apuke, sopäsopä puke, dämäniu kepktän päpu yamnim?” yang inikut. ¹¹ Tiwän payänä täkwäxu tokngä natäpgin. Tiwändeyä nanä dambu uläknga iwkge natäng yiwikut.

Josewu notnätä äminde yämixäwik, moning päkin

¹² Josepde payänä taunu Sekem uwomde wäkngäsim päku yiwxäwik, nanäle sipsip daying yiwikin. ¹³ Tixawän Israeldä Josewu using inikut. “Payäka sipsiwu Sekem daying yiwayak. Ge une kuyo,” yawän, Josepdä “Hii, äpme kuwit,” yang inikut.

¹⁴ Tiwän nanätä “Kuke dayipso. Payäka äwä sipsip yangu nomängänbä yiwayak. Tikengä apu naniwiläk,” yake ining yäpiwän, Hebron Kupi teke Sekem kukut.

¹⁵ Une ku payänä yäwahikunggawän, äminu täpätütä kake, “Gä ina yäwäsaläk?” yang inikut.

¹⁶ Iniwän Josepdä “Nä payäna sipsiwu, säneka daying yiwayak yake yäwaxat. Ge gätä andayiläkngä kakengu, täkembä naniwiläk?” yang inikut.

¹⁷ Iniwän “Dotande kuningge yawäxakumnä, ane yiwikinu aleke, une kukin,” yang inikut. Iniwän Josewu payänä yäwatäke ku, taunu Dotan uwomde wäkngäsim kuke dayipgut.

¹⁸ Payänätä yiwikinune doxundoxawän, malä kuwän kake, kupsäle tängutningge wepdä wamu using yakin. ¹⁹ “Dambukän tinggaxu ane täpä aapunggak. ²⁰ Ge tänguke, gäpma hopä yanggätä yiwikge kwayikinu däkätune mutna pukuwik. Tiwän ‘Kälaprukä tänguke nakin,’ yang ku yänim. Tiwänä dambunä tikulu bulä ämbä alawä känim?” yang yakin.

²¹ Unin yawä, payänä Rubendä anggatängämikge natäke, “U! Kupsäle hikngä dolängutnim,” yang yänikut. ²² Unetäkänu using yänikut. “Dolängutna kupik. Dolänguke tokngä däkäxäyä doiminim. Tike gäpma kewu moyo womune yiwäxyingu andäkaxätan mutna pukuwik. Tiwän tokngä däkäxäyä doiminim,” yang yänikut. U yänikulu Josep gatängämike, nanäle täke kuwikge natäke yänikut.

^{††}37:3 Israelde umanu tupä nänä Jekop.

^{‡‡}37:7 Wilu rais bimä.

²³ Ge Josewu inälängän apänu, alänggängänuke, täwikngä gwälam hikngä uxwämbät tahakulu äläpä dopgut. ²⁴ Tiwän täke täku gäpma undäkäxätan mumbä pukukut. Gäpma undäkä yanggänä wenä.

²⁵ Tikengä päku nakngä nake kaxawä, Ismael nanä äminu täkwälgu Giliatkä-tandä apgin. Pa inuxu käpängänä käyä kamelu meyä gwenalune Isip päke kuningge päkapgin.

²⁶ Tiwän Judatä notnä täkwäxu using yänikut. “Ina gwaläng pänimde uläpninu tängut täkohopinim? ²⁷ Undanä. Ismaelde bapunäle yäna, moning nimixäwik täxut, inale ulapninu uläpä daknotnin, tiwän nan notnin. Ge dolängutnim,” yang yänikut.

²⁸ Tixawänu Midian nanä une hikngä apä dayike, Josewu gäpmanetä tuliwä akopgut. Tiwän 20 sekel silwale yawä, Ismaelde bapunätä uhike, Isipde täke kukin.

²⁹ Täke kuxawäyä, Rubenu gäpma däkäne apu, Josewu wenä kake, butayä hikngä natäke, inä täwik wehikut. ³⁰ Tikengä apu notnä using yänikut. “Josewu wenä xat. Ngä nanu dasing täknganin ku iniwit?” yang yänikut. ³¹ Yawän meme gwendu guläkngä matäwä, daxu apä, Josepde täwixu daxune täpä mahakut.

³² Tikengä täwixu täpä mahakulu uxwämbälu nanäle täku imike, using inikin. “Täwixu axwämbät kake tämängu kätak kayo. Wawakgatänembä?” yang inikin.

³³ Iniwi täwixu uxwämbälunin kake “O, wawakngale täwik tinggak. Kälaptukgä alänguke yahandeke nakin,” yakut. ³⁴ Yake Jekowu inä täwik wehike, täwixu butayä täkngatäne pahake, wawakngale butayä natäxäwik, gwayamu belakngä yiwikut.

³⁵ Tinggawän wawak yäpanä undä apu “Wamwambä inina, butayä täknga natäxu bulämdawik,” yake, wamwam inikin.

Tiwändeyä “Dombulämdawit. Tike butayä natähika, ninaxäyä kungäke, axum-gin amindä yiwäxyingune wawakngale kuwit,” yaxäwik, Jekowu wawakngale kwänämu iwkge tikut.

³⁶ Tixawänu Midian nanätä Josewu Isip täke kukin. Täke kuwä, Potipatä uhikut. Potipa kingge kulä tahakaying äminde kuhiläle yiwäxakut.

Judaxät Temaxätdäne wam

38 Täpduxu uwomkätanu Juda[¶] notnä peke, Adulam pukuwän, une nanä wäwi täpäti umanä Hira, ixät yiwikumäläk. ² Une yiwihika, Kenan mängälu täpäti kake täkut. Mängälä uläpäle nanä umanä Sua. Juda mängänäxät yiwä, ³ tängene käyä tikut. Tiwän wäwi täpä dukngikut. Dukngiwän umanä Er yang inikumäläk. ⁴ Tiwän hipdu tängene käyä tiwän, wäwi täpä dukngike, umanä Onan yang inikut. ⁵ Tikengä wäwi täpätxäyä Kesip yiwiäwik, dukngike, umanä Sela yang inikut.

⁶ Judatä wawakngä yakap täpä inulung tiwän, mängälä täpäti yangämikut. Mängälä uläpäle umanu Tema. ⁷ Tiwändeyä Judale wawaxu yakap täpä Yawele kayine gutongä hikngä pahakut. Pahawän Yawetä kupsäle tängukut.

⁸ Tiwänä Judatä wawakngä mahan täpä Onanu using inikut. “Payäkale natäke, kombätda pahangämning. Tiwän wawaxu yakap täpä payäkale nomde dukngiwik,” yang inikut.

⁹ Using iniwändeyä, Onanu “Engangu towimbilu ninanendo,” yang natäpgut. “Ge payänale kombätkät yiwiäwixu, engang aläyäk,” yake, yanggänä kewune moyo

[¶]38:1 Juda uläpä Jekopde wawaxu täpäti.

pesanwän kokin.¹⁰ Unin pahawän, Yawetä kawän, gutongä hikngä tikut. Tiwän ixäyä kupsäle tängukut.

¹¹ Tiwänä Judatä “Wawaknga Selaxäyä Tema täke kumsäk,” yang natäke, ayinä Tema kemu using inikut. “Ayina, nangga minggale yolune päku yiwigay. Tikengu wäwi käluxu täpätuyi mawäyo. Tixawän wawaknga Sela inulung täpä tikengä täpik” yang iniwän, Tema nanä mingäle kuwän yiwikin.

¹² Belakngä womdu yiwhikangä, Judale mängälu Suale yapa axumgut. Kupän Juda mängätnäle gwäyäm yiwigdäkngake, notnä Hira Adulam nanä uläpäxät Timna kopgumäläk. Timnä uwomune Judale puyä äminu sipsip dänggäm matäxawä kopgumäläk

¹³ Tixawän Tema using inikin. “Bapuka sipsipnäle dänggäm matäwikge Timna kopänak,” yang inikin.

¹⁴ Tiwän natäke, kombätde täwixu pahanggaxu päpeke, täwixu kwämbätduhimdä kuhiläne wapän, nomnä epu umukut. Tikengä taunu Enaimde yämä däkäne kahilu Timnale kokaying täpäne täku puku yiwikut. Tema using natäpgut. “Sela inulung täpä alik. Nä itä täpän, engangu dukngitnangäsä. Tiwändeyä näle wamu doyak,” yang natäpgut.

¹⁵ Tixawän Judatä apu, nomnä umukulunin kake, “Mängälä aläpä yumdekän täke tihikukayingunimbä?” yang natäpgut. ¹⁶ Tikengä “Bapunambä?” yangu donatäxäwik, Tematä yiwikulune kuke, “Täkembä yiwisim?” yang inikut.

Iniwän “Uywikengu, ina namiläk?” yang inikut.

¹⁷ Tiwän Judatä “Meme mätexu gwendu äpme gamit,” yang inikut.

Iniwän Tematä “Hängäka täpäti äpmasimdekän äpme nami tengyiwixawa, meme mätexu namixäwikngä täpiläk?” yang inikut.

¹⁸ Tiwänä Judatä “Ina hängä gamit?” yang inikut.

Tiwän Tematä “Hängä umanda tuwängge matäkinä guläkgane mapi epunggaxu uläpä,^{§§} napnä bulak namike, hiputdäxäyä namayo,” yang inikut. Iniwän hängä inä natäpgut using uläpäyalu imänä yiwikumäläk. U yiwikumäläk gwende engang muhip paku.

¹⁹ Judaxälu yiwikengä, Tema täku, täwixu nomnä umukulu uxwämbälu utdoteke, kombät täwikngä hipdu tahakut.

²⁰ Tixawänä Juda memo mätexu gwendu mängälä uläpäle imixäwik, hängä täpänä hipdu päpikge natäke, notnä Adulam nanä täpäle imän, täke kukut. Täke kuke teyä mängälä uläpä aläwämäbän malikut. ²¹ Tiwän Hiratä wäwi taunune yiwxayingu using yänikut. “Mängälä yumdekän täke tihikukayingu, Enaimde kahit täpäne yiwikulu sändanda?” yawän, “Andanu mängälä using bimä tihikunggaxu täpäti wenä,” yang inikin.

²² Tiwän hipdunä apu, Juda using inikut. “Axu tawämäba maliwän, wäwi taunune yiwxayinunin yäniwa, ‘Andanu mängälä using tahanggaxu wenä,’ yang naniying,” yang inikut.

^{§§}**38:18** Äminu uwomune nanätä using tahakakin. “Wamu aläkngä näti temängat,” yakengu, hängä umanäle tuwängge matäkakin täpäläpä täke, pepane täpu tepä, tuwängä däkä une alakakin. Ge undäkäni kakengu, itä temäk yangu une natäxakin.”

²³ Iniwän Judatä using inikut. “Yahikukata ninimitnäng. Ge undanä. Hängäläpa nätäne päkulu, undanä peke yiwxäwik. ‘Wamu inikum using meme mätexu ambä imit,’ yake gama, täke ku tawämbi malik. Ge using kakengu, undanä,” yang inikut.

²⁴ Yekawu gwenalä gwendu using yiwikengä, apu Juda using inikin. “Ayika Tema yumdekän täke tihikukinä, tängene käyä alik,” yang iniwän, Judatä using yakut. “Kepmän tulitäkepu däkine hawä ihikuyok,” yang yänikut.

²⁵ Yawän tängutningge kepman täke epuxuwä, Tematä bapunäle hängäläpä yämike, wamu using tewän kukut. “Nä hängä aläpäyatde towikngätä engang muhiwu namikut,” yake, unetäkänu using yakut. “Guläkngäne mapä epunggak äwä hiput yangu imindäneka? Ge kätak dayipso,” yang yäniwän, ku inikin.

²⁶ Iniwän Judatä hängä uläpäyalunin dayike, using yakut. “Gutongä näätä tahakum. Tike Tema gutonganä wenä, inale näätä kem inike, wawaknga Selale doimikum,” yawän, Tema dolängukin. Tiwänä hipdu doyiwikumäläk.

²⁷ Täpxudu engang kake täpikge natäpgut gwenune, “Ukgatäp tinggak,” yang natäpgin. ²⁸ Andayike päkut gwenune engangu täpätu kätakngä tewän epgut. Tiwän mängälä anggatängämikge yiwikut täpätä kake, “Andä gämäk apunggak,” yake, trelu gämänä täkngahimdä kätakngäne wamgut. ²⁹ Tiwandeyä kätakngä hipdu tuliwän koxawänu, notnä täpätä gämäk apgut. Tiwän mängälä uläpätä kake “Waxang! Gätä gämäk kitokane apunggaläk?” yawän, umanä Peres yang inikin. ³⁰ Tiwänä notnä trelu kätakngäne wamgut täpä mahande apgut. Tiwän umanä Sera yang inikin.

Josepkät Potipale mängätkätdäne wam

39 Josewu Ismaelde bapunätä Isip täke pukukin. Tiwän Isipde kingge kulanä äminde kuhiläle yiwxaxu Potipa uläpätä Ismaelde bapunäle kätaxune uhikut.

² Josewu Yawetä gatängämixawän, puyä towikngäle yolune pahaxawänu, nomängän tикин. ³ Potipatä kaxawänu, Yawe Josepkät yiwxäwik gatängämixawän, puyä nomängän pahakut. ⁴ Tiwän Potipatä Josewu ilakngä hikngä kake, gatäk-gatäkngäle tuwänguke, puyä äminä äwä hängäläpanä yangge kuhiläle yiwikge inikut.

⁵ Täpxudu Potipatä Josepde puyä imikut gwenunetä, Yawetä Josepde natäke, Potipale hängäläpä bänip kwikwik yämikut. Potipale hängäläpä yolune nanä awä puyäne nanä yangu undä bänip kwikwik yämikut. ⁶ Tiwän hängä täpänä undä Josepdä daying yiwikge inikengu, Potipa dasingga donatäpgut. Tike teyä “Naxu gätä hangamiyo,” yangu doinikut.

Josewu tänge täpä, nomnä yangu ilakngä hikngä yiwikut. ⁷ Womsim yiwihihangä, Potipale mängätdä Josep kambutake, “Ai, api pekata,” yang inikut.

⁸ Iniwän Josepdä “U. Usingu dolahawit,” yake using inikut. “Natäpsö. Kuhitnale yiwxakgä nandupän, nä ämin nomän, tiwän hängänä näätä undä daying yiwitde nanikut. Tikengä hängä täpänäle meyä dowänggaxunin. ⁹ Yolu anggwende kuhiläle yiwitde näkän tuwängukut. Tikengu “Hängä täkekän päke pahayo,” yake teyä, gäle usingu donanikut, inale gä mängätnä. Anätule kayine gutongä hikngä uläknga, das-ing tahawitde yanggaläk?” yang inikut.

¹⁰ Tiwandeyä mängälä uläpätä kwep äpman ininiilikut. Tiwän Josewu ‘Täke,’ yangu doyake, ile wäkngasimkäyä doxukut.

¹¹ Gwendune puyä äminu okopi doxoxawä, Josewu puyä pahawikge kopgut.

¹² Tiwän Potipale mängätdä apu, täwikngäne tängängänuke, "Api pekata," yang inikut. Inike, täwikngäkän täxawän, Josewu epu datäkulukut.

¹³ Täwikngäkän täxawän epu datäkuwän kakengä, ¹⁴ puyä äminä une pahakayingu yang yawämbän apä, kem wamu using yänikut. "Täwixu axwäm-bälu känong. Potipatä Hibru nanä ane täpä täkapu tekutdä tängänane wahike, mayakngä täknga nimikge tahawän, yangot. ¹⁵ Anggatängaminingge yangopa natäke, täwikgnä näätä yiwilune teke, epu datäkuluk," yang yänikut, kemun.

¹⁶ Yake Josepde täwixu teng yiwigawän, ayä une apän, ¹⁷ using inikut. "Puyä äminu Hibru nanä täpä täkapu tekuläkgä mayäkngä namikge tahak. ¹⁸ Tiwändeyä anggatängaminingge yangopa, täwikngä näätä yiwilune teke, epu datäkuluk," yang inikut.

¹⁹ "Puyä ämindatä näle using tahak," yang iniwän, ayä tokngä hikngä natäpgut.

²⁰ Natäke, Potipatä Josewu kalabus yolu kingge puyä ämindä gutongä pahawä pex-aying gwenune täku tekut.

Tiwändeyä Josewu kalabusune yiwigawän, ²¹ Yawe ixät gatäke yiwigawik, ile nomän hikngä tahakut. Yawetä pahawän, kalabus ämin daying yiwigak täpätä Josewu ilakngä kakut. ²² Kake Josewu kalabus äminde kuhiläle tuwängukut. Tiwän kalabuskätanu inaka pahakinu, itä yäxawän pahakin. ²³ Yawe Josepkät yiwi ke gatängämixawän, kalabuskätanu ina puyäka pahakulu nomängän tikin. Tiwän kalabus daying yiwigak täpätä puyä Josepde imikengu, meyä dowäkut.

Josepdä dambu tikindäne yäpulinä yakut

40 Josewu kalabusune yiwigawängän, täpduxu gwendune Isipde kingge wain pahake iminggak täpä äwä bret hängäminggak täpä yangu kingge kayine gutongä pahakumäläk. ² Pahawät, Isipde kingu uläpäyatde tokngä hikngä natäpgut. ³ Tikengä kalabus yolu Josepdä yiwigak gwenunekän päku, kalabus daying yiwig-aying äminde kuhiläle yoline pekin. ⁴ Tiwän kuhiläle yiwigak täpätä Josepde imän, daying yiwikut.

Kalabusune belakngä womdu yiwihiangä, ⁵ wain pahakakut täpä äwa bret hakakut täpä yangu dambu täpduxu inä unggwenunekän inäinä tikumäläk. Dambu ulikumäläxu yäpulinä inäinä.

⁶ Kwepdätä tembänä Josepdä apungu, anatänatälike yiwigawät dayipgut. ⁷ Dayike "Gilu inale natänatälikamäläk?" yang yänikut.

⁸ Yäniwän, "Nilu dambu inäinä dayimäk. Tiwändeyä dambu ulimäkge yäpuli nin-inangäsä äminu wenä," yang inikumäläk.

Tiwän Josepdä "Dambule yäpuli Anätütäkän yämängaxunin. Ge dambuhä undan yähon," yang yänikut.

⁹ Tiwän kingge wain pahakakut täpätä Josewu using inikut. "Dambu tängäne wainu täkngatu kat. ¹⁰ Wainu uläkngä kätakngä täkngayalä täkngatu. Tiwän gwäkg-wäkngäne salinä yupsängän alaxäwik galaying. ¹¹ Tiwän kingge käwu näätä tätä, ungalayingunin päke sasapa, kingge käwune pukuwä, inäle imit," yang inikut.

¹² Tiwän Josepdä "Dambu uläkngä yäpuli using," yake using inikut. "Katakngä täkngayalä täkngatu dayiläxu täpduxu gwenalä gwendu. ¹³ Täpduxu gwenalä gwendu yiwikengu, ga kalabusde yiwigäxu, kinggä yawän epuxuwiläk. Tiwän puyä yakap pahakakuläk täknga hipdu äpmä gamän, wainu pahaxäwik, kingge imiläk.

¹⁴ “Gäle using tahawän kakengu, gätä näle butayä natäpsö. Natäke, kingu ainiyo. Tiwän kalabusunetä napmämbän epuxuwit. ¹⁵ Nä Hibrule kewunetä ämindäkän nanitäkapgin. Ngä anexäyä gutongä täkngatu dolahakum. Tiwändeyä kalabusde yumdekän täkapu napmambä yiwigat,” yang inikut, Josepdän.

¹⁶ Wain pahakakut täpäle dambu yawän natäke, Josepdä yäpuli nomän hikngä iniwän kake, bret hakakut täpxäyä Josewu using inikut. “Näxäyä dambu täkngatu using tit. Baskelu bretnänäxäyä gwenalä gwenu kuhitnane gwäpit. ¹⁷ Enetängä gwenune brelu inäinä kingge pät. Tiwändeyä anggwäpilune kwäwidä apu päku naying,” yang yakut.

¹⁸ Yawänä Josepdä natäke “Dambu uläknga tiläxu yäpuli using. Baskelu gwenalä gwenu dayiläxu täpduxu gwenalä gwenu. ¹⁹ Täpduxu 3 gwenune kinggä yawän, kalabusunetä epuxuwi, guläkga pahandäkngake, däki täpäne täko mapä wukuwi, kwäwidä gupda näning,” yang inikut.

²⁰ Täpduxu 3 unggwenu kinggä alakutde täpduk. Ge kinggä naxu puyä äminäle kuhiläle inulung hängämikut. Tikengä wain pahakakut täpä äwä bret hakakut täpä yangu kalabusunetä pewän epuxuke, puyä äminu uläkwäkge kayine kukumäläk. ²¹ Tiwän wain pahakakut täpä puyä tupä pahakakut using imän, kingge käwu hip-dunä täke imikut. ²² Tiwänä bret hakakut täpä kinggä yawän, puyä äminätä täku, däki däkäne mapä pukukut. Hängä ulikulu inä dambu tike yawät, Josepdä yänikut using tikut.

²³ Tiwändeyä wain pahakakut täpä puyänä hipdu täkengu, Josepdä iniwän kakutde bulämäni hikngä natäpgut.

Josepdä kingge dambu yäpuli yakut

41 Krismasu gwenalä apuxuwänä, Isipde kingu dambu täkngatu using tikut. Yanggä Nail Dupine yiwihe kaxawän, ² towiyä gämänu 7 bulämbam, tiwän tänge ilakngäkän gwenggwenu yanggäxatändä akoxuke, songäsongä une nanä naxäwik yiwickin. ³ Tixawän towiyä gämänu tänge wenäxäyä 7 yanggäxatändä akoxuke, tänge käyä gwenggwendä yiwickinunekän päkapu yiwickin. ⁴ Tikengä tänge käyä gwenggwenu, tänge wenä uläkwäkgä apu yähake napulukin. Tiwän kingu unin kake naxälake enakut.

⁵ Tikengä hipdu peke, dambu täkngatuxäyä using tikut. Wilu dupitunetäkän bulä inulungu 7 alake galakin. ⁶ Tiwän dupituxäyä bulä 7 alawä, gusitdä akonggakätändä wawuwawungu tokngä täkngatutä apu ihiwän, bulä mätekngä hikngä tикин. ⁷ Alake, wilu bulä inulung alakinu, mätekngä alakindä guläk päkin. Tiwän kingu unin kake naxälake enake teyä, dambu tikutnä kakut.

⁸ Tembänä enake, dambu ulikutde natänatälikut. Tikengä dambu natäke yäpuli yäkaying äminunin äwä natändetdet ämin yang undä yawän apä, dambu tikulu yänikut. Tiwändeyä u yiwickinu täpätutä dambu ulikutde yäpuli donatäke initapgin.

⁹ Tiwänä kingge wain pahanggak täpätä kingu using inikut. “King, gutongä tahakumu” using ganiwit. ¹⁰ Gätä näxät bret pahanggak täpxäätde tokngä natäke, kalabus daying yiwigatingge kuhiläle yolune kalabusde nimpakuläk. ¹¹ Kupilä gwendune dambu inäinä tikumäk. Ulikumäxu yäpulinä inäinä. ¹² King kang yiwigatingge kuhiläle puyä äminu wawakdäkä Hibru nanä täpätuxät yiwickumäng.

***41:9** Gutongä u tahakulu kingu Josepde tupä ininangäsä teyä doyakut.

Ngä dambu tikumäxunin inita natäke, yäpuli inäinä ninikut. ¹³Tiwän hängä itä ninikut using hikngä tикин. Nä puyäna hipdu namixäwik, bret hakakut täpä tänguwä kumgut,” yang inikut.

¹⁴Iniwän kinggä puyä äminä yäniwän, Josewu kalabusune yiwikulu yupsäng täkapgin. Täkapä kuhit dänggämäna äwä gen dänggämäna yang matäke, täwixu käluk pahake, kingge kukut.

¹⁵Tiwänä kinggä Josewu using inikut. “Dambu täkngatu titnä yäniwa, äminu täpätütäkäkäyä yäpuli donanik. Tike gäle using yaying. ‘Dambu iniwä natäkengu, yäpuli nomängän yänggaxunin,’ yang naniying,” yang inikut.

¹⁶Iniwän Josepdä kingu using inikut. “King, hängä uläknga näta dolahanggalunin. Tike gätä natäläxu, Anätutä äpme ganiwik,” yang inikut.

¹⁷Iniwän kinggä Josewu inikut. “Dambu tängäne using kat. Yanggä Nail Dupile kwayimune yiwiike kaxawa, ¹⁸towiyä gämänu 7 bulämbam, tiwän tänge ilakngäkän gwenggwenu yanggäxätandä akoxuke, songäsongä une nanä naxäwik yiwiying. ¹⁹Tiwän ile mähene towiyä gämänu 7 tänge wenä, tiwän väyi hikngä gwenggwenkäyä yanggäxätandä akoxuying. Isipde kewune towiyä gämänu usä bimä gwendunekäkäyä dohikngä dayipgum. ²⁰Akokuke tänge wenä unggwenggwendä apu, tänge käyä yakap akoxuyingu yahake napuluying. ²¹Tiwändeyä ämindä dayikengu, ‘Usingbä naying’ yangu natäpnangäsändo, inale tänge wenä. Tiwän yakap yiwiying usinggän yiwiying. Tiwän unin dayike enat.

²²“Tikengä hipdu peke, dambu täkngatuxäyä using tit. Wilu dupitunetäkän bulä inulungu 7 alake galaying. ²³Tiwän hipdu 7 alawä, gusitdä yähawän, mätekngä hikngä tiying. ²⁴Tike ako wilu inulung alayingu, mätekngä alayinggä guläk pääing. Tiwän unin dayike enakengä, dambu natäke yäpuli yäkaying äminunin yäniwa, täpätütäkäkäyä yäpuli donanik,” yang inikut.

²⁵Tiwänä Josepdä kingu using inikut. “Dambu tiläxu usäkän, tiwän yäpuli täkngatukän. Anätutä dasingga tahawikge natäxu, unin tahawän kaläk. ²⁶Towiyä gämänu nomänu 7 dayiläxu krismasu 7. Tiwän wilu bulä nomänu 7 dayiläkäyä krismasu 7. Dambu uläkngayalu usäkän, tiwän yäpuli buläkän. Naxu meyä äpme alaxawä, krismasu 7 apik.

²⁷“Tiwän ile mähene towiyä gämänu tänge wenä, tiwän väyi hikngä 7-u dayixawi akyoyngäyä, krismasu 7. Tiwän wilu gusitdä yähawän bulä 7-u väyi alayingkäyä krismasu 7. Yäpulinä krismasu 7 nakge äpme dapmäke yiwitning.

²⁸“Ayat usinggän Anätutä dasingga tahawikge natäxu, unin tahawän kaläk. ²⁹Isipkätanu naxu meyä hikngä alaxawä, krismasu 7 apik. ³⁰Tiwänä ile mähene nakge dapmäke yiwigawä, krismasu 7 apik. Apän Isipkätanu naxu meyä hikngä yakap alatningge äpme bulämdaning, inale naxu wenä hikngä tixawän, kep gomu väyi tiwik. ³¹Naxu wenä hikngä tiwän, naxu yakap alawä meyä näning gwenggwende äpme bulämdaning. ³²Anätutä dambu uläkngayat gamixu, yäpulinä buläkän usingge gamik. Inä Anätutä ‘Using hikngä tahawit,’ yangu anatäkengä gamik. U natäk using hikngä tinanggenggak.

³³“Ge äpmanu äminu natändetdetnä kayä, tiwän natändetdet wam yänggaxu täpätu tuwänguyo. Tiwän Isip kewu awomu itä kang yiwik. ³⁴Ile gepbine yiwitningge äminu täkwäkguxäyä tuvänguyo. Tiwän itä yiwiike yäxawä, puyä parhaningune nanä undä, naxu 5 päningune nanä aupuke, 4 inäle pexäwik, 1-u puyä äminu uläkwäkge yämixawä pening. ³⁵Krismasu naxu nomän alatning gweng-

wenune nanä, wilu kingge umande päke, nak yolu taunune nanä gwengwenune mahande näningge peke daying yiwitning.³⁶ Naxu uläkwäxu mähande Isip nanätä takgä yiwxäwik päke näningge pening. Ge kantri awomu nakge dondapning,” yang yänikut, Josepdän.

³⁷ Josepdä wamu uläknganin yawän, kingkät puyä äminäxätdä natäpä, nomän tikut. ³⁸ Tiwän kinggä puyä äminä using yänikut. “Anätule wawungu äminu aläpäle tängäne yiwxak bimä käyä? Ngä uläpä tuwängutnim,” yang yänikut.

³⁹ Tikengä kinggä Josewu using inikut. “Wamu uläknga yaläxu, Anätutä gäle gamän yänggaläk. Tiwän natändetdet äminu gä bimä täpäti wenä. ⁴⁰ Ge gä kantrinale kuhiläle yiwiläk. Tiwän äminu undä gäle wam gwälamicke yiwitning. Tiwändeyä nä king. Ile tiwän, näle kematde yiwiläk,” yang inikut.

Josewu kinggä Isipde buläbbam täpäle yiwikge tuwängukut

⁴¹ Kinggä Josewu using inikut. “Nätä gä buläbbam täpäle tuwänguwa, Isip kewu undä awomunin kang yiwiläk,” yang inikut. ⁴² Inike ringu tuwängge matäkinä kinggä kätakngäne täpän pukukulu utdoke, Josepde kätaxune täpän pukungämikut. Tiwänä hipdu täwixu kwikwikngätä bupginu belakngä kwämbätdu imän tahakut. Imän tahawänä, uhixu täkngatu goldä tahakinu Josepde guläxune mapän pukukut. ⁴³ Tiwän kinggä Josewu äminbamde yakap täpäle tuwänguwän yiwikutde, kalisu kwämbätdu[†] imän, une päko yiwihe kukut. Kuxawän kingge puyä äminätä yakap kuxäwik, “Kundäkngake yapmitnong,” yang yakin. Kinggä Josepde using pahakut. Tiwän Isipde buläbbam täpäle yiwikut.

⁴⁴ Tiwän kinggä Josewu using inikut. “Nä king. Tiwändeyä using yänggat. Isipkätanu inaka yumdekänu dowahaning. Tike gätä ‘Using pahanong,’ yang yäxawikänä, pahaning,” yang inike, ⁴⁵ Josewu umanä käluk täknga Sapanet-Panea yang inikut. Tikengä Onde prisu[‡] umanä Potipela, tiwän yäpanä umanä Asenat uläpä, kinggä Josepde imän, mängätnäle täkut. Tikengä Isipde kewu undä tihikuke kakut.

⁴⁶ Josewu krismasnä 30 using yiwxawän, Isipde kinggä puyä buläbbam däkä yawän täkut. Täke kingu teke, Isipde kewu undä tihikuke kakut. ⁴⁷ “Krismasu 7 naxu meyä alatning,” yakut using, krismasu unggwenggwenu naxu meyä hikngä alakin. ⁴⁸ Isipkätanu naxu meyä alakin gwenggwenune Josepdä yawän, naxu undä taunu yiwxayingune äpmele inäinä petäke kukin. Naxu puyä taun kwayimune pahakinunin päxäwik, päku yämixawä, nak yolu taunune nanä gwenggwenune petäke kukin. ⁴⁹ Wilu duksäng päkapu pexawä, meyä hikngä haluhalu yanggä gwenune nanä bimä tikut. Tinggawän axendekinu kendetnangasändo tiwän, undan tekin.

⁵⁰ Krismasu nakge dapningge gwenggwenu doapuxawän, Josepde mängälu Asenat, Onde prisu Potipelale yäpatä wawakngä täpäyalä dukngikut. ⁵¹ Tiwän Josepdä “Anätutä gatängamän, meyä apgin äwä yotna nanä yangge ambulämdat,” yake, engangä yakäp täpä umanä Manase yang inikut. ⁵² Tikengä wawakngä maha täpä “Äminde kewune meyä bulak yiwit deyä, Anätutä tahawän, engangu towikggat,” yake, umanä Epraim yang inikut.

[†]41:43 Täpduxu uwomune kalisu hosdä tulipäke tihikukakin.

[‡]41:45 Onu miti yolu gwendule uman. Miti yolu unggwenune Isip nanätä tumuxu gusitde yäkakin.

⁵³ Naxu meyä alakinu äalaxawäkän, krismasu 7 apuxuwän pulukut. ⁵⁴ Josepdä “Krismasu 7 nakge dapning” yakut using, krismasu yakap gwenu une apän, kep-kewu sänésäneka yiwihiukayingu nakge undä dapgin. Tiwändeyä Isipkätanu naxu käyä tikut. ⁵⁵ Yiwihikangä Isip nanäxäyä nakge dampäke, ku kingu nakngäle inikin. Tiwän kinggä using yänikut. “Josepde kuwä, itä dasingga pahaningge daniwänü, using pahanong,” yang yänikut.

⁵⁶ Nakgäne täknga, kantri Isiwu undä gwen dapgin. Tiwänä Josepdä yolu wit pekin gwenggwenu yämä siwän, Isip nanätä apu, naxu moninggä uhikin, inale Isipkätanu naxu wenä hikngä tikut. ⁵⁷ Kewu undä gwen naxu wenä hikngä tiwän, Isipgän apu, wilu Josepde tängäne moninggä uhikin.

Josepde payänä täkwäxu Isip kukin

42 “Isipkätanu wilu käyä,” yawä natäke, Jekopdä wawakngä yänikut. “Ginu ina näimde nakge wamu doyake yiwigxaying? ² Isipkätanu wilu käyä yawäx-akum. Ge une puku uhike päkakopnong. Tiwän unin nakengu, doxumnim,” yang yänikut.

³ Tiwän Josepde payänä 10 täkwäkgäkän wit uhiningge Isip pukukin. ⁴ Tiwändeyä Josepde ulawu Bensaminu “Täke kuwä tängutnäng,” yake, nanätä äinindäkngakut. ⁵ Äminu nakge dampäke, wit uhiningge kuxawä, Israelde wawakäyä pukukin, inale Kenankätankäyä naxu wenä tikut.

⁶ Isip kepkätanu Josewu kuhiläle yiwigxawän, äminbamä wilu ile tängäne apu uhixäwik, päke kukin. Tixawän payänäxäyä wit pääningge apuke, Josepde nomune sopäsopä puke, däme päpu, kewune yamgin. ⁷ Axuwä Josepdä dayikengu, “Payäna,” yangu anatäpgut. Tike teyä “Womdune nanä yäning,” yake, “Ginu sänetä apukaying?” yangu kitokngäkän yänikut.

Tiwän “Ninu Kenandä nak uhinimde apumäng,” yang inikin.

⁸ Josepdä dayike, “Payäna,” yangu anatäpän deyä, payänä täkwäkgä “Äminu aläpä, Josepbä,” yangu donatäpgin. ⁹ Tixawänu dambu yakap tike dayipgut täkn-gale une natäpän kukut. Tiwän “Ginu amäk tahanangge wepdä apuke nindutapn-ingge apuying. ‘Isipde yolu womduyi dämänu wenämbä,’ yang yake katapningge apuying,” yang yänikut.

¹⁰ Yäniwän, payänätä “O buläbbam täpänin, usinggendo. Tike nak uhinimde apumäng. ¹¹ Ninu täpätule wawakgän. Tiwän wamu hiyäkängän yäkamängunin. Ninu wepdä apuke dandutapnimde doapumäng,” yang inikin.

¹² Iniwä Josepdä “Ginu kem yäkaying. ‘Isipde yolu womduyi dämänu wenämbä,’ yang yake katapningge apuying,” yang yänikut.”¹

¹³ Tiwänä yäkwäle wamu using inikin. “Ninu Kenan yiwigxamängunin. Tiwän ninu täpätule wawakgän. Nanindä ulapninu täpäyaläxät towikut. Tiwän ninu unekänu 12. Tiwändeyä ulapninu täpätu wenä. Tike wasekngä täpä naninkät yiwigxawät apgumäng,” yang inikin.

¹⁴ Tiwän Josepdä using yänikut. “Ginu wepdä apuke, nindutapningge apuying yangu andanit. ¹⁵ Hiyäkändembä yäkayingge using tahake dandupit. Ane yiwigxawäkän, ulapsä wasekngä täpä apik. Tike doapänu, kingu kälük yiwigxakge umande,

^{14:12} Josepdä payänä wamu kitokngä hikngä yänikulu, “‘Ulapnin pahana ma-likutde, meyä aläkngä apunggak,’ yang natäkengu, bäniyä äpmebä täpä täkwäm-bik?” yang natäke yänikut.

wamu kitokngä yänggat. Yolu awomu doleke kuning.¹⁶ Ginu undä kalabusune pexawä, täpätutäkän ku ulapsä täkapsok. Tiwänä wamu hiyäkände yaying yangu natäpit. Tike wenä tiwånu, kingu käluk yiwiakge umande yänggat. Ginu wepdä apuke, nindutapningge apuing yang natäpit,” yang yänikut.¹⁷ Yake kalabus yolune päku pewän yiwiawä, täpduxu gwenalä gwendu tukwake kwakakut.

¹⁸ Täpduxu 3 gwenune Josepdä using yänikut. “Nä Anätule anaxaläkgalunin. Ge näta daniwit using tahakengu, doxumning.¹⁹ Ginu hiyäkändekän yäkayingä kakengu, notsä täpätu kalabus yolune tewä yiwiawän, täkwäkgutäkän wilu yotsäle päke kunong, inale notsäbamu takgä yiwayak.²⁰ Tiwändeyä ulapsa wasekngä uläpähimu aläkapä kayot. Tikengä wamu hiyäkände yakinä tinggak yangu natäke, doyawä dahipning,” yang yäniwän, “Uyänggaläk usingu äpme tahanim,” yang inikin.

²¹ Tikengä inäkänu using yiwiyakin. “Ulapnin tahana malikutde, äpmanu meyä nihä pækamäng. Kwänämäkt tixäwik ‘Manutnong,’ yang yakwakäxawängän, tahana malikut. Itä päkut bimä, meyä nihä pækamäng,” yang yakin.

²² Yawä Rubendä yänikut. “Nätä dasing danikum? ‘Josewu dolahana maliwik,’ yangu andanixawayä tahawäxakum. Unin tängutna kumgutde, ile yäkwäle täknä Anätütä meyä unin nimingga,” yang yänikut.

²³ Josewu Isip wam yäxiawän, puyä äminä täpätutä Hibru wamune päpän täk-waxawä, yänikut. Tiwän “Nihä wamu u yamängu dombä natäk,” yang natäpgin. Tiwändeyä wamu yakinu Josewu anatäpgut.²⁴ Unin yawä natäke, Josewu kepänä täpu kwänämäni tiwän täkawänä, hipdu ako wamu yänikut. Tikengä puyä äminä yäniwän, Simion tänggängänuke, bälängä äwä kätakngä yangu, notnä axang yiwiawäkän, napdä wamgin.

²⁵ Tikengä Josepdä puyä äminä wepdäkän using yänikut. “Wit äwä naxu kahitde näningge yang inäinä kekngälukyäminong. Tikengä moningä inä pækapginu, wit kekngälutningunekän inäinä kekngälukyäminong,” yang yäniwän, inä u yänikut using kekngälukyämikin.

²⁶ Tiwäna yäkngä donggi pækäpu pekinune päko peke, päke kukin. ²⁷ Axuxawä tukwawän, awetningge yiwiñin womune, notnä täpätutä dongginäle nak imikge yäkngäxätan sikengu, moningä hipdu yäkngäxätan kekngälukinä kakut. ²⁸ Kake “Mäte kanong. Nä moninga hipdu yäkngaxätan kekngäluyingä tinggak,” yang yänikut.

Yäniwän meyä hikngä natäxawiik, kwätälä yamuxawä, kawäkawän tahake, “Anätutä awomu dasingge tahanggak?” yang yakin.

²⁹ Tikengä ko nanä Jekowu Kenan yiwiawän, hängä Isip kuwä, dasingga pahak-inu undä inikin.³⁰ Using inikin. “Isip kewu uwomde kuhiläle yiwiak täpätä ‘Ginu amäk tahanangge wepdä apuke nindutapningge apuing,’ yang ninike, kitokngäkän ninikut.³¹ Tiwän nindä using inikumäng. ‘Ninu wamu hiyäkängän yäkamängunin. Wepdä apuke dandutapnimde doapumäng.³² Ninu Kenan yiwiämängunin. Tiwän ninu täpätule wawakgän. Nanindä ulapninu täpäyaläxät towikut. Tiwän ninu unekänu 12. Tiwändeyä ulapninu täpätu wenä. Tike wasekngä täpä naninkät yiwiawät, teke apgumäng,’ yang inikumäng.

³³ “Tiwän kuhiläle yiwiak täpätä using ninikut. ‘Using tahawyä, ginu hiyäkängän yäkaying äminunin yang natäpit. Notsä täpätu ane tewä yiwiawän, täkwäkgutäkän wilu yotsäle päke kunong, inale notsäbamu takgä yiwayak.³⁴ Ti-

wändeyä ulapsä wasekngä uläpähimu aläkapnong. Tiwän kawit. Kakengä ginu wepdä apuke nindutapningge doapuying, tike wamu hiyäkängän yäkaying ämin-unin, yang natäpit. Tikengä notsä ane yiwik täpä hipdu damit. Tiwän Isip kewu awomune täkekän tihikuning,’ yang ninikut,” yang inikin, nanän, Jekowun.

³⁵ Naxu päkinunin wälrixwäxu, moningä wit uhiningge päke kokinu hipdu yäkmätekngäne inäinä kekngälukyämikinä dayipgin. Unin dayikengu, wawakngäxät nanäxät naxälakin. ³⁶ Tiwän nanätä using yänikut. “Gindä pahawä, enganga täpäylätä hikngä hopikamäläk. Josewu hopikutnä äwä Simionkäyä hopinggak. Tiwän Bensaminkäyä täke kuningge yäkaying? Gindä tahaxäwik, meyä däkä namikaying,” yang yänikut.

³⁷ Yäniwän Rubendä nanä using inikut. “Bensaminu kätakngane teyo. Tiwän täke kuke, hipdu täkapit. Tike doläkapa kakengu, nina wavaxu uläpäyalu yäkwale täke sipi kumsimäläk,” yang inikut.

³⁸ Iniwän nanätä using yakut. “Reseldä dukngikulu wawaknga uläpä ginkälu dowukuning, inale payänä axumgut, tiwän aläpähimdäkän yiwiak. Tiwän nä äminäläke alit. Ge axuxawä, kahit täpäne meyä täkngatu ile apänu, nä butayä täkngä naminingunin. Tiwän nä butayä uläkngatä nuwän kupilunin,” yang yänikut.

Josepde notnä hipdunä Isip kukin

43 Kenan kepktanu naxu wenä hikngä tikut. ² Tiwän wilu Isipdä päkakopginu änänggäwä puluwän, Jekopdä wawakngä using yänikut. “Hipdu puku, naxu uhike päkakopnong,” yang yänikut.

³ Tiwänä Judatä nanä using inikut. “Äminu bulämbamu uläpätä yäko wamu using ninikut. ‘Ulapsä doläkapningä kakengu, ginde nomu dohikngä dandupit,’ yang ninikut. ⁴ Ge gätä täke yawi, ulapninkät pukukengu, naxu äpme uhike päkakopnim.

⁵ Tike ‘Ulapsä mäläke pukunong,’ yawi, ninu dowukunim, inale ‘Ulapsä doläkapningä kakengu, ginde nomu dohikngä dandupit,’ yang ninikut,” yang inikut, nanän.

⁶ Tiwänä Israeldä using yänikut. “Äminu bulämbamu uläpä ‘Ulapninu täpätu käyä’ yangu inale inikin? Using inikinde, meyä täkngä namikaying,” yang yänikut.

⁷ Yäniwänä wawakngätä using inikin. “Äminu uläpätä nihale äwä ninkät nanäle ninikwayikut. ‘Nansä undan yiwiak?’ yake, ‘Äwä notsä täpätu käyä?’ yang ninikwayikut. Tiwän ‘‘Ulapsä aläkepnong,’ yang niniyäk,’ yangu donatäxäwik, yäkwale wamu ‘Hii, käyä,’ yang inikumäng,” yang yakin.

⁸ Tiwänä Judatä nanä using inikut. “Iniwi, näle apän, yupsäng pukuna. Ge nak päkakopna nake, nin, gika, äwä wawakdäkänin yangu doxummim. ⁹ Wamu kitokngä using yänggat. Bensaminu nina äpme kang yiwit. Nätä ane gäle doläkapukengu, gutongä nätä gäle tahawit. Ge gutongä u tahawit täkngale, meyä täkngä täke namiläk. Tiwän yiwikeyikngä yiwilune, nina iwikge äpme päng yiwit. ¹⁰ Gätä ‘Täke,’ yawi tupä pukukumäng gämu, awukuke awoke, hipduxäyä awukuke akopnam,” yang inikut, Judatän.

¹¹ Tiwänä Israeldä using yänikut. “Using tiwän, using tahanong. Hängä gwälampgwälamu kewu awomune nanä yäksäne kekngäluke pänong. Ge bänip gwalängge, äminu uläpäle unin imining. Pa inuxu käpängä gwälam, ingutbamädäne yanggäyi, äwä pa salinu anäkayingu kutan bimä unin yang pänong. ¹² Tikengä, moningu yakap päke kuwä ambwäpahoke kengalutdamä päkapginkät, käluk pänningkät unekän peke, ¹³ ulapsäxät täpä päke, äminu uläpäle yupsäng pukunong.

¹⁴ Anätu Kitokngänä Käyä Täpätä tahawän, äminu uläpätä ginde butayä natäke pewän, Simionkät Bensaminkälu pääkapnong. Dasingga? Wawaknga wenä tiwänu, undanä. Butayä täkngane yiwiwit,” yang yakut.

¹⁵ Tiwänä Israelde wawaxu moning, bänip gwalängge hängä, äwä Bensamin yang päke, Isip pukukin. Päpu, Josepde kayine yiwikin. ¹⁶ Tiwän Josepdä Bensamin kake, puyä äminäle kuhitde yiwiwit täpä using inikut. “Äminu aläkwäxu yotnane yänipäku peyo. Tikengä kälawu gwendu tänguke hanggayo. Ge näätä kepma wom apa, naxu ixät nänim,” yang inikut.

¹⁷ Tiwänä Josepdä inikut using, äminu uläkwäxu Josepde yolune yänipäke kukut. ¹⁸ Josepde yolune päke kuxawän naxälaxäwik, using natäpgin. “Yakap apna, moningu yäknginune kekngäluknimä päke kukumängge natäke tahanggak. Ge anihipmäke, puyä äminäle päke pewän pahaxätna, dongginin päpkge tahanggak,” yang yaxäwik naxälakin.

¹⁹ Tikengä Josepde yolune yämä däkäne täku, puyä äminäle kuhiläle yiwiwit täpä using inikin. ²⁰ “O, hiyäkän hikngä, buläbbam täpä. Yakawu ninu naxu ane uhinimde epgumäng. ²¹ Ngä axuxätna tukwawän awetnimde yiwikumäng womune yäkngin sikengu, moningu inä awäkumäng usinggän inäinä yäknginde mawune dayipgumäng. Ge hipdunin pääkapukamäng. ²² Moningu kälükäyä nak uhinimde awämäng. Tiwändeyä moningu äminu uläpätä hikngä kengäluknimik yangu donatapgumäng,” yang inikin.

²³ Yawä “Täke un. Manaxälätnong, inale moningsä awäkum. Tiwändeyä Anätuhä, nansäle Anätutä hikngä hängä gwälamu yäksäne damikutnä tiwänak,” yang yänikut. Tikengä Simionu yawän, ku notnäle täkapgin.

²⁴ Tiwän Josepde yolune päke koke, yanggä bälängä hälutningge yämike, dongginäle naxu yämikut. ²⁵ Tiwän naxu une näning yang yawän kakinde, bänip gwalängge pääkinu, Josepde kepma wom apän iminingge tändäkngakin.

²⁶ Tiwänä Josewu yolune apän, hängäläpä tändäkngakinu imike, sopäsopä puke, däme kep däkäne päpu yamgin. ²⁷ Tiwänä Josepdä using yänikut. “Ginu iwalu dolike apuying? Nansä äminäläke yawäxakumu uläpä dasing? Täkekän yiwiwit?” yang yäniwän ²⁸ yäkwäle wamu using inikin. “Naninu gäle gepbine yiwiwit täpä täkekän yiwiwit,” yang inike, “Äminu aläpä buläbbam täpä,” yang natäke, sopäsopä hipdu puke, däme kep däkäne päpu yamgin.

²⁹ Tiwän dayitäke kukengä, inä mingäle wawaxu Bensamin kake, using yänikut. “Ulapsä wasekngä täpä yawäxakumu, unin an?” yang yänikengä, Bensaminu using inikut. “Wawaknga, Anätutä gäle gwälam hikngä tahaxawän yiwitäke kuyo,” yang inikut.

³⁰ Ulapnä Bensamin kawän, butayä hikngä tiwän, yupsäng hikngä peke, epu täku, yotnä inä yiwiwit kohopike, kwänämäni tikut. ³¹ Tikiyiwihikangä, kayi yanggänä yanggätä pahawän kuwä, apu dolikut wälä däkngake, puyä äminä “Naxu sixut,” yang yänikut.

³² Tiwänä sike, Josepde gwenu inätä imike, notnä täkwäkge inätä yämike, Isip nanä Josepde yolune nakayingu inätä sikyämikin. Isip nanätä naxu Hibrus nanäxäti näningge mähe hikngä natäxakin. Ge unekänu nänangäsändo. Ile tiwän inäinä sikyämikin. ³³ Notnä uläkwäxu alakin using, yakap täpänetä ku wasekngä täpäne yäxawä, yiwitäke kokin. Yiwitäke kuwä, “Krismasninu ämbä natäxak?” yake, kawäkawän tahakin. ³⁴ Naxu sikyämikinu, pääyänä täkwäkge inäinä yämikin. Tike

teyä Bensaminde sakin gwenu, äminu 5-dä nänangäsä gwen sakin. Naxu naxälä näxäwik, wainkäyä naxälä tängopgin[§]. Tixäwik Josepkät kuläkake yiwikin.

Josepde käwu ahopikut

44 Naxu napä puluwänä, Josepdä puyä äminäle kuhitde yiwigak täpä wepdäkän using inikut. “Naxu yäkngäne meyä kekngälukyämi dopäyä, moningäxäyä yäk mawu inäinäne kekngalukyämiyo. ² Tikengä silwa käpna ulapnä waseknägä täpäle yäk mawune moningu wit uhiwikge päkapgutkät kekngälukngämiyo,” yawän, inä Josepdä yakut using tahakut.

³ Kwepdätä tembänä hikngä gusilu akoxawän, Josepde puyä ämindä yänning yäpiwä, dongginä päke kukin. ⁴ Taun teke kuwä, belakngä dolixawän, Josepdä puyä äminä inikut. “Äminu uläkwäxu yupsäng yäwaläke ku pänggänggänuke, using yäniyo. ‘Nindä grinde nomän tahana teyä, gindä ninde wäyi hikngä täkngä inale hikngä tahaying? Bulämbam täpänale käwu kukäle inale täying?’ ⁵ Käwu unggomune tängoxäwik, natändetdelu wepdä yiwigaykingäyä unggomune päxäwik yatapmänggaxunin. Ginu wäyi hikngä tahaying,’ yang yäniyo,” yang inikut.

⁶ Tiwän ku pänggänggänuke, wamu Josepdä yakut using yänikut. ⁷ Tiwänä using yakin. “O bulämbam täpä, dasingge hikngä natäke ninggaläk? Ninu hiyäkän hikngä yäkamäng. Usingu dohikngä tahamäng. ⁸ Moningu yäknginune dayipgumängu, Kenandä hipdu äwäkapna dayipguläk. Ge ‘Silva bä gol kukäle päying,’ yangu inale natäke ninggaläk? ⁹ Ninu apumängu äminu täpätutä täkngä kakengu, täke tänguwä kungäxawän, äwä ninu dolämängu puyä ämin moyoyikale yiwitnim,” yang inikin.

¹⁰ “Täke un. U yäkaying using tiwik. Imindäka täkngä kakengu, uläpä näle puyä ämin moyoyi däkngaxawän, ginu täkwäkgu meyä dowäning,” yang yänikut. ¹¹ Yang yäniwän, yäkngä inäinä kewune yupsäng päkepu peke sakin. ¹² Sixawä Josepde puyä ämindä dayitäke kukut. Payänäle yäxunetä dayitäke kuhikangu, kap gomu Bensaminde yäxune kakut. ¹³ Tiwän unin kake, meyä hikngä natäke, inä täwik wehekin. Tikengä yäkngä donggi tängäne päko peke, hipdu taunde kukin.

¹⁴ Josewu yotnäne yiwigawän, Judaxät notnä täkwäkälu “Asing tahana, ninde butayä äpmembä natäpik,” yake okopi päko, Josepde kayine pimakin.

¹⁵ Tiwänä Josepdä using yänikut. “Ginu käpna kukäle inale täying? ‘Natändetdelu wepdä yiwigaykingunin yatapmänggaxunin,’ yangu donatäke tahaying?” yang yänikut.

¹⁶ Yäniwän, Judatä yäkwale wamu using inikut. “O bulämbam täpänin, ‘Gutongä dolahamäng,’ yangu dasing ganinim? Anätutä wäyininu aläpän tapmäk. Nin äwä kap täkngä kaying täpä yangu undä puyä ämin moyoyika däknganim,” yang inikut.

¹⁷ Tiwänä Josepdä using yakut. “Usingu dohikngä pewa pahaning. Käpna kukäle täk täpätäkän näle puyä ämin moyoyi däkngake yiwigawän, ginu nansäle bänip kwikwik täkngane kunong,” yang yänikut.

Judatä ulapnä gatängämikge yakut

¹⁸ Tiwän Judatä täku, Josepdä yiwigulune inälängän yiwi, using inikut. “O bulämbam täpänin, wamu täkembä ganiwit? Kingkät gäxälu bulämbam täpäyä.

[§]43:34 Naxu bulämbam hängakakin gwengwenune wainkäyä alängokakin.

Usäkän. Tike nä puyä ämindatä yäwa, tokngä manatängamiyo.¹⁹ Tupä ninu using ninikuläk. ‘Ginu nansä ayiwänak? Tiwän notsä täpätu käyä?’ yang niniwi,²⁰ nindä using ganikumäng. ‘Hii, naninu äminäläke alikengä, ulapninu wasekngä täpä towikut. Ngä undan yiwlak. Mingätä wäwi täpäyaläkän dukngikut. Dukngikutnä payänä axumgut. Tixawän wawakngä wasekngä täpätäkän yiwxak. Uläpä naninde bänip,’ yang ganikumäng.

²¹ “Tiwän gätä using ninikuläk. ‘Aläkepnong tiwän käwit,’ yang niniwi,²² nindä using ganikumäng, o buläbbam täpäniin. ‘Wawakdäkä uläpä nanä teke ep-nangäsändo, inale aleke epänu, nanä axupixunin,’ yang ganikumäng.

²³ “Tiwandeyä gätä puyä äminda using ninikuläk. ‘Ulapsä wasekngä täpä doläkepä, ginde nomu hipdu dondandupit,’ yang ninikuläk.²⁴ Tiwänä naninde hipdu kokengu, wamu uninikuläk usinggän inikumäng.

²⁵ “Tiwänä nandä using yakut. ‘Hipdu puku naxu uhinong,’ yang niniwän,²⁶ nindä using yakumäng. ‘Ninu dowukunim, inale ulapninu wasekngä täpäxälu dowukuna, äminu uläpatä ninde nomu dohikngä nindupikge yakut. Tike ulapninu aapänu, täke äpme pukunim,’ yang inikumäng.

²⁷ “Tiwänä nanindä using ninikut. ‘Ginu anatäxaying. Mängätnatä wawakngä täpäyaläkän hikngä dukngikut.²⁸ Täpätu ahopikut. Tiwän nä doxakum. Dasingga? Kälap tukgämbä tänguke yahandekin?²⁹ Tiwän äpmanu aläpäxäyä aläke kung-gäwä, kahit bänökängän meyä päänu, gindä näle butayä buläbbam hikngä naminingunin. Nä äminäläke alit. Ge nä butayä uläkngatä nuwän kupilunin,’ yang ninikut.

³⁰⁻³¹ “Buläbbam täpä, nana wawakdäkä aläpä näxälu doxuta kakengu, axupixunin, inale wawakdäkä aläpä nandäne bäniyä hikngä. Naninu äminäläke hikngä damänsimu alik. Ge wawakdäkä aläpä ninkälu hipdu doxuna, nindä naninde butayä buläbbam hikngä iminimunin, tiwänä axupixunin.³² Tiwänä unetäkänu, näta wamu kitokngä hikngä täkngatu nanu using inikum. ‘Bensaminu nina äpme kang yiwit. Ge doläkapukengu, täpduk täpduxu yiwilu, meyä uläknga ninalekän yiwik,’ yang inikum.

³³ “Ge using kakengu, nä Bensaminde tangge täkembä gäle puyä ämin moy-oyikale ane yiwxawa, wawakdäkä aläpä payänä täkwäkät hipdu kopning?³⁴ Tike wawakdäkä aläpä doxuwänu, nä nanale hipdu doxuwit, inale meyä nanale apik täknga kawitde mähe natäxat,” yang inikut, Judatän.

Josepdä inäle yatapgut

45 Josewu butayä hikngä natäke, kwänäm titnangäsä hikngä tikin. Tiwän puyä äminä Isip nanä “Ginu undä hikngä yolu anggwenu teke epuxunong,” yang yänikut. Inale puyä äminä une yiwxawä, notnä “Nä Josep,” yang yäniwikge do-natäpgut. Tike inäkän yiwxawäyä yäniwikge natäput.² Ge puyä äminu teke epux-awäyä, Josewu kwänämä buläbbam hikngä yangotixawän, Isip nanä natäxawä, kingge yolune yiwxäyaging äminkäyä “Josewu using tik,” yang ku yawä natäpgin.

³ Tixawänä Josepdä notnä täkwäxu “Nä Josep. Nana undan ayiwänak?” yang yänikut. Tiwänä notnä täkwäxu anaxälake, yäkwale wamu doinikin.

⁴ Tiwänä Josepdä notnä using yänikut. “Ane inälängän hikngä apnong,” yawän, apgin. Tiwänä using yänikut. “Nä notsä Josep, tupä gindä Isip nanäle yämä uhiki-nunin.⁵ Tiwandeyä äpmanu näle u tahakinde, bänipsäxätanu meyä mawänong. Bä

tokngä täkngatu gihäle manatäpnong. Inale Anätutä ämin gatangyämikge natäke tewän, nätä gämäxu apgum.⁶ Nak takgä yiwigätna, krismasu gwenälä apuxung-gak. Tiwän nak puyä dowahake dowäke, krismasu 5-käyä äpme yiwitnim.⁷ Anä-tutä kahitnä inätä hikngä täkngatune gatängdamän, gindä yirike, bapuha mahande sakngälawikge natäke tewän, nätä gämäxu apgum.

⁸ “Nä yolu awomune gindä dolahawä apgum. Tike Anätutä tewän apgum. Tiwänä Anätutä napmämbän, Isipde kingge natändetdet inixäwik, kingge yolune yiwigätna äminunin dayingyiwäxäwik, Isipde kuhiläle yiwigat.

⁹ Ge ginu yupsäng ko, nana using ininong. ‘Nä Josep dika wawakgä wamu aläknga tewa apunggak. Anätutä tahawän Isip kewu awomde bulämbam täpäle yiwigat. Ge mayiwiyo. Tike näle yupsäng hikngä epso.¹⁰ Päkepu nina wäkngasim, distrik Gosenu kewu uwomune yiwiläk. Ge wawakga, bapuka, towiyä gämända, sipsipda, hängä täpäka yangu ane päkepu peke yiwiläk.¹¹ Äminbamu undä nakge dapmäx-awä, krismasu 5 apixunin. Ge ane epnong. Tiwän nätä dandung yiwit. Tike dondan-duyiwa, ginu undä nakge dapnäng,’ yak wawakga Josepdän,’ yang ininong.

¹² “Nä Josepdä daninggat. Ginu undä nä nandukengu, anatäpnangäsä. Bensamin, gä ulapna hikngä. Gäxäyä näle anatäpnagäsä.¹³ Ge ko nana ahikngä ininong. ‘Josewu kantili Isipkätanu, umanä bulämbam hikngä,’ yang inike, hängä ane inaka dayiyigexät inike, yupsäng täkepnong,” yang yänikut.

¹⁴ Yänikengä Bensaminu täku betake, kwänämü initikut. Tiwän yäkwälexäyä Ben-samindä betaxäwik initikut.¹⁵ Tiwän Josepdä notnä undä yänitixäwik, kis pa-hangyämítäke kukut. Tiwänä notnätä wamu une inikin.

¹⁶ Tiwänä “Josepdä notnä aapuying,” yangu kingge yolune yatäke kuwä natäke, king äwä puyä äminäle kuhiläle yiwigätna yanggä täke hikngä natäpgin.¹⁷ Tiwänä kinggä Josewu using inikut. “Notda using yäniyo. ‘Wilu donggihäne päko peke, Kenande hipdu kunong.¹⁸ Ku nansä, gihäxät nanä yangu undä ane näle päkapnong. Tiwän Isipde kewu nomän hikngä womdu dama, une yiwitning. Yirike pahawä, naxu nomängän alaxawä päke näning,’ yang yäniyo.”

¹⁹ “Yäniike unetäkänu using tahaningge yäniyo. ‘Engangsä, mängätsä, nansä yang päkapningge, kalbimä bulämbamu Isip nanätäne gwenduyi päke kunong.²⁰ Hängä täpähäle manatäpnong, inale hängä Isip nanä gwälamgwälamu äpme damit,’ yang yäniyo,” yang inikut, kinggän.

²¹ Tiwänä Israelde wawaxu using tahakin. Kinggä yakut using, Josepdä notnäle kal bimä bulämbamu gwenduyi yämike, naxu kahitde näninggexät yämikut.²² Unetäkänu täwik käluxu notnäle kwämbätdü kwämbätdü yämikut. Tikengä Bensa-minde täwik käluxu 5 äwä moningu 300 silwa yang imikut.²³ Tike nanäle päku iminingge using pekut: Hängä gwälamgwälamu Isip nanä donggi 10-une päko peke, donggixät inale pengämikut. Tikengä wit, bret, äwä naxu kahitde näpikge yangu donggi mängälä 10-une päko peke, donggixät inale pengämikut.²⁴ Pengämike notnä yäning yäpiwän kuningge tahaxawä, using yänikut. “Kahit täpäne täkungu, mayan-ganinong,” yang yänikut.

²⁵ Tiwänä notnä täkwäxu Isip teke, nanä Jekopde Kenan kopgin.²⁶ Ko nanä us-ing inikin. “Josewu doxumgut. Ayiwäxak. Tiwän unetäkänu äpmanu Isipde kuhiläle yiwigätna,” yang inikin. Unin yawä, hatnäxäwik, “Hiyäkän yäkaying,” yangu do-natäpgut.²⁷ Tiwän wamu Josepdä u yänikulu undä inikin. Tiwänä kalbimä bulämbamu Josepdä yämikut gwengwenunin dayike, nanäle bäniku tangäne yiwikut.

²⁸Tikengä using yakut. “Hiyäkände hikngä. Wawaknga Josewu ayiwäxak. Ge pukuke kakengä kupit,” yang yakut.

Jekowu Isip kukut

46 Tiwän Israelu hängä täpänä undä päke, yotnä teke kukut. Kuhikangä Berseba kundopgut. Une kundoke, nanäle Anätunäle kälawu sipmäke hawän yähäkukin.

²Tiwän kupiläne Anätutä tahawän, dambu bimä tikut. Tixawän Anätutä “Jekop, Jekop” yang iniwän, Israeldä “We! Nä ane,” yang inikut.

³ Iniwän Anätutä using yakut. “Nä Anätu. Bapukale Anätu, nä unin. Gä Isip kuwiläkge manaxälayo. Isipkätanu näätä äpme pahawa, gäle bapuka sakngälawän, kantri inulung hikngä dakngawän yiwitning. ⁴Isiwi gäxät pukunimunin. Tikengä hipdu Kenanu pääkakopit. Gä Josepkät yiwxäwik kupiyä, itä kwayiwik. Ge Isip kuwiläkge, manaxälayo,” yang inikut, Anätutän.

⁵Tiwän Jekowu Berseba teke kukut. Wawakngä uläkwäkgä Jekop, mängätnä, engangä yangu kalbimä inulungu kinggä pewän kukinu unggwenggwenkätan päko peke, päke kukin. ⁶Unetäkänu kälawu äminsak äwa hängä täpänä Kenan pääkin yangu undä unuxät pake kukin. ⁷Jekopdä ixät nanä undä päke, Isip kukut. Wawakngä, yäpanä, bapunä wäwi, bapunä mängälä yang unda pake kukut.

⁸Jekopde wawakngä, bapunä yangu Isip kukinu umanä using.

Yakap täpä Ruben. ⁹Tiwänu Rubende wawaxu Hanok, Palu, Hesron, Karmi yang. ¹⁰Tiwänu Simeonde wawaxu Jemuel, Jamin, Ohat, Jakin, Sohar Saul yang. Saulde mingä Kenan nanä. ¹¹Tiwänu Livaile wawaxu Gerson, Kohat, Merari yang. ¹²Tiwänu Judale wawaxu Er, Onan, Sela, Peres, Sera yang. Tiwändeyä Erkät Onankälu Kenan kumgumäläk. Judale wawaxu Peres, uläpäle wawaxu Hesron, Hamul yang. ¹³Tiwänu Isakarde wawaxu Tola, Pua, Jasup, Simron yang. ¹⁴Tiwänu Sebulunde wawaxu Seret, Elon, Jalel yang. ¹⁵Jekopde wawaxu uläkwaxu, mängätnä Lea itä Mesopotemia yiwxäwik dukngikut. Yäpanä täpätuxäyä andukngikut. Umanä Daina. Jekopde mängälü Leatä dukngikutkät bapunä uläkwäkälu unekänu 33.

¹⁶Tiwänu Gatde wawaxu Sifion, Hagi, Suni, Esbon, Eri, Arodi, Areli yang. ¹⁷Tiwänu Aserde wawaxu Imna, Isva, Isvi, Beria yang. Tiwänä haminä Sera. Aserde wawaxu Beria, uläpäle wawaxu Heber, Malkiel yang. ¹⁸Gat Aser yangu, Jekopkät Silpaxätdé wawak. Silpa uläpä Labandä yäpanä Leale puyä äminäle imikulunin. Jekopkät Silpaxätdä dukngikumäläkät bapunä uläkwäkälu unekänu 16.

¹⁹Jekopde mängälü Resel ile wawaxu Josep, Bensamin yang. ²⁰Josepde mängälü Asenatdä wawakngä Isip dukngikulu Manase, Epraim yang. Asenalu Potipera Onde prisu uläpäle yäpa. ²¹Tiwänu Bensaminde wawaxu Bela, Beker, Asbel, Gera, Naman, Ehi, Ros, Mupim, Hupim, Art yang. ²²Jekopde mängälü Reseldä dukngikutkät bapunä uläkwäkälu unekänu 14.

²³Tiwänu Dande wawaxu Husim. ²⁴Tiwänu Naptalile wawaxu Jasel, Guni, Jeser, Silem yang. ²⁵Dan, Naptali yangu Jekopkät Bilhaxätdé wawak. Bilha uläpä Labandä yäpanä Reselde puyä äminäle imikulunin. Jekopkät Bilhaxätdä dukngikumäläkät bapunä uläkwäkälu unekänu 7.

²⁶Inä Jekopde wawak äwä bapunä yangu Kenan teke Isip kukinu unekänu 66. Wawakngäle mängät täkwäkäyä using kukin, tiwändeyä unuxälu doxendekin.

²⁷ Tike Josepde wawaxu Isip alakumäläxu uläpäyatkät Jekopde wawak, bapunä Ke-nan teke Isip kokinu uläkwäkälu unekänu 70.

²⁸ Isiwu axundokengu, Jekopdä Josewu Gosen apu dayipikge natäke, Juda gämäk iningyäpiwän, Josepde kukut. Tiwänä Jekop yänggwälu Gosen kundoxawä, ²⁹ Josepkäyä Gosen kuwikge kalisu inäne gwenu tändäkngake, täko yiwi, nanä Israel kawikge kukut. Ku nanä kake täku betaxäwik, belakngä initikut.

³⁰ Tiwänä nanätä Josewu using inikut. “Nina kayitä angganduke, ‘Käluk yiwxiläk,’ yangu anatäxat. Ge äpmamanu axupitdekän,” yang inikut.

³¹ Tiwänä Josepdä notnä, nanä, äwä nanäxät nanä yangu using yänikut. “Kingu us-ing ku iniwit. ‘Notna, nana, äwä nanaxät nanä yangu Kenan kewu uwomune yiwxayingu näle aapuying. ³² Äminu uläkwäxu sipsip, towiyä gämän yang daying yiwäx-ayingunin. Ngä sipsipnä, towiyä gämänä, äwä hängä täpänä yangu undä päkapuy-ing,’ yang iniwit. ³³ Ge kinggä yawän kuwä, ‘Ginu ina puyä bimä pahakayingunin?’ yang daniwän, using ininong. ³⁴ ‘O bulämbam täpänin, ninu tupä bapunindä pa-hakakin using pahakamängunin. Wawakdäkänetä sipsip, towiyä gämän yang daying yiwxakumängä, using daying yiwxamäng,’ yang ininong. Using iniwä, kinggä Gosen kewu awomune äpme pewän yiwitning, inale Isip nanä sipsip dayingyiwäx-aying äminde mähe natäxayingunin,” yang yänikut, Josepdän.

Josepdä notnä, nanä yang kingge yänipäkapgut

47 ¹⁻² Tiwänä Josepdä notnä 5 tuwänguwän, Gosen kep womu teke, kingge kukin. Kuke Josepdä kingu using inikut. “O king, nana, notna yangu sipsipnä, towiyä gämänä, äwä hängä täpänä undä päke, Kenanu aleke apuhika, Gosen kep womune aapuyingä undan yiwayak,” yang inikut. Inikengä notnä uläkwäxu yawän, kingge kayine kopgin.

³ Tiwän kinggä using yänikut. “Ginu ina puyä bimä pahakayingunin?” yang yänikut.

Yaniwän yäkwäle wamu using yakin. “O buläbbam täpänin, ninu tupä bapunindä pa-hakakin usinggän, sipsip dayingyiwxamängunin,” yang inikin.

⁴ Unetäkänu using inikin. “Kenankätanu naxu wenä hikngä tiwän, sipsipdä nä-nangäsäxäyä wenä tinggäwä, mätekngä womsimu ane yiwitnimde apumäng. Ge gätä täkembä yawi, ninu Gosen yiwitnim?” yang inikin.

⁵⁻⁶ Tiwänä kinggä Josewu using inikut. “Isip kewu awomu gätäne. Nangga äwä notda yangu gäle apuying. Tiwän Isipkätanu kewu nomän hikngä Gosendän. Ge une yawi yiwitnong.

“Tiwänä notda uläkwäkätanu, iminimindäka kälawu nomängän daying yiwxay-ingä kakengu, u äminuningän tuwänguyo. Tiwän nätäne itä daying yiwitining,” yang inikut.

⁷ Tiwänä Josepdä nanä Jekowu kingge kayine initäkapän, Jekopdä kingu wam gwaläng imikut. ⁸ Imän kinggä “Gä krismasda dasingdasing?” yawän, ⁹ using inikut. “Kewu anggomune tihikuxäwik, krismasna 130 yiwxat. Tiwän u tihikukumu meyä bulak tihikukum. Bapunatä tihikuxäwixu, krismasu meyä ayiwikin. Tike näle krismasu mätekngä,” yang inikut. ¹⁰ Tikengä wam gwalängu hipdu imixäwixu, aepuxukut.

¹¹ Tiwänä kinggä inikut using, Josepdä nanä, notnä yangu Ramses Distrikätanu** kewu womduhim yämän, une yiwikin. Isipkätanu Ramses Distrikge kewu nomän hikngä. ¹² Unetäkänu Josepdä nanä, notnä, nanäxät nanä, äwä engang yangge natäke, naxu ämin apmäng yämixawän, näxäwik yiwikin.

Josepdä Isip nanä gatängyämikut

¹³ Isip nanä, Kenan nanä yangu naxu wenä hikngä tinggawän, takgä yiwxawän, kitokngänä wenä tikin. ¹⁴ Tiwänä moningu Isip nanätäne awä Kenan nanätäne yangu undä hikngä nakge tahaxäwik, Josepde imä päge, kingge yolune päku pekut. ¹⁵ Isip nanä Kenan nanä yangu moningä undä mumbä pulukgawän, Isip nanä undätä apu, Josewu using inikin. “Moninginu undä amutna puluying. Tiwändeyä gä inale nindung yiwxawi kumnangge tikamäng? Naxu niming,” yang inikin.

¹⁶ Tiwänä Josepdä using yänikut. “Moningsä awulukge tiwänä, kälawu alowikayingunin päkapu namixawän, yäkwäle naxu äpme damit,” yang yänikut. ¹⁷ Yäniwän sipsip, meme, towiyä gämän, hos, äwä donggi yangu undä päkapu imikin. Tixawän yäkwäle nak yämän näxäwik, yiwxawän krismasu unggwenu apgut.

¹⁸ Krismasu unggwenu apuxuwän puluwänä, hipdu apu Josewu using inikin. “Buläbbam täpänin, ‘Naxu nimiyo,’ yangu dongganinangäsä teyä, moningninu wenä. Tiwän kälawu äminsakäyä gäle undä anggamikumäng. Ge äpmanu hängä täpätu nakge gaminangäsä wenä. Tike nihäxät kepniinkätgän.” ¹⁹ Gä inale nindung yiwxawi kungäxätna, kepniinu moyo yiwitnanggenggak? Nihäxät kepniinkät päxäwik, naxu nimiyo. Tiwän ninu kingge puyä ämin moyoyi däkngana, itä nihä äwä kepniin yangu towikngä däkngawik. Nak salin nimiyo. Tiwän unin pahana, kewu wäyi doliwik. Tiwän bulä alawä, unin päge nake, doxumnim,” yang inikin.

²⁰ Naxu wenä hikngä tiwän, Isip nanä undä kepniä pewä, Josepdä kewu undä kingge umande uhiwän, kinggä päge, towikngä däkngakut. ²¹ Josepdä kepniä uhiwän, äminu Isip nanä undä hikngä kingge puyä ämin moyoyi däkngakin. ²² Tike prisu moningu kinggä iwikge yämixawän, naxu uhingnäkakin. Ge nakge dondapmäke, kepniä dowewä päkut.

²³ Tiwänä Josepdä äminu Isip nanä using yänikut. “Äpmanu kingge umande kepsä, gihä yangu auhinggat. Ge nak salinu anin päku, puyäne pahanong.” ²⁴ Itä bulä alawä pækengu, äpuuke 1-u kingge imixäwik, 4 gihäle penong. Tikengu gihäle peningune nanä käwutdu sakngäyile pexäwik, käwutdu gihä, gihäxät nanä, äwä engangsä yang näningge, penong,” yang yänikut.

²⁵ Yäniwän using inikin. “O buläbbam täpänin, ninu axumnangäsä teyä, gätä ilakngä ninduke, gatängnimitäkapunggawi, käluk yiwitnanggekamäng. Ge kingge puyä ämin moyoyile äpme yiwitnim,” yang inikin.

²⁶ Tiwän Josepdä mämä wamu using tekut. “Isipkätanu kewu kinggänekän. Ge äminu undä naxu puyäne nanä pækengu, äpuuke, 1-u kingge imixäwik, 4 inäle pening.” Mämä wamu uläknga äpmankäyä using yiwäkak. Kinggä äminbamde kewu awäke teyä, prisde kewu dowäkut.

**47:11 Gosen kewu uwomu umanä täkngatu Ramses Distrik.

Jekopdä inä kupän kwayiningge Josep inikut

²⁷ Israel yänggwälu Isip päku, Gosen kep womune yiwikin. Une yiwigawik, kepna pätäke kuke, engangu dukngixawä, meyä sakngälakut.

²⁸ Jekowu Isip yiwigawän, krismasu 17 apuxukut. Unekänu krismasnä 147 yiwikut. ²⁹⁻³⁰ Täpduxu axupikge däpi tiwän, wawakngä Josewu yawän apän, using inikut. “Gätä ilakngä nanduxaläkngä kakengu, näle natäke, gwälam hikngä tahaxawik, wamu ganiwilu kätakga bakanale kematde täxäwik, ‘Usingu äpme tahawit,’ yangu hiyäkände hikngä naniyo. Nätä kupa, Isipkätanu maxwayinong. Tike näta kungäke bapunale kuwa, gupna Isipdä täke, bapuna kwayikin womune täku kwayinong,” yang inikut, Josewun.

Iniwän “Usingu äpme tahawit,” yang inikut.

³¹ Tiwänä Jekopdä “Anätule umande hiyäkände hikngä naniyo,” yang iniwän, Anätule umande hiyäkände hikngä inikut. Tiwän Israelu däme däpmunä pekgak womune täpu temäke, Anätule eu wam yakut.

Jekopdä Epraimkät Manasexälu wam gwaläng yämikut

48 Täpduxu womdu yiwihihangä, ämindä Josewu using inikin. “Nangga amalik,” yang iniwä, Josepdä wawakngä Manase Epraim yang yänipäke, nanäle kukut.

² Kuwän “Wawakga gäle aapuk,” yawä, Israelu awekulu, kwätän hikngä tahake, enake yiwikut.

³ Tikengä Josewu using inikut. “Nä Kenankätanu taunu Lus unggäpangune^{††} yiwigawa, Anätu Kitokngänä Käyä Täpätä apu, wam gwalängu using namikut. ⁴ Nätä pahawa, gä engangu naxälä towimbi, meyä sakngälawik. Nätä pahawa, bapuka kantrinä inätä täke yiwitning. Tiwän kewu awomu, bapukale tupäkände äpme yämít,” yang nanikut,” yang inikut, Josewun.

⁵ Unetäkanu using inikut. “Nä ane gäle doapuxäwa, wawakga Isip alakumäläxu aläpäyalu nina wawak däkngakamäläk. Ruben Simeon yang towikum bimä, Epraim, Manase yangkäyä wawaknga däkgnakamäläk. ⁶ Tiwän engangu Epraim, Manase yangge mehene towimbiläxu, gikale. Tiwän näle wawakgä kewu Kenan uwomune päningu, Epraim, Manase yangkäyä awähimäläk. Tike ulapnä ile mehene alatningu payänäle kewune yiwitning. ⁷ Wamu u yänggalu, mingga Reselde natäke yänggat. Kewu Mesopotemia uwom teke, Kenan kewu uwomune taunu Epratde wäkngäsim kuxäwik, Reselu kumgut. Tiwän butayä hikngä natäke, Epratde kahit kwayimune kwayikum,” yang inikut. (Epralu, äpmanu Betlehem yang inikaying.)

⁸ Tikengä Israeldä Josepde wawak dayike, “Aläpäyalu imin?” yang iniwän, ⁹ Josepdä yäkwäle wamu using inikut. “Aläpäyalu wawaknga Anätutä ane Isip yiwigawa namikulunin,” yang inikut.

Tiwän “Näle päkapso. Tiwän wam gwaläng yämít,” yang inikut.

¹⁰ Israelu äminäläke tiwän, kayi kupilä tiwä, nomänu dondayipgut. Ge Josepdä wawakngä yänipäkapän, Israeldä bapunä päku betake, kis tahangyämikut. ¹¹ Betake Josewu using inikut. “Gäle nomu dombänggandupit yang natäxakum deyä, Anätutä

^{††}48:3 Tupä taunu Betel unggäpangnu Lus yang inikakin.

pahawän, gikakänu donggandut. Tike wawakgaxät undä dandupa yiwimäng,” yang inikut.

¹² Tiwäna Josepdä wawakngä Israelde bälängäne wäkngäsim yiwikumäläxu yäniwän, kwayimune päku yiwxawät, Josepdä sopäsopä nanäle nomune puke, däme kepkätan täpu temgut.

¹³ Josepde wawaxu uläpäyalu, yakap täpä Manase, tiwän ulapnä Epraim. Ge Josepdä Manase kätakngä dambunä hamändä täke, Epraimu kätakngä hiyänä hamändä täke, Israelde yänipäkapän, Manase Israelde hiyä kawut yiwan, Epraimu Israelde dambu kawut yiwikut. ¹⁴ Tiwändeyä Israeldä kätakngä hiyä hamändä Epraimde kuhilune täke, kätakngä dambu hamändä Manasele kuhilune täkut. Manasetä gämäk alakut deyä, kätakngä hiyä hamändä doläkut.^{**}

¹⁵ Tixäwik wam gwalängu using yämikut.

“Bapuna Abraham, nana Aisak yangu Anätule wam täwake, ile gepbine yiwikumäläk.

Anätu uläpätä yiwikiyiknga yiwitäkapulu, iwigge nandung yiwik.

¹⁶ Meyä näle apginu nä axumnangäsä teyä, itä ängela däkngake gatängamixawän yiwitäkaput.

Ge Anätu uläpätä wakwakdäkä aläpäyalu bänip kwikwixu äpmeyä yämik.

Ämindä wakwakdäkä aläpäyatde uman yakengu, nina, bapuna Abraham, äwä nana Aisak yangge dombulämddäning.

Tiwän wakwakdäkä aläpäyalu engangu äpmeyä towimbät, meyä sakngälawik, kewu anggomunen,” yang yakut, Jekopdän.

¹⁷ Nanätä kätakngä hiyä hamändä Epraimde kuhit täpän kake, Josepdä “Uhamänu Manasele kuhit tänangäsä tahanggak?” yang natäke, nanäle kätaxu uhamänu Manasele kuhiläne täku tewikge täxäwik, ¹⁸ using inikut. “Nan, usingundo. Yakawu aläpäni. Ge kätakga hiyä hamändä ile kuhit täyo,” yang inikut.

¹⁹ Tiwänä Jekopdä usingu dolahawikge natäke, using inikut. “Wawakngä, anätät. Ixäyä bapunä äpmeyä sakngälake, kantri inätä täke yiwitning. Tiwän umanä käyä tiwik. Tiwändeyä ulapnäle umanu bulämbam hikngä äpmeyä tiwän, payänäle umanu yapmimbik. Tiwänä ulapnäle bapunä meyä sakngälake, kantrinä inäinä pake yiwitning,” yang inikut.

²⁰ Tikengä täpduxu unggwenune Jekopdä wam gwalängu using yämikut.

“Mahande Israel nanätä äminu wam gwaläng yäminingge natäkengu, gitde natäpä apän, using yänining.

“Anätutä gwälam hikngä tupä Epraim, Manase yangge pahakut usingu, gälexäyä usinggän pahayok,’ yang yänining,” yang yänikut, Jekopdän.

Wamu u yakulu, ulapnä Epraimde umanu yakapde yiwan, payänä Manasele umanu mahande yiwikut.

²¹ Tiwänä Israeldä Josewu using inikut. “Nä axumnangenggat. Tiwändeyä Anätu ginkälu äpmeyä yiwxäwik, bapuhäle kewune hipdu danipäke kuwik. ²² Sekem nanäle kewu nomän hikngä. Tupä kwälemna, gwäwäyäna yang pake, Amor nanäxät amäke, kewu uwom täkumu notdale doyämit, tike gäle gaminggat,” yang inikut.

^{**48:14} Tupä nanätä wam gwaläng yäminingge, wawakngä yakäp täpä nanätä kätakngä hiyänä hamändä pake, ulapnä dambunä hamändä pækakin.

Jekopdä wawakngä mahande dasingga yiwitninggäne yänitapgut

49 Jekopdä wawakngä yangyawämbän apä, using yänikut. “Wäkngasim ap-nong. Tiwän mahande dasingga yiwitninggäne danitapit.

² Ginu undä Jekopde wawak, ginu undä ane apnong.

Nä nansä Israeldä yäwilu, apuke natäxätnong.

³ Ruben, gä wawaknga yäkap täpä.

Näle kitokngä, gätä päkuläk.

Wawakdäkäne gä gämäk towikum.

Umanda käyä.

Kitokngäka käyä.

⁴ Tiwändeyä umanda wenä tiwik.

Yanggä däkngake matäwä sipmäkayingbimä säkge doyiwxaläxunin.

Nanggale mängätkät pekumäläk.

Mängätnaxät peke, mayäkngä buläbbam hikngä namikuläk.^b

Ge gä yakap täpäle doyiwiläk.

⁵ Simeonkät Livaixälu yiwikyiwikngä usäkän.

Hängä amäk pahanangäsätäne pake, äminsipmäk tahakamäläxunin.^c

⁶ Wepdä wam yäxawälu, nä doxuwa yiwitnim.

Wam yiwikyäxawälu, donggatängyäma yänim.

Inale tokngä natäkengu, ämin sipmäkamäläxunin.

Äminde towiyä gämände kendängalu yumdekän sipmändäkngawät tahandambätäkayingunin.

⁷ Bäniptoxu yupsäng natäke, tokngä natäxäwik, äminu tokngä däkä yumdekän yämikamäläxunin.

U tahakamäläkge tokngä däkä inä pähimäläk.

Tiwän bapunä unekänu donggatäke yiwitning.

Tike Israelkätanu kewu noträätä pänigune täpätu täpätu petäke kuwa yiwitning.

⁸ Juda, notdatä umanda tängetnatning.

Iwalda gätäkän sipiläk.

Tiwän nanggale wawakngä gäle sopäsopä putning.

⁹ Juda, gä laion bimä.

Laiondä kälap ku sipmäke nake,

hipdu päkapu pekyiwixawä,

ämindä doxu pahangyawäxayingbimä.

¹⁰ King puyä Judatä täpixu ämindä doläning.

Inä bapunätä tätäke koxawä,

towlkngätä apungä puyä uläknga täpik.

Täke kantri undä itä daying yiwik.^{¶¶}

¹¹ Donggi wain puyäne äwamä pewä, wain salinu änäning.

Tiwän täwikngäxäyä wain yanggätä ähälutning.

Tiwändeyä wainu dowuluwik.

¹² Ämindä wain tängokgäwä, kayi wain bimä dak tining.

^{¶¶}49:10 Wamu aläknga, yäpulinä kätak hikngä donatäxayingunin.

^b49:4 Yakap 35:22 ^c49:5 Yakap 34:25-30

Kälawu äminsakge mämu ämindä päke tängokgäwä,
mayä mämbimä kwak hikngä tining.^{§§}

¹³ Sebulunu yanggä gwende kwayimune yiwik.

Kewu uwomu nomän tiwän, sipdä päkapu yiwitningge nomän.

Kewu Sebulundä täpixu täkungu taun Saidonde kewune yiwik.

¹⁴ Isakalu donggi kitokngä gwendo bimä.

Tiwändeyä meyä käwukäwut wamängämä,
moyo päke pek yiwik.

¹⁵ Isakalu kewu äyiwä täkaningge womdu kawän nomän hikngä tiwänu,
moyo yiwäni täkäning.

Tike äminde puyä ämin moyoyi däkngake,
meyä pärkge gwtakengu,
puyä kitokngä hikngä pahawik.

¹⁶ Danu äminä nomän daying yiwik.

Israel notnätä daying yiwxaying using daying yiwik.

¹⁷ Danu gomok bimä.

Gomokgä kahitápäne kohopike yiwxawä, äminu hos tängäne apä, hosde bäläng
yähawä, hosdä hätnawä, äminu hos tängäne yiwxayingunin päkepu sippmäkay-
ing using tahawik.*

¹⁸ Yawe, gätä gatängamiläkge yiwxat.

¹⁹ Gatde yolu kukanananggä apu pahawä malining.

Tiwändeyä Gatdä mähexätändä apu sipik.

²⁰ Aserde kewune naxu nomän alätning.

Tiwän naxu gwälam hikngä kingge yämik.

²¹ Naptali meme tukgä inä natäk tihikuxäwík,
engangä gwälam hikngä dukngikaying using tahawik.

²² Josewu nawu täkngatu bimä.

Yanggä akondokayingune doke, salinä meyä hikngä aläxawä,
kätagngä täpmäxäwík, dämän täpä täpä kopik.

²³ Kwalemdä amäkaying ämindä tokngä natäke kwälemdä temningge pahakin.

²⁴ Tiwändeyä Josewu kwälemnä päkulu,

kätagngä doyamumbä, nomängän mukut,

inale Jekopde Anätu kitokngänä käyä uläpätä gatängämikut.

Anätu uläpä Israel daying yiwxak täpänin.

Anätu uläpä Israelde hup.[†]

²⁵ Bapukale Anätutä gatänggaminggaxunin.

Anätu Kitokngänä Käyä Täpätä bänip kwikwik gaminggaxunin.

U gamikgä pahawän, hopä enetängätä kepdate epning.

U gamikgä pahawän, yanggä amälankätändä kepdate akopning.

U gamikgä pahawän, mängälä gin yänggwätkätan nanä engangu meyä dukngitning.

^{§§}**49:12** Judale kewu nomän hikngä tiwän, nak puyä meyä pahaxäwík, kälawu meyä towitning.

***49:17** Dande bapuna äminu naxäländö. Tiwändeyä kitokngänä käyä tiwä, iwalnä sipning.

[†]**49:24** Anätu huwu bulämbamu gwendo bimä. Israel nanä undan kuhopiwä, iwal-
nätä sipnangäsändo.

26 Wam gwalängu bapunatä näle namikinu, gäle gamitdä ayapmik.
 Wam gwalängu meyä hikngä anggaminggatdä täwalde nomu ayapmik.
 Wam gwalängu anggaminggalu gätä päpiläk.

Notda täkwäkätanu äminu bulämbam däkngakuläkgä päpiläk.
 27 Bensaminu homu tuxu kitokngäna käyä gwendu bimä.
 Kälawu tembänä ku sipmäke nänggaxunin.[‡]

Ge kupiläne notnäle uhike yämninggaxunin,” yang yakut, Jekopdän.

28 Wamu uläkwäxu Israelde wawaxu 12 uläkwäkge bapunä mahande dasingga yiwitninggäne yänikulunin. ‘Using yiwitning’ yangu u yänikulu, wawakngäle yiwikyi-wikngä dayipän tixawä yänikut

Jekopdä kupän kwayikin

29–30 Wawakngä mahande dasingga yiwitninggäne yänikengä, Jekopdä wawakngä puyä wamu täkngatu using yänikut. “Nä axungwäke notna axumgin aminde kuwitde däpi alik. Ge axupa, gupna Kenan täke kunong. Täku hupgänangu bapuna, nana yang pekindäkäne tenong. Hupgänangu undäkä Makpelaxätan, Epron Hit nanä uläpäle kewune. Makpelaxät Mamrexälu wäkngäsim wäkngäsim. Hupgänangu undäkä kepkät Abrahamdä Epronde kätaxune mätmätde uhikut. 31 Abraham, mängätnä Sara yangu undäkäne pekin. Tiwän Aisak, mängätnä Rebeka yangkäyä unekän pekin. Ge Leatä kupäntäyä une tekum. 32 Kewu uwomkät, hupgänangu undäkäxälu Abrahamdä Hit nanäle kätaxune auhikut. Ge ninaxäyä axupa, gupna aläku, hupgänangu undäkänekän tenong,” yang yänikut.

33 Puyä wamu wawakngä yänipulukengä, Jekowu bälängä awekgaxune päko peke kungäke, bapunä tupä kumginde kukut.

50 Nanatä kupän, Josewu butayä hikngä natäke, nanä betake initixäwik, kis tahangämikut. ²Tikengä “Gupnä bukatayäk,” yake, puyä äminä doktale yiwiwaxing täkwäxu yäniwän, nanäle guwu mäläsin pexäwik, täwikgä täpä kopgut.[¶] ³Puyä uläknga tahananggengu, täpduxu 40 tahakakin. Ge Israelde guwu using pahaxawä, täpduxu 40 apuxukut. Tixawän Isip nanä ile butayä natäke, kwänäm tixawä, täpduxu 70 apuxukut.

4 Butayä täkngane yiwikinu puluwänä, Josepdä kingge puyä äminu umanä käyä täkwäxu using yänikut. “Näle täke natäkengu, kingu using ininong. ⁵‘Josewu nanatä using inikut. ‘Wamu uyäwilu, Anätule umande ‘Usingu äpmehawit,’ yang naniyo,’ inike “Nä axupitde däpi alinggak. Ge näätä kupa, mätmälu Kenen kep wom-une ninale kwayikum däkäne täku teyo,” yang iniwän, “Usingu äpmehawit” yangu Anätule umande inikut. Ge täkembä tewi, nanä Kenan täko tekengä, hipdu apik?” yang ininong,” yang yänikut. ⁶Yäniwän king ku iniwä, Josepde wam natäke, kinggä using yakut. “Täke. Nanggatä yawän Anätule umande inikuläk using täko teyo,” yang inikut.

7 Tiwänä Josewu nanä kwayiwikge kopgut. Tiwän kingge puyä äminu umanä käyä kingge yolune pahakaying, puyä äminu umanä käyä Isipkätan pahakaying awä

[‡]49:27 Homu tukgä kälap yäwake sipmäke napulukaying using, Bensaminde bapunäxäyä iwalnä using pahaning.

[¶]50:2 Isip nanä umanä käyä ämindä kupä, gupnä bukatayäk yake, doktatä gupnä matäke, bänityä sike, maäläsinu inäinä peke, täwikgä wamätäke kokakin. Tikengu boksune pexakin.

⁸ Josepkät nanä, payänä, ulapnä, nanäxät nanä yangu undä kopgin. Tixawän Gosenu engangä, sipsipnä, towiyä gämänä yanggäkän yiwikin. ⁹ Tixawän amäk äminu hos tängäne päko yirike kukaying ämin, äwä karis bimälängäne päko yirike kukaying ämin yangkäyä using kopgin. Äminu u kopginu meyä hikngä.

¹⁰ Axuhika Atat nanätä witde dapäkdapäkngä uhinggikaying womune kundopgin. Atalu Yanggä Jodan Dupine wäkngäsim. Uwomune kundokengu, butayä hikngä natäke, kwänämu buläbbam gwen tикин. Tixäwik Josepdä nanäle natäke, butayä täkngane yiwigawän, täpduxu 7 apuxukut. ¹¹ Butayä täkngane yiwigawä dayike, Kenan nanä uwomune yiwigayinggä using yakin. “Isip nanä butayä hikngä natäkaying,” yang yakin. Ile tiwän, kewu Yanggä Jodan Dupine wäkngäsimu uwomu, umanä ‘Abel Misraim,’⁸ yang inikaying.

¹² Jekopde wawaxu inä yänikut using tahakin. ¹³ Nanäle guwu Kenan kewune täko, hupgänangu Makpela nanä däkäne tekin. Makpelaxät Mamrexälu wäkngasim wäkngasim. Hupgängangu undäkäxät kewu uwomkälu Abrahamdä mätmätnäle, Efron Hit nanä uläpäle kätaxune uhikut. ¹⁴ Nanä kwayikengä Josep, notnä äwä äminu ixät kopgin yangu undä hipdu Isip kukin.

Josepdä notnä bänip kwikwik wam yänikut

¹⁵ Nanä kwayikengä, Josepde pääyänä täkwäxu using yakin. “Nanu alikut. Ge wäyi täkgnaläkngä Josepde pahakumängge, yäkwäle Josepdä tokngä natäke, tokngä däkä nimiyäk,” yang yakin.

¹⁶ Yake wamu Josepde using tewä kukut. “Nangga axupikge däpi tixawänu, using ninikut. ¹⁷ Josewu using ininong. “Wäyi täkgnaläkngä payäkatä gäle pahake tokngä däkä gamikindeyä, gutongänä pahawi hopinong,” yang ininong, yang ninikut. Ninu nanggale Anätule gepbine yiwigamäng. Ge wäyininu täkembä pahawi hopining?” yang yawä ku inikin. Iniwä Josewu wamu uläknganin natäke, kwänämäni tikut.

¹⁸ Tiwänä payänä undä täkwäkgä täkapu, Josepde kayine pimake, “Ninu gäle puyä ämin moyoyi,” yang inikin.

¹⁹ Iniwä using yänikut. “Manaxälätnong. Nä Anätundo, ngä näätä tokngä däkä damit. ²⁰ Gindä näle wäyi pahaningge natäpgin. Tiwändeyä Anätutä wäyi u pahakinunin täpän täkwämbän, nomän tik. Äminu meyä axumnangäsä teyä, Anätutä anggatängämäni, käluk yiwigaying. ²¹ Ge manaxälätnong. Gihäxät engangsäxälu äpmee dandung yiwit,” yang yänikut, bänip kwikwik wamun.

Josewu äxumgut

²² Josewu notnä täkwäkät Isip yiwikin. Tixäwik Josewu krismasnä 110 tikut.

²³ Äyiwigawängän wawakngä Epraimde bapunä alawä, wawakngä Manasele wawaxu Makirde engangkäyä alawä, Josepdä inäle päkut.

²⁴ Tiwänä Josepdä notnä using yänikut. “Täpduxu axupitde däpi alik. Tiwändeyä Anäti änggatängdamikge äpmee apik. Itä apungu, ginu kewu awomunetä, kewu Abraham, Aisak äwä Jekop yangge yämikge kitokngä hikngä yänikut womune danipäke kopik,” yang yänikut. ²⁵ Yake using yänikut. “Wamu daniwilu, ‘Usingu äpmee tahanim’ yangu Anätule umande naninong. Anatutä änggatängdamikge apänu,

⁸50:11 Hibru wamune ‘Abel Misraim’ äwä “Isip nanä kwänäm tikaying,” yangu guläkngä usäkän.

gupna kewu awomunetä ähikngä täke kopnong,” yawän, “Usingu äpme tahanim,” yangu Anätule umande inikin.

²⁶ Josewu krismasu 110 yiwike kumgut. Tiwänä gupnä mäläsin peke, bokskätan tekin.

Rut

Naomi ayä axumgut

1 Tupä Israel nanä kingu wenäne, Israel äminde kepätanu gusit tiwän, naxu wenä tikut. Tiwän Juda nanä täpätu Betelehem yiwiakulu, mängätnä, wawakngä täpäyat yang pääpän, Israelu teke, womsimu kantri Moap päku yiwitningge kukin. **2** Wäwi uläpä umanä Elimelek, tiwän mängätnä Naomi, tiwän wawakngä uläpäyat atde umanu Malon, Kilion yang. Uyänggwälu Efralunetä sakngälakin. Tiwänä taunä Betlehemu uwomu Judaxätan. Uwomu aleke päku Moap yiwikin.

³ Päku yiwihiha, Elimelexu aweke kungäxawän, Naomi wawakngä täpäyatkat inäkän yiwihiha, ⁴ wawakngä mängätnä Moap nanä pükumäläk. Umanä Opa, Rut, yang. Moap päku, krismasu 10 yiwihe, ⁵ wawakngä Malon Kilion yangkäyä undä kumgumäläk. Ayä wawakngä uläpäyat yangu undä teke kumgin, Naomin.

Naomixät Rutkät Betlehem kukumäläk

6 Womsimu Moap yiwiawän, “Yawetä äminämbamu apu gatängyämike, naxu wuyäne nanä yäminggak,” yawä natäpgut. Tikengä Moap teke ayinä täpäyatkat hipdu kuningge tändäkngakin. **7** Tike ayiwixakut womu teke, hipdu Juda kep wome une kuningge kahit täpäne kukin.

8 Täku kahitbäna ayinä yänikut, “Hipdu mingsä yot gihänggihä kukahon. Gittä näxät, axumgin äminkätde tahakumäläk bimä täknga, Yawetä gitde gwälam hikngä pahayok. **9** Yawetä gatängdamän, apsä päke, ile yolune gupsäng yiwison,” yake, kis pahangyämän, kwänämä duksäng tikumäläk.

10 Tixäwik, “Undanä. Nilu notdambamde gäxät kumin,” yang inikumäläk.

11 Tiwän “Ayina hikngä, kukahon, yotsäle. Inale kumin, näxälun? ‘Wawakngä äpmembä dukngiwän itä pähimäläk,’ yang natäxamäläk?” yang yänikut Naomitän. **12** “Ayina hikngä, yotsä hipdu kukahon, inale nä äminäläke alit. Ge apna tänangäsändo. Nina natäpa wawak dukngitnangäsä tiwän, kupilä anggwenunekän apna täke, wawaknga dukngiwa, **13** gilu ile yiwiawät täkahimäläk? Bä wäwi täpätuyi dayikengu, apsäle doxuhimäläk? Ayina hikngä, undana. Meyä gittdä pämäläxu näätä pätä ayampik, inale Yawetä nä maha temängamikut,” yang yänikut.

14 Unin yäniwän, hipdu duksäng hikngä tikumäläk. Tike Opa hawanä kis tahangämike, yotnäle kukut. Tiwändeyä Rulu Naomixät gatake kuhimäläkge natäpgut.

15 Tiwän, Naomitä inikut. “Kayo. Notda mängälu notnämbamkät anätunäxätde hipdu axunggak. Gäxäyä kuwi kukahon,” yang inikut.

16 Tiwändeyä Rutdä using inikut. “Anggapmambitde mananing yäpike, hipduna kuwitde mananing yäpiyo. Säneka kuwi, näxäyä axuwit. Säneka yiwi, näxäyä une yiwit. Gäle notdambamu näle notna. Gäle Anätuka näle Anätuna. **17** Säneka kupi, näxäyä une kupa kwayining. Nilu kungäkgänä matäwik. Tike hängä täpätutä matäwän, Yawetä meyä bulämbam hikngä namikge natäxat,” yang inikut. **18** Tiwän Naomitä kawänu, Rulu ixät kuhimäläkge kitokakut. Tiwän axuwikge ining yäpikulu undan tekut.

¹⁹ Tiwänä unetä kuhika, ku Betlehem kundopgumäläk. Kundopät Betlehem nanä undätä duksang kulakaxäwik, mängälata “Naomimbä an?” yang yakin.

²⁰ Yawä “Naomi yangu mananinong. Mara yang nanimong, inale Anätu Kitokngänä Käyä Täpatä yiwikiyiknga alahawän wäyi hikngä tikut,” yang yänikut, Naomitän.**

²¹ Tikengä hipdu using yänikut. “Anetä teke kukumu, hängäna meyä. Tiwändeyä Yawetä hipdu moyo hikngä nanitäkapuk. Ge Naomi yangu inale nanining? Yawetä nä alahawän malit. Kitokngänä Käyä Täpatä meyä anamik,” yang yänikut.

²² Wamu uläknga Naomitä Moap kep teke, ayinä Rulu Moap nanä täpäxäti hipdu kukumäläkgäne. Täpdu xu uwomkätanu sänggum bimä bali yang yänikayingu moyokän matäxawä, Betlehemu kundopgumäläk.

Rulu Boasde wuyäne pahakut

2 Naomile ayä Elimelekät nanä täpäti hängänämbamgän tiwän umanä käyä. Uläpä umanä Boas.

² Rut Moap nanä täpäti Naomi inikut. “Tewi wuyäne kuwa, imindäka ilakngä nandupänu, ile mehene kuxäwik, bali salinu itä matäxawän epningu butuwit,” yawän, “Ayina hikngä, kuyo,” yang inikut, Naomitän.

³ Tiwän Rulu axu, nak matäkakin äminde mehene yäwaxäwik, bali itä matäxawä epginu, bututäke kukut. Puyä ulängä kukulu, Boas Elimelekät nanä uläpätäne yangu äpmeyä katapgut.

⁴ Awahaxawä, inä unggwenunekän Boasu Betlehemdä apu, nak matäkakin äminu “Yawexälu gikät,” yang yäniwän, yäkwäle “Yawetä pahawän nomändän yiwiläk,” yang inikin.

⁵ Tiwänä Boasdä nak matäkin ämindäne kuhiläle tuwängukut täpä inikut. “Mängälämätexu aläpä imindäne?” yawän, ⁶ yäkwäle using inikut. “Uläpä Moap nanä, Moapdä Naomixät apgumäläxunin. ⁷ Tembänä apu ‘Täkembä tewi nak matäkaying äminde mehene yäwaxäwik, bali awamäxawä däpäkngä epningu butuwit?’ yang nanike, bututäkapuk. Tiwändeyä gepmäne matekngä wesim yiwän täkaying,” yang inikut.

⁸ Tiwänä Boasdä Rut inikut. “Kätag natäxayo. Bali wuyä awomu maleke ku, täpätyitänne tängälängäne mambutuyo. Mängälämätexu wuyä alängäne pahakay-tinggä kuxawä kuxäwik butuyo. ⁹ Wäwi säneka matäwayak yangu kätag dayixäwik, mängälämätexu ixät pahakayingu mehene yäwayo. Puyä ämina, ‘Malahawä maliyok,’ yangu kitokngä ayänit. Yanggäkalembä tiwä, axu itä uhike peningunin tangopso,” yang inikut.

¹⁰ Tiwänä Rutdä sopäsopä puke, kuhilä kewune täpu temäke inikut, Boasun. “Nä malä nanä. Tiwändeyä ilakngä inale nanduxaläk? Näle inale natäxaläk?” yawänä,

¹¹ Boasdä inikut. “Nä anatäpgum, apdatä kungaxawän, hawakale dasingga tahatäkapunggaläxun. Mingga, nangga, yotda yang peke, äminu tupä dondayixakuläkge apguläkge nä änatäpgum. ¹² Ge u tahakuläkge yäkwäle, Yawetä gamiyok. Yawe Israel nanäle Anätninu anggandung yiwikge apguläk täpäti hängäläpä meyä gamiyok,” yang inikut.

**^{1:20} Naomi yangu yäpuli kulakak. Mara yangu yäpuli meyä.

¹³ Yawän, “Bulambam täpäna, gä näle ilakngäkänu usinggän nandupiläkge natäxat. Mängälämätexu gäle wuyäne pahakayingu umanä käyä, tiwän nä umana wenä. Geyä wam gwälangu gätä naniläkgä, meyä nättä pälu anggatängaminggak,” yang inikut, Rutdän.

¹⁴ Nak nänangäsä täpduk tiwän, Boasdä Rut inikut. “Ane apu, brelu päke, yanggä kaxalä täkngane pewi kaxalawä, nänggä,” yang inikut. Yawän, Rulu täkapu, bali matäkaying ämindä yiwikinune puku yiwikut. Tiwänä Boasdä sänggumde notnä puhäk hakinu imikut. Imän napän täke tiwän, naxu käwutdu ayiwikin.

¹⁵ Anake, bali butuwikge enaxawänä, Boasdä wuyä äminä kitokngä yänikut. “Bali awamäpeningunembä pääpän kakexäyä, mainiwä mayäkayok. ¹⁶ Tike awamäpeningune nanä notnäxäyä aluliwä akopä pengäminong, tiwän butuwik. Tiwänä maininggämäatanong,” yang yänikut.

¹⁷ Ge ambutuxawän tukawän, bali u butukulu täku sipmäng yäwambän bulätäkän epä kawänu, meyänä 13 kilo bimä tikut. ¹⁸ Tiwän bali päke, taun täku, dasing-dasingga päkulu hawanä iniwän kakut. Tiwän anapän täke tiwän yiwikinkät sike imikut.

¹⁹ Imän kake, “Äpmanu säne butuläk? Iminde wuyäne päläk? Äminu uläpä gandutewän päläxü, Yawetä pahawän nomändän yiwiyok,” yang inikut, Naomitän.

Iniwän Rutdä, inikut, iminde wuyäneka pahakulun. “Puyä ulängä pätdäne towikngä umanä Boas,” yang inikut.

²⁰ Iniwän, “Boasu Yawetä pahawän nomändän yiwiyok. Yawetä axumgin äminkät käluk yiwigaying äminkätde gwälam hikngä pahanggaxu dolexak,” yake using inikut. “Wäwi uläpä apnitde notnä hikngä. Ge notnäle natäke nindung yiwitnangäsä täpätu,” yang inikut, Naomitän.

²¹ Iniwän, Rut Moap nanä uläpätä inikut. “Täkngatuxayä using nanik. ‘Puyä äminäxäti uneökäti gatäke kuxäwik butuyo. Tixawän sänggum bimä undä matäwä puluwik,’ yang nanik,” yang inikut.

²² Tiwän Naomitä Rut inikut. “Ayina hikngä, mängälämätexu Boasde wuyäne pahakayingkät kuningu täke. Inale äminu täpätule wuyäne ku päxawi, tahawä maliyä,” yang inikut.

²³ Ge mängälämätexu Boasde wuyäne pahakakinkät gatäxäwik, bali pänggäwä puluwän, witkäyä pänggäwä pulukut. Unggwenggwenkätanu Rulu hawanäxäti yiwikumäläk.

Rulu ayäle täwakut

3 Täpduxu gwendune hawanätä Rut inikut. “Ayina hikngä, nättä wäwi täpätu kake gama, itä mängätnäle täpän, yotsäne gupsäng yiwisimäläk. ² Boasde natäpsö. Mängälämätexu ile wuyä pahaxawä ku butukuläxu uläpä apnitkät nanä. Äpmanu tukwatde bali sipmäng yäwaxawä bulätä epukaying womune däpäkdäpäkngä uhinggiwik. ³ Ge yanggäka häluke, hängä käpängänä käyä gupdane pahake, täwikga käluk pahake, uwomune kuyo. Tike nak yanggä yangu donapuluxawänu, alänggämänu maxuwi gandupsok. ⁴ Awäku pewänu, une hikngä pekgak yangu kätak kayo. Ge awexawänä, ku täwixu aomipewixu, nomnä bälängä omimbik däkähimängän tänge-nake, bäläng kwayimnäne peyo. Tiwänä itä dasingga tahawiläkge äpme ganiwik,” yang inikut.

⁵ Iniwän Rutdä inikut. “U yänggaläk usingu äpme undä pahawit,” yang yakut.

⁶ Tikengä Rulu bali sipmäng yäwäxawä bulätä epukakin womune ku, hawanätä dasingga inikulu, undä täwake pahakut.

⁷ Boasu nakngäxt yanggänäxät napän, täke hikngä tinggawän, bänipgwäläng natäke, bali pekindé kwayimune päku pekut. Pexawän, Rulu wepdäkän ku, täwixu bälängä pänguhikulu, nomnä däkähimu tängenake, bäläng kwayimnäne pekut.

⁸ Ge Boasdä kepdamände, dasingga tike enake, täpän täkwämbänu, mängälä täpätu bäläng kwayimnäne pekgawän kakut. ⁹ Kake, “Gä imin?” yawänä, Rutdä, “O buläbbam täpäna, nä Rut. Gä apnale notnä. Ge mängätdale täyo,” yang inikut.

¹⁰ Iniwan, “Yawele pahawän nomändän yiwiläk. Ge gwälam hikngä täknga äpmasim tahanggaläkgä, tupä hawakale tahakuläxu ayapmik. Wäwimätxu hängänämbamgänbä bää hängänä wenämbä unin ku apdale päpi yiwxätnangäsä teyä usingu dolahaläk,” yang inikut. ¹¹ “Manatänatäliyo. Äminbamu taun yiwxayingu undä anatäxaying, gä mängälä nomän täpä yangun. Ge wamu u yaläxu undä äpme tawake pahawit. ¹² Hiyäkän. Nä apdale notnä. Tiwändeyä apdale notnä hikngä täpätu undan. Tike nä atumaha bimä. ¹³ Kupiläne ane yiwiyo. Ge gwäsiyä katapnim. Dasingga, notnäle natäkengu, äpmembä mängätnäle täke gandung yiwik. Using tahawixu täke. Tike wenä tiwänä, Yawele umande yänggat. Nätä äpme täke gandung yiwit. Ge une pekgayo. Tixawän gwäsi tiwik,” yang inikut, Boasdän.

¹⁴ Tiwänä bäläng kwayimnäne pexawän, axwakawikge tixawän, “Ämindä nandupnäng” yake enakut, inale “Mängälä täpätu bali sipmäng yäwäxawä bulätä epukaying womune kuk,” yang natäpnäng yakut, Boasdän. ¹⁵ Tikengu unetäkän using inikut. “Kwäman täwikga täpi dopän täpi wäsiwän,” yang iniwan, using tahawän, 25 kilo bali wälkngämike, täko gwäpikngämike, hipdunä taunde kukut.

¹⁶ Tixawän Rulu hawanäle kuwän, using inikut. “Ayina hikngä, kuwi dasing tahak?” yang iniwan, Boasdä ile dasingga pahakulu Rutdä undä inikut. ¹⁷ Inike, unetäkänu using inikut. “Hawakale moyo hikngä maxuyo,’ yake bali 25 kilo namik,” yawänä, ¹⁸ Naomitä inikut. “Ayina hikngä, wepdä yiwxayyo. Tixawän dasingga tiwixu, äpme yawä natäpiläk. Inale wamu uläkngä yawän nomätawikge, äpmanu Boasu doyiwan täkänangkekaying.”

Boasdä mängätnäle täkut, Rulun

4 Tixawän Boasu taunde yämä däkäne, wamu inulung wopwom yiwik yäkakin womune päku, une puku yiwikut. Yiwxawänu, Elimelekge notnä Boasdä natäke yakut täpä une apgut. Apän, Boasdä inikut. “Notna, ane päkapu puku yiwit,” yawän, päku puku yiwikut.

² Tiwänä Boasdä kuhiläle taun yiwxakinu 10 using päke yawän, unuxäyä unekän päku puku yiwä, ³ itä notnä uläpä inikut. “Naomi hipdu Moapdä apgut täpätä kewu notnit Elimelegäne moningge tek. ⁴ Ge ayäwa natäpiläkge natät. Ge gä notnitde natäke, ile kep kang yiwiläkge uhiwiläkge natäkengu, äminu ane puku yiwiyingu aläkwäk äwä notnambamde kuhiläle yiwxayingu aläkwäk yangge kayine uhing. Tike mehe natäkengu, nomän naniyo, tiwän natäpit. Inale, äminu täpätuyitä uhi-nangäsändo. Tike gäkän. Tiwänä nä unetä ätumaha bimä,” yawän, äminu uläpäta, “Näta äpme uhiwit,” yang yakut.

⁵ Tiwänä Boasdä yakut. “Täke hikgnä. Gä kewu Naomile kätaxune uhikengu, us-inggän Rut Moap nanä kombälu uläpäxäyä aläpiläk. Ge axumgut äminde hängäläpä umanä täknga yangu using ayiwitning,” yawänä, ⁶ notnä uläpätä yakut. “Using kak-

engu, nä uhinangäsändo, inale moningu engangale yäminangäsä, moyo mumba kunäng. Ge gika uhing. Douhiwit,” yang inikut.

⁷ Täpduxu unggwenggwenkätanu Israel nanä hängä täpätu äminde yanguhiningge natäkengu, äminu täpätutä bäläng yayikngä utdoke, äminu auhiwikge natäx-akut täpäle imikakut, wamu uläknga yawä nomätänanggengun. ⁸ Ge notnä uläpätä Boasu, “Gika uhing,” yang inikengu, bäläng yayikngä utdoke imikut.

⁹ Tiwänä Boasdä kuhiläle yiwxakinu uläkwäk awä äminu undä une yiwikin yangu using yänikut. “Ginu äpmanu ananduxawä, Elimelkät wawakngä Malon awä Kilion yangge hängälápä undä hikngä Naomile kätaxune uhinggat. ¹⁰ Unetäkän daniwilu, Rut Moap nanä Malonde kombälü uläpä nätä mängätiale tänggat, ax-umgut täpäle hängälápä awä umanä täknga yangu usinggän yiwitningge. Ge bapunä gwende uman täknga itä teng yiwxäwik, Malonde notnäle uman yakengu, ile dombulämäning, taunäxätanun. Ge ginu äpmanu ananduxawä uhinggat,” yang yanikut.

¹¹ Yawän, kuhiläle yiwxakin awä äminu undä yämä däkäne yiwikin yanggä yakin. “Hiyäkän, ninu angganduxätna uhinggalak. Yawetä mängätä yotdane kopixu uläpä tahawän, Reselkät Leaxätdä Jekopde engangu meyä dukngikumäläk bimä tiyok. Ge gä Efratkätanu hängäka meyä tiyok. Tixawän Betlehemkätanu umanda täknga yatäke kopnong. ¹² Yawetä engangu mängälä uläpäle imän dukngikgamixu, inä tahawän gin yänggwälü Juda Tema yangge wawaxu Peres yänggwät tikut bimä tike, umansä käyä tiyok,” yang inikin.

Rutdä Boasde wawak dukngikut

¹³ Tiwänä Boasdä Rulu yotnäne täke kuwän, mängätnä däkngawän, yiwikumäläk. Tiwän Yawetä kitokngä imän, tängäne käyä tiwän, engangu wäwi täpätu dukngikut.

¹⁴ Dukngiwän mängälätä Naomi inikin. “Yawele uman tängenatnim. Itä äpmanu anggandung yiwitnangäsä täpätu anggamik. Äpme Israelkätanu wawakdäkä uläpäle uman täknga yatäke kopnong. ¹⁵ Tiwän itäyä yiwikiyikga pahawän kälük tiwä, äminu täke tixawi, itä äpme gandung yiwik, inale ayikatä wawakga 7 itä tahanangäsä bimä täknga ayapmike, gäle butayä natäke, dukngikgaminggak,” yawä ¹⁶ Naomitä engang käpä betäxäwik, kang yiwikut.

¹⁷ Tiwän mängälä inalängän yiwxakindä umanä Obet yang inike, “Engangu wäwi uläpä Naomile dukngikngämik,” yang yakin, ämimbamun. Tiwänä Obelu Jesile nanä, tiwän Jesi Dewitde nanä.

King Dewitde bapunä

¹⁸ Peresde wawaxunetä sakngälätäke ku King Dewilune kukulu using. Peresde wawaxu Hesron.

¹⁹ Tiwän Hesronde wawaxu Ram. Tiwän Ramde wawaxu Aminadap.

²⁰ Tiwän Aminadapde wawaxu Nason. Tiwän Nasonde wawaxu Salmon.

²¹ Tiwän Salmonde wawaxu Boas. Tiwän Boasde wawaxu Obet.

²² Tiwän Obetde wawaxu Jesi. Tiwän Jesile wawaxu Dewit.

Jona

Jona Täkeläpäle wam upukut

1 Yawetä Jona Amitaile wawaxu using inikut. ² “Gä Niniwe^{††}, taunu inulung hikngä unggäpangune kuyo. Ku duksäng yänningämätayo. Inale nä andayit, itä gutongä hikngä yiwik maliyingun,” yang inikut.

³ Tiwändeyä Jona Yawele wam hapduke, Tasisde datäkuwikge kukut.^{‡‡} Yawe teke datäkuwikge, Jopa puku, siwu gwendu Tasisde kuwikge tahanggawän kake, moningu uhike, unggwenune koke, Tasisde kukut.

⁴ Tiwändeyä sip gwenu axuxawän, kwämanu Yawetä tewän, yanggä gwenune inulung hikngä apuxawän, yanggä gwenkäyä naxälä täku temgut. Tinggawän sip uputnangäsä tikut. ⁵ Tiwän sipde wuyä äminu anaxälake, anätunäle inäinä tumuxu anggatängyämäningge yaxäwik, “Asing pahana, sip gwenu kwängä äpmembä tiwik?” yake, hängäläpä une pekinu päxäwik, yanggäxätan mumbä wukukin.

Meyä uläknga apgulu, Jona siwu gälämnä gwenkätan täpu däpmunä pekbuläm-daxawän apgut. ⁶ Tixawän sipde kuhiläle yiwigak käpätä puku kake, “Meyä täknga apuxawän, gä inale pekgaläk? Enake, anätukale tumuxu yang. Tiwän itä butayä äpmembä ninduke nippambän yiwitnim,” yang inikut.

⁷ Tixawän sipde wuyä ämindä inäkän yakin. “Umaninu yamäke bekätan kekngä-lutnim. Tikengu iminde umanda täkengu ile meyäle apunggak yänim,” yake, using tahake, Jonale uman täkin.

⁸ Tirkengä Jona inikin. “Nining. Meyä ninde apunggaxu aläknga, iminde meyäle tiwän apunggak? Gä ina wuyä pahanggaläxunin? Tiwän säne nanä? Gä kantri sang-gäpangune nanä? Gä äminu saläkwäkät nanä?” yang inikin. ⁹ Iniwäyä, Jonatä using yänikut. “Nä Hibru uläkwäkät nanä. Nä sopäsopä Yawe Anätu yekäwune nanä, kep, yanggä gwen yang pahakut täpäle pukgalunin,” yang yänikut. ¹⁰ Yakapkäyä Jonatä “Yawe teke datängapunggat,” yangu ayawän natäpginde, naxäla hikngä natäke, “Usingu inale tahaläk?” yang inikin.

¹¹ Yanggä gwenu hipdu aläku temgulu yapmike, meyämeyäkän täku temäng-gawän, “Gäle dasing tahana, yanggä alinggaxu kupidang yiwik?” yang inikin. ¹² Iniwä yäkwäle Jonatä using yänikut. “Ginu näle wäyile tiwän, kwämanu inulungu aläkngatä apu pahawän malikaying. Ge nä yanggä gwenkätan täke mumbä pukuwa, ulinggaxu wenä äpme tiwik,” yang yänikut.

¹³ Tiwän wuyä äminu, “Sipgwenu ämbä tahana, kwayimune kuwik?” yake, yanggä duksäng hikngä kwayikin. Tiwändeyä yanggä gwenu yakap täku temgulu ayapmike, duksäng hikngä täku temänggawän, tahawä täke dolikut. ¹⁴ Tinggawän Yawele tumuk wamu using yakin. “Äminu aläpätä kupänu, manihipi kumnom. Itä äminu nomän tängukaying,’ yangu manatängnimiyo, inale gä o Yawe, gika natäke pahaläk,” yake, ¹⁵ Jona täke yanggä gwenkätan mumbä pukukut. Tiwän yanggä gwenu duksäng hikngä täku temgulu wepdä kupidang yiwikut. ¹⁶ U tahawän

^{††}1:2 Niniwe Asiliale taunu inulung hikngä gäpanggu. Asilia nanä Israel nanätäne iwanä.

^{‡‡}1:3 Tasisu gusitdä pukunggak käwut, tiwän Niniwe gusitdä akonggak käwut.

kake, wamu kitokngä yakin using, sipde wuyä äminu Yawele naxäla hikngä natäke, hikawu tänguke, ofale hawä ihikuxawän, tumuxu inikin.

¹⁷ Jonä yanggä gwenkätan täke mumbä pukuwän, Yawetä natäpän, pisu inulungu gwendutä apu Jona guläpäkut. Tiwän undan yiwxawän, täpduxu gwenälä gwendu apuxukin.

Jonale tumuk

2 Jona pisde bänipkätan yiwxawik, tumuk wamu Anätunä Yawele ² using yakut.

“Yawe, nä anaxälake yanggwämäba,
nätä natäke yakumu gätä pahakuläk.

Ämusing hikngä axumgin ämindä yiwxayingkätändä,
tumuk wamu anggatängamiläkge yäwa,
näle tumuxu anatäpguläk.

³ Gätä mumbi,
nä yanggä ämalan hikngä,
yanggä bänipkätan epgum.
Tiwän yanggätä täpän kopa,
gäle yanggätä täku temäke pänguhikut.

⁴ Tiwän using natäpgum.
Gätä gika nomdanetä anawaläk.
Tiwändeyä gika takwän yotda hipdu axawit.’

⁵ Yanggätä täpän kogpum,
tiwän pälä päkkakopa hakin.
Yanggä gäpmayi hikngä gwendä
tängäna täpä undä hikngä täpän kopa,
songäsongä yanggäne nanätä
kuhitna gwenu wamgin.

⁶ Nä täwan kemät hikngä aepgum.
Kepdä yämä iwikiwik yiwitde alepän kuhingamikut.
Tiwändeyä, Yawe Anätunatä

gapmayinetä käluk täkako tewi yiwikum.

⁷ Nina natäpa, käluk yiwitnangäsä täknga wenä tinangge tiwän,
Yawe, nä gäle natäke,
tumuxu yäwa,
yot takwändanetä anatäpguläk.

⁸ Hängä kitokngänä wenä ämindäkän kwätäluke
tumuxu ile tahakaying äminu uläkwäxu,
gwäläm hikngä gätä pahangyäminggaläxu
maha yämikaying.

⁹ Tiwändeyä nä kawu gäle tayixawik,
gäle uman täknga yatängenaxawik,
hikawu gäle tänguke häwa ihikuwik.

Wamu kitokngä u yakumu
undä pahawit.

Axumnangäsä tiwändeyä,
Yawetäkän käluxu nipmambän yiwxamängunin,”

yang yakut.

¹⁰ Tiwänä Yawetä pis gwenu iniwän, täku yanggä kwayimune watutekut, Jonan.

Jona Täkeläpäle wam gwalamikut

3 Tiwänä Yawetä Jona hipdu using inikut. ² “Gä Niniwe taunu inulung hikngä unggäpangune ku, wamu näätä ganinggalu yänitapso,” yang inikut. ³ Tiwän Jona Yawele wam täwake, Niniwe kukut.

Taunu unggäpangune inulung hikngä, ge axu wuyä une pahananggengu, täpduxu gwenälä gwenu pahanangäsä. ⁴ Ge täpduxu yakap gwenu, Jona taunu unggäpangune kopgut. Ko tihikuxäwik, using yänikut. “Täpduxu 40 apuxuwänu, Niniwe Yawetä alahawän maliwik,” yawän ⁵ natäke, Niniwe nanä Anätule wamde bänip tike, “Naxu dohikngä nake takgä yiwitnim,” yakin. Yake äminu undä, umanä käyä äwä umanä wenä yangu meyä natäke, täwixu meyä täkngatäne palapalangänä käyä däkändäkä pahakin.

⁶ Niniwele kingu wamu uläknganin natäke, meyä päke, sia yiwxakut däkä teke epuke, täwixu belakngä kinggäne utdopeke, täwixu meyä täkngatäne palapalangänä käyä pahake, mulup däkäxätan puku yiwikut. ⁷ Tikengä mämä wamu Niniwe nanäle kitokngä täknga yatewän kukut. Using yakut.

“Wamu aläknga nä kuhitsäle yiwxatkät, wuyä äminaxätdä using yäkämäng. Ämin äwä hikawu ämindä daying yiwxaying, inulung matekngä yang undä hängä täpätu manapä tiyok. Nak, yanggä yangu mahikngä nanong. ⁸ Ämin, hikawu ämindä towikaying yangu undä täwixu meyä täkngatäne palapalangänä käyä pahanong. Pahake äminbamu undä tumuk wamu Anätulekän kitokngä yänong. Yaxäwik wäyi hikngä täkngaläknga äwä äminsipmäk täknga yangu awenong. ⁹ Tiwän dasingga, Anäti ninde tokngä hikngä natäxu äpmembä teke, bäniyä täpän täkwämbän ‘Asipit,’ yang natäk täknga teke donihipik?” yang wamu using tewän epuxukut.

¹⁰ Tiwän unin pahake wäyi hikngä täkngaläknga pahakakinu Anätitä awekinä dayigut. Dayike, awahawän maliningge yakulu, bäniyä täpän täkwämbän, dowahawän malikin.

Anätitä Niniwe äminde butayä natäpgut

4 Anätitä Niniwe nanä dowahawän maliwä, “Asipnangäsä pewän yiwxaying?” yake, Jona tokngä hikngä natäpän, bäniyä däkitä bimä ihikut. ² Tokngä natäke, Yawele tumuk yakut. “Yawe, yotna yiwxäwixu, ‘Axu yäwa baniyä pääpä täkwämbä dosipiläxunin,’ yangu dongganikum? Ile tiwän yakawu, Tasisde datäkuwitde tahakum. Nä anatäpgum, ga Anäti butayä ämin. Tokngä yupsängu donatäke, gwälam hikngä pahangyäminggaläxunin. Natändetdetda awäpi täkwämbä, dowahawi malikayingunin, yangun. ³ Ge, Yawe, tewi kungänggäwa. Na käluk yiwitde donatät. Axupitde natäxat,” yang inikut. ⁴ Iniwän Yawetä inikut. “Gä tokngä inale natäxaläk?” yang inikut.

⁵ Tiwän Jona yot gäpangune teke, gusitdä akonggak käwut päku gepmänä tahake, puku yiwxäwik, “Niniwe dasingga tiwän kawit?” yake kang yiwikut. ⁶ Tiwän Anäti Yawetä “Jona gusitdä ihiyäk,” yake, nawu kwämbätduhimu Jonale gepma imikge natäpän alakut. Tiwän Jona nawu uxwambatde täke hikngä natäpgut.

⁷ Geyä kwepdätä gwäsi hikngä Anätitä natäpän, nawu uxwämbälu gomok-gomokgä matäwän kumgut. ⁸ Ge gusitdä akoxawänu, Anätitä wawuwawungu

tokngä hikngä täknga gusitdä akonggakätändä natäpän apgut. Tiwänä gusitdä Jona kuhiläne iħinggawān tahandambätakut. Axupikge natäke, “Nä käluk yiwitde donatät. Axupitde natäxat,” yang yakut.

⁹ Tiwänä Anätutä inikut. “Nawu uxwämbätde tokngä inale natäxaläk?” yawänä, Jonatä yäkwäle using inikut. “Na tokngä täke natäxat. Tokngä hikngä natäke, axupitde natäxat,” yawänä, ¹⁰ Yawetä inikut. “Nawu axwämbälu kwepdän alakutnä, äpmanu gwäsi kungäk. Gätä doxwayikuläk. Tike uxwämbätde gä wuyä täkngatu dowahakuläk, tiwändeya gä butayä ile natäxaläk. ¹¹ Äminu Niniwe nanä, hängä nomän bä gutongä yangu donatäxaying äminu 120,000 ayapmikut. Tiwän hikawu ämindä daying yiwi xayingkäyä meyä hikngä. Dasingge tiwän taunu imulungu ungäpangge butayä donatäpit?” yang inikut, Anätutän.